

f

o l i a

16/2016

t

o r u

n i e n s i a

f o l i a

t o r u

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
KSIĄŻNICA KOPERNIKAŃSKA
W TORUNIU

niensia

T O R U Ń 2 0 1 6

K

omitet Redakcyjny

Olga Fejtová (Praga), Helmut Flachenecker (Würzburg), Dieter Heckmann (Berlin), Ireneusz Mikołajczyk, Teresa E. Szymorowska, Janusz Tandecki, Janusz Tondel, Mieczysław Wojciechowski, Włodzimierz Zientara, Jerzy Żenkiewicz

Redaktor naczelny: Janusz Tandecki

Redaktor tematyczny: Mariusz Balcerek

Redaktor językowy: Mirosława Buczyńska

Czasopismo jest recenzowane (lista współpracujących recenzentów znajduje się na końcu tomu).

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Lech Tadeusz Karczewski

Tłumaczenie streszczeń:

Agnieszka Chabros (język angielski)

Barbara Sapała (język niemiecki)

ISSN 1641–3792

Adres redakcji:

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu
87–100 Toruń, ul. Słowackiego 8

www.ksiaznica.torun.pl/o-nas/fofia-toruniensia/

e-mail: tandecki@umk.pl; m.balcerek@ksiaznica.torun.pl

Redakcja informuje, że prezentowana wersja czasopisma (papierowa) jest wersją pierwotną (referencyjną).

Czasopismo jest wydawane na zasadach niewyłączonej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL)

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (<http://cejsh.icm.edu.pl>).

All the texts in this journal are indexed and abstracted in their entirety in Library & Information Science Source (EBSCO).

Nakład 300 egz.

Skład i druk:

druk-24h.com.pl
DRUKARNIA CYFROWA
Białystok, ul. Zwycięstwa 10
tel. 85 653-78-04
e-mail: biuro@partnerpolfografia.pl

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Wstęp

Artykuły

- Barbara Centek**, „*Niech sobie tam piszą...*”, działalność wydawnicza Samorządu
Studenckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w ostatniej dekadzie PRL 9
- Dominik Mirosław Piotrowski, Paweł Marzec**, *Dostępność serwisów internetowych
na przykładzie pakietu startowego JBiblioteka* 35

Źródła i Materiały

- Janusz Tandecki**, *Edycja IV tomu Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich
z lat 1536–1542. Metoda i stan zaawansowania prac* 57
- Tomasz Dreikopel**, *Ustawy Gimnazjum Toruńskiego z 1568 r.
(cz. II – przepisy porządkowe). Przekład z języka łacińskiego* 63

Studia i dyskusje

- Krystyna Konieczna**, *Książki tłoczone dużą czcionką w zbiorach Wojewódzkiej
Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu i ich obieg czytelniczy* 71
- Iwona Olińska**, „*Zaproponuj zakup*” – model zakupu czy crowdsourcing? 93

Sprawozdania

- Grzegorz Barecki**, *Zmiany w opracowaniu „Bibliografii artykułów z gazet i tygodników
polskich” wprowadzone w 2016 roku* 97
- Monika Kozłowska, Katarzyna Kulig**, *Nowe narzędzie indeksowania w bibliografii
regionalnej – sprawozdanie z 35. Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG
SBP* 99

Recenzje

- Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej
(Janusz Tandecki)* 103
- Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771–1847) pierwszy dyrektor
Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (Iwona Imańska)* 109
- Recenzja książki Zefiryna Jędrzyńskiego: Było jak było. O młodości, redagowaniu
„Nowości”, „Gazety Pomorskiej”, polityce i przyjaźni (Jarosław Poraziński)* 115
- Marcin Grulkowski, Najstarsze księgi miejskie Głównego Miasta Gdańska
z XIV i początku XV wieku. Studium kodykologiczne (Mikołaj Modrzyński)* 119
- Lista autorów tomu 16 124
- Lista współpracujących recenzentów 126
- Procedura recenzowania tekstów 127
- Instrukcja dotycząca przygotowania tekstów 130

C Contents

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Introduction

Articles

Barbara Centek, *'Let them write...': the publishing activity of the Student Government of the Catholic University of Lublin in the last decade of the Polish People's Republic* ... 9

Dominik Mirosław Piotrowski, Paweł Marzec, *The accessibility of internet services on the example of the package programme of JBiblioteka* 35

Sources and Materials

Janusz Tandecki, *The edition of the 4th volume of the Protocols of the General Dietine of Royal Prussia from the years 1536-1542: the method and the condition of works* 57

Tomasz Dreikopel, *The legislation of the Toruń Gymnasium of 1568 (part II – internal regulations): the translation from Latin* 63

Studies and discussions

Konieczna Krystyna, *Books printed with a big font in the collections of the Voivodeship Public Library – Copernicus Library in Torun and their circulations among readers* 71

Iwona Olińska, *"Suggest a purchase" – a purchase model or crowdsourcing?* 93

Reports

Grzegorz Barecki, *Changes in the preparation of "Bibliography of articles from Polish dailies and weeklies" introduced in 2016* 97

Monika Kozłowska, Katarzyna Kulig, *A new device to index in the regional bibliography – a report from the 35th Meeting of the Team for the Regional Bibliography of the Management Board of the Association of Polish Librarians* 99

Reviews

The catalogue of the collection of parchment documents of the Jagiellonian Library (Janusz Tandecki) 103

Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847) – the first head of the University Library in Warsaw (Iwona Imańska) 109

The review of the book by Zefiryn Jędrzyński: It was as it was. About youth, editing „Nowości” and „Gazeta Pomorska”, politics and freindship (Jarosław Porazinski) 115

Marcin Grulkowski, The oldest city books of the Main City of Gdańsk from the 14th century and the beginning of the 15th century: the codicological study (Mikołaj Modrzyński) 119

The list of authors of the volume 16 124

The list of cooperating reviewers 126

The procedure for reviewing texts 128

The instructions concerning the preparation of texts 136

Inhaltsverzeichnis

Text ist опубликован на условиях неэксклюзивной лицензии Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Einleitung

Beiräge

- Barbara Centek**, „*Sie können sich da was schreiben...*“, *Herausgeberische Tätigkeit studentischer Selbstverwaltung der Katholischen Universität Lublin in der letzten Dekade der Volksrepublik Polen* 9
- Dominik Mirosław Piotrowski, Paweł Marzec**, *Verfügbarkeit der Websites am Beispiel des Startpakets JBiblioteka* 35

Quellen und Materialien

- Janusz Tandecki**, *Herausgabe des IV. Bandes der Protokolle des Generallandtages des Königlichen Preußen aus dem Zeitraum 1536-1542. Methode und Arbeitsstand* ... 57
- Tomasz Dreikopel**, *Gesetze des Thorer Gymnasiums von 1568 (Teil II - Ordnungsvorschriften). Übertragung aus dem Lateinischen* 63

Studien und Diskussionen

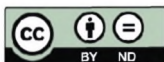
- Konieczna Krystyna**, *Mit großen Lettern gedruckte Bücher aus den Sammlungen der Öffentlichen Woiwodschafsbibliothek – Kopernikusbücherei in Thorn und ihr Leserumlauf* 71
- Iwona Olińska**, „*Einkauf vorschlagen*” – *Ein Einkaufs- oder des Crowdsourcing-Modell?* . 93

Berichte

- Grzegorz Barecki**, *2016 eingeführte Änderungen in der Bearbeitung der „Bibliographie der Artikel in polnischen Zeitungen und Zeitschriften*” 97
- Monika Kozłowska, Katarzyna Kulig**, *Neue Indexierungswerkzeuge regionaler Bibliographie – Bericht über das 35. Treffen der Arbeitsgruppe zur Regionalen Bibliographie ZG SBP* 99

Rezensionen

- Katalog der Pergamenturkundensammlung der Jagellonen-Bibliothek (Janusz Tandecki)* 103
- Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847), der erste Direktor der Universitätsbibliothek zu Warschau (Iwona Imańska)* 109
- Rezension des Buches von Zefiryn Jędrzyński: Es war, wie es halt war. Über die Jugendzeit, Herausgabe von „Nowości” und „Gazeta Pomorska”, Politik und Freundschaft (Jarosław Poraziński)* 115
- Marcin Grulkowski, Die ältesten Stadtbücher der Danziger Rechtstadt aus dem 14. und aus dem Anfang des 15. Jahrhunderts. Ein kodikologisches Studium (Mikołaj Modrzyński)* 119
- Verzeichnis der Bandautoren 16 124
- Verzeichnis der mitwirkenden Rezensenten 126
- Rezensionsverfahren 129
- Hinweise zur Manuskriptgestaltung 142

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Oddajemy do Państwa rąk 16 tom czasopisma „Folia Toruniensia”. Nasz periodyk jest punktowym (6 punktów) czasopismem naukowym, wydawanym przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną – Książnicę Kopernikańską w Toruniu przy dużym zaangażowaniu toruńskiego środowiska naukowego. Do tej pory na jego łamach podejmowane były tematy z zakresu szeroko rozumianego bibliotekarstwa, dotyczące różnych zagadnień z historii książki, drukarstwa, bibliotek toruńskich oraz księgarstwa w Toruniu i regionie od średniowiecza do czasów współczesnych.

„Folia Toruniensia” wraz z tomem 16 wychodzi poza granice Torunia i regionu. Już pierwszy z prezentowanych Czytelnikom artykułów zabiera nas w podróż do odległego Lublina. Drugi z tekstów opisuje innowacyjny projekt JBiblioteka, obejmujący swoim zasięgiem cały kraj. Podobnie jest z recenzowanymi publikacjami, które dotyczą Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie oraz ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska.

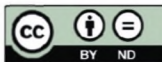
Oprócz wspomnianych tekstów w najnowszym numerze można znaleźć materiały związane z terenem Kujaw i Pomorza. Czytelnicy przeczytają o edycji Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich, ustawie Gimnazjum Toruńskiego z 1568 r., książkach tłoczonych dużą czcionką z Książnicy Kopernikańskiej i opcji „Zaproponuj zakup” w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Zainteresowani zapoznają się z najnowszymi trendami w opracowaniu bibliografii ogólnopolskich i regionalnych, będącym istotnym zadaniem naszej Biblioteki. Na końcu zamieszczono recenzję autobiograficznej książki Zefiry na Jędrzyńskiego, redaktora „Nowości” i „Gazety Pomorskiej”.

Jak widać, mimo wyjścia poza granicę Torunia i regionu, w czasopiśmie nadal można przeczytać teksty z zakresu szeroko rozumianego bibliotekarstwa. Redakcja pragnie w ten sposób zwiększyć stopień recepcji „Folia Toruniensia” w środowisku naukowym i bibliotekarskim, co z pewnością przełoży się na pozytywny rozwój periodyku, a pośrednio również bibliologii i informatologii.

Jednocześnie redakcja „Folia Toruniensia” zwraca się do potencjalnych Autorów i Czytelników z gorącą prośbą o aktywny udział w procesie tworzenia naszego czasopisma.

Redakcja

I ntroduction

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Let us invite you to read the 16th volume of *Folia Toruniensia*. Academic texts appearing in our journal, which is published by the Voivodeship Public Library – Copernicus Library in Toruń, receive the score of 6 scientific points. So far the journal has addressed the issues connected with Library Sciences, concerning various topics associated with book history, printing, Toruń's libraries and bookselling in Toruń and the region from the Middle Ages to the present times.

The 16th volume of *Folia Toruniensia* is the first volume to go beyond the boundaries of Toruń and the region. The first of the articles presented to the readers takes us on the voyage to Lublin. The second text describes the innovative project JBiblioteka which covers the whole country. Subsequent texts include reviewed publications concerning the Jagiellonian Library in Cracow, the University Library in Warsaw and the city books of the Main City of Gdańsk.

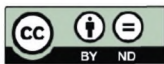
Apart from the above-mentioned texts, the most recent volume includes also materials connected with the territory of Kuyavia and Pomerania. The readers may read about the edition of the Protocols of the General Dietine of Royal Prussia, the legislation of the Toruń Academic Gymnasium of 1568, books printed with a bigger font to be found in the Copernicus Library, and the option "Suggest a purchase" in the University Library in Toruń. The readers may get acquainted with the most recent trends in preparing bibliography in Poland and in the region, which is an essential task of our Library. At the end of the volume the reader may find the review of the autobiographical book by Zefiryn Jędrzyński, the editor of the dailies *Nowości* and *Gazeta Pomorska*.

Despite the fact that the journal reaches beyond the boundaries of Toruń and the region, it continues to include texts relating to Library Sciences. The editorial team aims at increasing the scope of recipients of *Folia Toruniensia* among scientists and librarians, which will certainly foster the development of the journal, bibliography and information processing.

The editorial team of *Folia Toruniensia* invites potential authors and readers to participate actively in the process of creating our journal.

Editorial Office

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Hiermit bekommen Sie in die Hände den 16. Band der Zeitschrift „Folia Toruniensia“. Unser Periodikum ist eine von der der Öffentlichen Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikusbücherei in Thorn unter großem Engagement des hiesigen wissenschaftlichen Milieus herausgegebene, vom polnischen Ministerium für Wissenschaft und Hochschulbildung mit 6 Punkten bewertete wissenschaftliche Zeitschrift. Bis dato wurden auf ihren Blättern viele Themen aus dem weit aufgefassten Bibliothekswesen aufgegriffen, die auf verschiedene Fragestellungen aus der Geschichte des Buches, des Druckwesens, der Bibliotheken und Büchereien in Thorn und der Umgebung, vom Mittelalter bis zur Gegenwart fokussierten.

Mit dem 16. Band überschreitet „Folia Toruniensia“ die Grenzen der Stadt und ihrer Umgebung. Bereits der erste der hier präsentierten Beiträge nimmt den Leser auf die Reise nach entferntes Lublin mit. Der zweite Beitrag beschreibt das innovative Projekt JBiblioteka, das mit seiner Tragweite das ganze Land erfasst. Die weiteren rezensierten Publikationen betreffen die Jagiellonen-Bibliothek in Krakau, die Universitätsbibliothek in Warschau sowie die Stadtbücher der Danziger Rechtstadt.

Neben der erwähnten sind im Band weitere, auf Kujawien und Pommern Bezug nehmende Texte zu finden. Die Leser können von der Ausgabe der Protokolle des Generallandtages des Königlichen Preußen, dem Gesetz des Thomer Gymnasium von 1568, von den mit großen Lettern geprägten Büchern der Thorer Kopernikusbücherei sowie von der Option „Einkauf vorschlagen“ in der Thorer Universitätsbibliothek lesen. Interessierte können sich Einsicht in die neusten Trends in der Bearbeitung der polnischen und regionalen Bibliographien, eine unserer Hauptaufgaben, verschaffen. Den Band schließt die Rezension der Autobiographie von Zefiryn Jędrzyński ab, dem Radakteur von „Nowości“ und „Gazeta Pomorska“.

Aus dem Obigen kann man schließen, dass die Zeitschrift, obwohl sie die Grenzen Thorns und seiner Umgebung überschritten hat, immerhin Texte aus dem weit aufgefassten Bibliothekswesen bietet. Die Herausgeber bezwecken damit eine breitere Rezeption von „Folia Toruniensia“ im wissenschaftlichen und bibliothekarischen Milieu, was bestimmt eine weitere erfolgreiche Entwicklung des Periodikums und darüber hinaus auch der Buch- und Informationswissenschaft mit sich bringen wird.

Gleichzeitig wendet sich die Redaktion von „Folia Toruniensia“ an potentielle Autoren und Leser mit der Bitte um aktive Mitwirkung an der Gestaltung unserer Zeitschrift.

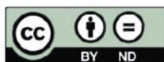
Redaktion

Barbara Centek

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: bcentek@umk.pl

N

„Niech sobie tam piszą...”, działalność wydawnicza Samorządu Studenckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w ostatniej dekadzie PRL*

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłączonej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Dr Barbara Centek jest pracownikiem naukowym Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień czytelnictwa i prasy okresu powojennego. W 2004 r. ukończyła studia z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na tej uczelni. Pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Gzelli przygotowała dysertację doktorską pt. „Naukowe i popularno-naukowe czasopisma Lubelszczyzny w latach 1944–1989”, którą obroniła w 2009 r.

S

Słowa kluczowe: czasopisma studenckie, samorząd studencki, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, KUL, działalność wydawnicza studentów

S

Treść. W wyniku uchwalonej w dniu 31 lipca 1981 r. ustawy o cenzurze zmieniły się warunki ogłaszania publikacji drukiem. Ze wstępnej kontroli zwolniono m.in. druki wewnętrzne organizacji, w związku z czym jak przysłowiowe grzyby po deszczu na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, głównie w niewielkim nakładzie jako druki do użytku wewnętrznego, zaczęły pojawiać się liczne czasopisma studenckie. Co najmniej jedenaście z nich ukazywało się za sprawą samorządu uczelnianego bądź jego sekcji. W grupie tej znalazły się zarówno pisma, których dzieje kończyły się na jednym bądź kilku numerach (np. „Spojrzenia”, „Brzytwa”), jak również takie, których zasięg nie ograniczał się do uniwersyteckiego środowiska (np. „BIS”).

W wyniku uchwalonej 31 lipca 1981 r. ustawy o cenzurze zmieniły się nieco warunki ogłaszania publikacji drukiem. Stworzono możliwość informowania czytelników o ingerencji cenzury, ale w zamian konieczna była rezygnacja z prawa do skarżenia postanowienia tej instytucji do decyzji Naczelnego Sądu Administracyjnego.

* Niniejszy artykuł nie mógłby się ukazać, gdyby nie pomoc szeregu osób, związanych z działalnością wydawniczą w omawianym okresie. W tym miejscu autorka chciałaby w sposób szczególnie podziękować (w kolejności alfabetycznej) Ryszardowi Mirkowi, Jerzemu Patelce, Wojciechowi Rotarskiemu, Elżbiecie i Jackowi Szczotom oraz Bernardowi Wiadernemu za dostarczenie egzemplarzy analizowanych pism, jak również za relacje i wyjaśnienia.

go. Dodatkowo ze wstępnej kontroli zwolniono szereg materiałów, m.in. wygłaszane na jawnych posiedzeniach przemówienia posłów i radnych, akty normatywne, druki i formularze urzędowe, zatwierdzone przez Główny Urząd Statystyczny publikacje statystyczne, zatwierdzone przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania podręczniki szkolne, pisma o charakterze liturgicznym, biuletyny i druki wewnętrzne organizacji, wznowienia publikacji wydanych w PRL oraz publikacje naukowe i dydaktyczne Polskiej Akademii Nauk, szkół wyższych i placówek naukowo-badawczych, seminariów duchownych oraz zarejestrowanych stowarzyszeń naukowych¹.

Nieoficjalnie, cenzura instytucjonalna była zróżnicowana w zależności od środowiska, do którego było adresowane pismo. Zakładano, że „jeżeli zakres rozpowszechniania jest mniejszy, to można sobie ewentualnie ingerencję darować. No bo kto to będzie czytał?”² W specyficzny sposób traktowano działalność wydawniczą Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dalej: KUL), gdyż był to „przeciwnik polityczny [...] i trzeba było być wyczulonym na podteksty”, jednak w drugiej połowie lat 80. zmieniono zasadę i przestano zwracać uwagę na „drobiazgi”, wychodząc z założenia: „Niech sobie tam piszą, ustrój się od tego nie zawali”³.

Wprowadzony w grudniu 1981 r. stan wojenny spowodował zawieszenie większości organizacji studenckich na KUL-u, a tym samym studenckiej działalności wydawniczej. Sytuacja zmieniła się wraz ze zniesieniem stanu wojennego. W roku akademickim 1983–1984 reaktywowały się koła naukowe i odrodził się Samorząd Studencki. W 1985 r. do tego ostatniego zgłosił się Marek Durkacz z propozycją założenia wysokonakładowego, ogólnouczelnianego czasopisma studenckiego. Członkowie Samorządu podeszli jednak do tej inicjatywy dość sceptycznie – o ile sam pomysł nie budził zastrzeżeń, o tyle studenci byli stanowczo przeciwni przedkładaniu swojej twórczości do państwowej cenzury. Ostatecznie postanowiono poprzeć myśl wydawania pisma z zastrzeżeniem jednak, że w winiecie nie będzie wzmianki mówiącej, iż pismo ukazuje się z ramienia Samorządu. Wynikało to z faktu, że założycielami i członkami tej organizacji są studenci i tylko oni mogą zabierać głos w jej imieniu i decydować o treści oficjalnych wypowiedzi. Jakiegokolwiek ingerencje czy uzależnienia wypowiedzi od decyzji kogokolwiek spoza Samorządu uznano za niedopuszczalne. Niestety, starania w cenzurze o zgodę na wydawanie takiego periodyku okazały się bezskuteczne. Na drodze studenckiego dziennikarstwa stała jednak nie tylko cenzura państwowa, lecz także uczelniana. Na uczelni nie było możliwości wywieszania żadnych ogłoszeń, każdy nawet najmniejszy wycinek papieru, aby mógł być zamieszczony na tablicy ogłoszeń, musiał być podpisany przez pracownika rektoratu lub rzecznika prasowego. Jeśli takiego podpisu komunikat nie zawierał, pracownicy intendencji natychmiast zrywali wywieszane pisemka. Działacze Samorządu wykazywali się wówczas cierpliwością i zapobiegliwością i zawczasu przygotowywali większą liczbę kopii. Działania te okazały się całkiem skuteczne, ponieważ w ich rezultacie rektor ks. prof. Jan B. Szlaga wydał

¹ J. Strzelecka, *Ustawa o cenzurze*, Tygodnik Solidarność, 1981, nr 30, s. 12; F. Szpor, *Jak to z cenzurą było (w Polsce Ludowej)*, Zeszyty Edukacji Kulturalnej, 2001, nr 32, s. 87.

² *Czy cenzor myli się tylko raz? Z cenzorem Markiem Świcą rozmawiał Maciej Rybiński*, Kontakt, 1988, nr 11 (79), s. 40.

³ *Ibidem*, s. 36.

postanowienie, wedle którego sygnowane przez Samorząd publikacje nie musiały być zanoszone do podpisu⁴. Być może właśnie decyzja rektora i bezskuteczne zabiegi Marka Durkacza oraz niemożność wydawania pisma w tradycyjnej formie wpłynęły na decyzję studenta historii Tomasza Zbierskiego o wydawaniu periodyku w formie gazetki ściennej. W ten sposób powstało pierwsze pismo Samorządu Uczelnianego zatytułowane „Przechodzień”, które ukazywało się w cyklu dwutygodniowym, a jedyny egzemplarz wywieszany był w gablocie. Od marca do czerwca 1986 r. ukazało się łącznie 5 numerów tego wydawnictwa. Pomysłodawcą tytułu była Joanna Serkowska, a pismo donosiło o działalności samorządu, wydarzeniach kulturalnych, zawierało również artykuły o tematyce historycznej oraz ciekawe ilustracje i rysunki o zabarwieniu satyrycznym. Na łamach tegoż pisma opublikowany został m.in. tekst odtwarzający antyżydowską broszurę, wydaną w międzywojniu przez endeckich organizatorów ślubów jasnogórskich, który błyskawicznie wywołał polemikę w środowisku skupionym wokół „Teczki Historycznej”⁵.

W 1987 r. przedstawiciele samorządu ponownie zaczęli zabiegać o wydawanie legalnego pisma w nakładzie 1000 egz. Te długotrwałe starania zostały uwieńczone sukcesem, ponieważ mimo że ramowy regulamin samorządu studenckiego nie zezwalał na prowadzenie działalności wydawniczej, otrzymano zgodę na opublikowanie jednodniówki pt. „KUL-ier”⁶, stanowiącej „Materiały Samorządu Studentów KUL”. Po przejściu przez cenzurę (rektorską i państwową) pismo opublikowano⁷, mimo że numer opatrzony był datą „listopad 1987”, a faktycznie został wydany w lutym 1988 r. i w mniejszym niż na wstępie przewidywano nakładzie (800 egz.)⁸. Redakcję pisma tworzyli Maciej Bartmiński i Mirosław Drozdek, korekty dokonali Katarzyna Tałaj i Tadeusz Detyna, a autorem zamieszczonych w jednodniówce rysunków był Sylwester Strzałkowski. Pismo zostało wydrukowane w formacie A4 w Zakładzie Małej Poligrafii KUL i donosiło o ważnych dla uczelni wydarzeniach, studenckim samorządzie i zawierało materiały o wizycie Ojca św. w Polsce⁹. Ten długo oczekiwany przez wszystkich numer został sprzedany w ciągu dwóch dni. W jednym z katolickich pism o zasięgu ogólnopolskim napisano o „KUL-ierze” tak: „Stanowi on ważną pozycję informującą o życiu akademickim na jedynym katolickim uniwersytecie w Europie Wschodniej, wprowadza w klimat i problemy tego życia. Jest także dla studentów tej uczelni szkołą samodzielnej pracy redakcyjnej i publicystyki [...]. Zarówno poziom pisma, jak i zainteresowanie, z jakim się spotkało w środowisku, świadczą o tym, że byłoby to społecznie bardzo potrzebne”¹⁰.

⁴ S. Pieczykolan, *Z „Brzytwą” na gardle*, Wielkie Kolo, 1986, nr 3 (8), s. 10–12.

⁵ T. Zbierski, e-mail do autora, kwiecień 26, 2012; W. Rotarski, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2, 1982 – VI 1988, Volta, 1989, nr 2, s. 5. Szerzej na temat *Teczki Historycznej* zob. B. Centek, *Zapomniane czasopisma studenckich kół naukowych KUL (1944–1989)*, Rocznik Historii Prasy Polskiej, t. 17: 2014, z. 2 (34), s. 41–43.

⁶ Tytułem pismo nawiązywało do wydawanego w latach 1981–1982 wydawnictwa NZS KUL.

⁷ W. Rotarski, op. cit., s. 5–6.

⁸ Dane dotyczące nakładu *KUL-iera* są dość mocno zróżnicowane. Wg informacji opublikowanych w „Juryście” (*Trzy tyki statystyki*, Jurysta, 1988, nr 1, s. [4]) i „Ładzie” (*KUL-ier. Materiały Samorządu Studentów*, Ład, 1988, nr 24, s. 13) jest to 800 egz.; wg informacji podanych na łamach „Volty” – 1000 egz. (W. Rotarski, op. cit., s. 6), wg zaś danych opublikowanych w „BIS-ie” – 1200 egz. (*Prasa na KUL-u*, BIS, 1988, nr 25, s. 6).

⁹ Zob. np. K. Dyrda, *Nadzieja i odpowiedzialność*, KUL-ier, 1987, nr 1, s. 1–2; W. Lechowski, *Jeżeli nie byliście, żałujcie*, KUL-ier, 1987, nr 1, s. 4–5; *O co walczyliśmy. Z Markiem Mazurkiem rozmawiała Mariola Kalińska*, KUL-ier, 1987, nr 1, s. 10–13; *Życie na gorąco*, KUL-ier, 1987, nr 1, s. 14–16.

¹⁰ M. Drozdek, *KUL-ier. Materiały Samorządu Studentów*, Ład, 1988, nr 24, s. 13.

KUL-ier

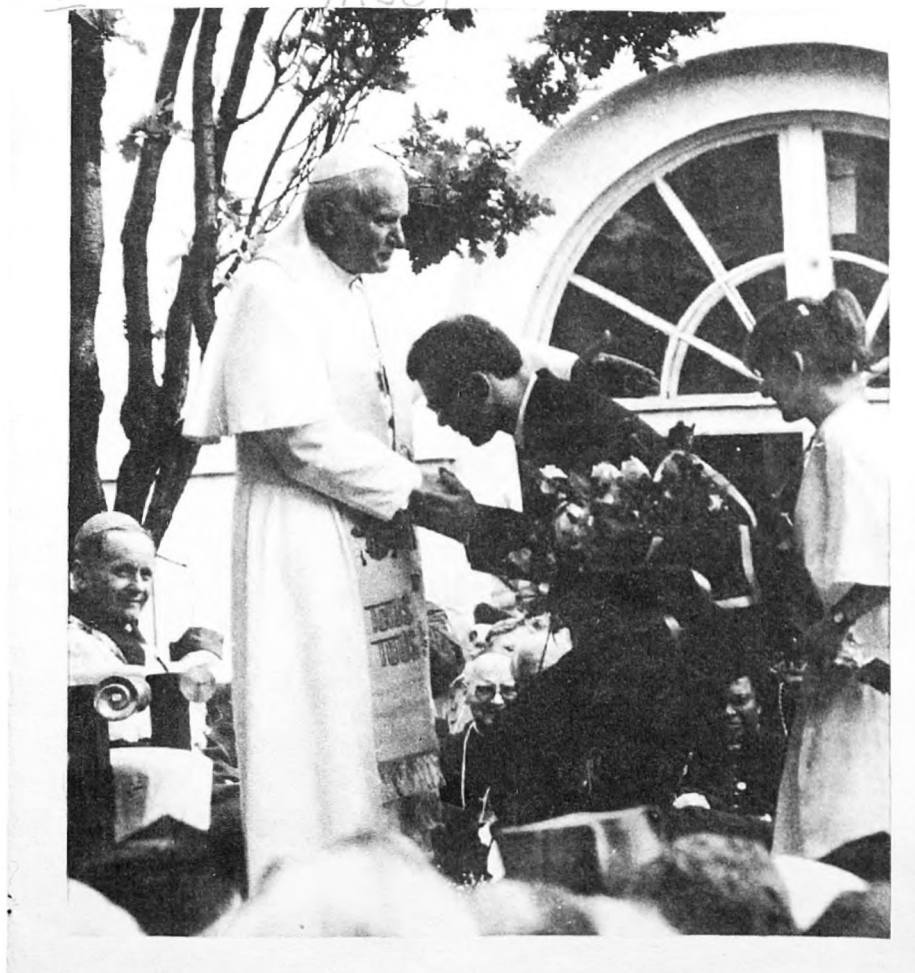
Materiały Samorządu Studentów KUL

LUBLIN

Listopad 1987

V - 28041

1987

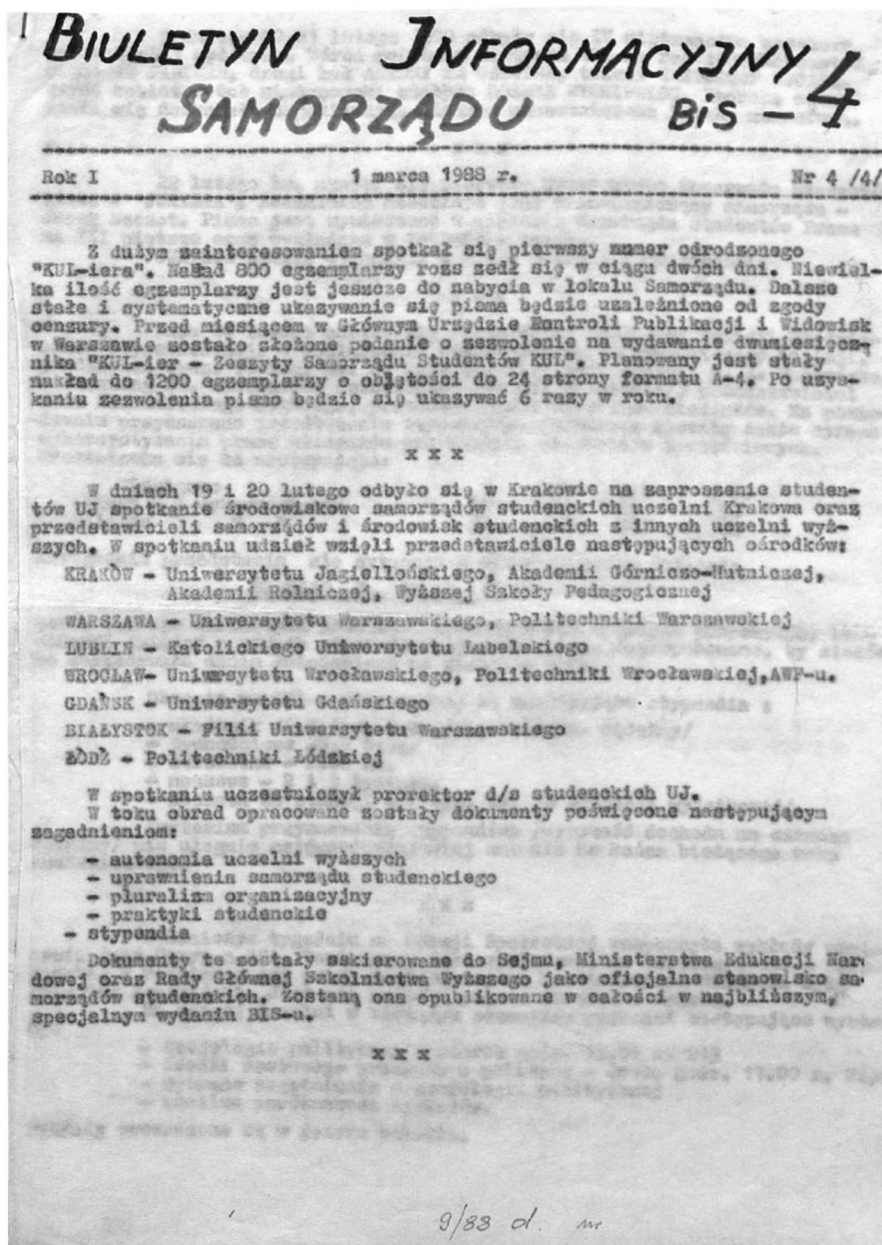

Ryc. 1. Strona tytułowa czasopisma „KUL-ier”

Zespół redakcyjny usiłował przekształcić tę jednodniówkę w wydawnictwo ciągłe – z początkiem 1988 r. do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie złożono wniosek o zezwolenie na wydawanie dwumiesięcznika pt. „KUL-ier. Zeszyty Samorządu Studentów KUL”, w nakładzie 1200 egz. i objętości 24 stron formatu A4¹¹. Z prośbą o poparcie tej inicjatywy zespół redakcyjny zwrócił się do Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski do

¹¹ [Z dużym zainteresowaniem...], BIS, 1988, nr 4, s. 1.

spraw Wydawnictw i Czasopism¹², a prośbę poparł Prorektor KUL-u ks. prof. Jan B. Szlaga¹³. Mimo że sprawa była w komisji dyskutowana, zgody na wydawanie pisma nie uzyskano¹⁴.

Ryc. 2. Strona tytułowa czasopisma „Biuletyn Informacyjny Samorządu” („BIS”)

¹² Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu RP i KEP powstała w 1949 r. z inicjatywy kard. Stefana Wyszyńskiego, została wówczas nazwana Komisją Mieszaną. Jednakże jej spotkania odbywały się sporadycznie, w zależności od klimatu politycznego. Reaktywowana w 1980 r. po podpisaniu porozumień gdańskich, w roku 1984 komisja przygotowała projekt ustawy o stosunku państwa do Kościoła.

¹³ [Zespół Redakcyjny „KUL-iera”...], BIS, 1988, nr 10, s. 4.

¹⁴ W. Rotarski, op. cit., s. 5.

Tymczasem 20 stycznia 1988 r. odbyła się inauguracja kolejnego samorządowego wydawnictwa, jakim był redagowany przez Przemysława Omieczyskiego i Jarosława Pawlaka, a wydawany w obiegu niezależnym „Biuletyn Informacyjny Samorządu” („BIS”)¹⁵, przekształcony z czasem w „Biuletyn Informacyjny Studentów KUL”. Pierwsze numery ukazywały się w formacie A4, w liczbie 12 egz., przy czym część nakładu wywieszana była w gablotach samorządu. Początkowo pismo zawierało krótkie notki o wydarzeniach na Uniwersytecie¹⁶, sytuację zmienił „gorący maj”, kiedy to pojawiła się konieczność codziennego wydawania pisma. Z kilkuegzemplarzowego periodyku „BIS” przemienił się w „błyskawicznie i komputerowo redagowany dziennik w przyzwoitym nakładzie”¹⁷. Jednocześnie doszły artykuły publicystyczne, felietony, wiadomości o uaktywnieniu Niezależnego Zrzeszenia Studentów KUL-u oraz zdjęcia i rysunki. Od tego czasu informowano o sytuacjach w strajkujących zakładach, sytuacjach na innych uczelniach Polski oraz o akcji solidarnościowej studentów KUL-u¹⁸, czym skutecznie przełamano państwowy monopol informacyjny. Z czasem „BIS” stał się najpoczytniejszym pismem na uczelni. Z publikowanych na jego łamach treści korzystały regionalne pisma niezależne. Wkrótce po „maju” periodyk ustabilizował się i ukazywał się regularnie jako tygodnik¹⁹. Zmienił się także format (A5) oraz rozrosła się redakcja – w kolejnych miesiącach w gronie osób tworzących pismo znaleźli się m.in.: Jacek Sadowski, Sebastian Sękała, Juliusz Gałkowski, Mariola Kalińska, Marlena Kula, Jacek Łęski, Marek Matejczuk, Marek Dalkowski, Jarosław Pieniek, Barbara Malinowska i Elżbieta Garbowska²⁰.

¹⁵ W praktyce pierwszy nr pisma „BIS” ukazał się wcześniej niż „KUL-ier”; łamy inauguracyjnych numerów pierwszego z wymienionych pism informowały o planach wydawniczych i kolportażu tego drugiego (zob. np. [Sukcesem zostały uwieńczone...], BIS, 1988, nr 2, s. 1; [Wiadomość z ostatniej chwili], BIS, 1988, nr 3, s. 3; [Z dużym zainteresowaniem...], BIS, 1988, nr 4, s. 1).

¹⁶ Zob. np. [Dnia 15 stycznia 1988 r...], BIS, 1988, nr 1, s. 1; [Po wielu miesiącach starań...], BIS, 1988, nr 2, s. 2; [W minionym tygodniu...], BIS, 1988, nr 4, s. 2; [Do Sądu Koleżeńskiego...], BIS, 1988, nr 8, s. 3; [Zbliża się...], BIS, 1988, nr 10, s. 2.

¹⁷ *Mam już rok*, BIS, 1989, nr 1–2 (38–39), s. 1.

¹⁸ Zob. np. [W porcie szczecińskim...], BIS, 1988, nr 13, s. 1; [Otrzymaliśmy relację ze strajku na Uniwersytecie Warszawskim...], BIS, 1988, nr 14, s. 2, *Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu*, BIS, 1988, nr 17, s. 1; [Zakończyła się akcja strajkowa...], BIS, 1988, nr 19, s. 2.

¹⁹ *Mam już rok...*, s. 1.

²⁰ Skład redakcji odtworzony na podstawie stopek redakcyjnych poszczególnych numerów czasopisma.

BIS BIULETYN INFORMACYJNY STUDENTÓW KUL

42

TYGODNIK UCZELNIANEGO SAMORZĄDU STUDENTÓW K U L

ROK II LUBLIN 12 III 1989

NR 5 (42)

MORATORIUM NZS

Na zebraniu połączonych Komisji Uczelnianych NZS uczelni Lublina (AR, AM, KUL, PL, UMCS) przyjęto oświadczenie o następującej treści:

W związku z deklaracją strony rządowej o gotowości zalegalizowania NZS 27 lutego 1989 r. w trakcie rozmów podzespołu do spraw Stowarzyszeń rozwiązanych w stanie wojennym, w tym także NZS. W związku z powyższym NZS w Lublinie nie będzie przeprowadzać wieców i manifestacji ulicznych do końca marca bieżącego roku. Liczymy, iż do tego czasu nastąpi zapowiedziana legalizacja i nauze Zrzeszenie będzie mogło kierować swą aktywność na rzecz konkretnych działań w środowisku akademickim, a nie, jak było w znacznej mierze dotąd, poświęcać ją na walkę

o prawo do lepszego istnienia. Nasza decyzja podyktowana jest również apelem Lecha Wałęsy o niepodjęwanie działań mogących zakłócić przebieg rozmów przy okrągłym stole, a także możliwością wykorzystania wieców i manifestacji ulicznych przez przeciwników reform społecznych, gospodarczych i politycznych.

Użycie emblematów Zrzeszenia w manifestacjach, które odbyły się we wspomnianym terminie, uważać będziemy za nadużycie.

W związku z tym odwołuje się decyzję PK NZS Lublin z 21 lutego 1989 r. o zwołaniu wiecu pod pomnikiem Marii Curie-Skłodowskiej zaplanowanego na 7 marca.

Lublin, 3 marca 1989 r.

Malgorzata Otrocha

co, po co i DLACZEGO?

Po śmierci Klaudiusza napisał Seneka - znany skądinąd moralista i filozof - satyrę na zmarłego cesarza: " ??? Klaudiusza". Stary cesarz zmarł, zapanał Nero - początkowo wręcz serdeczny przyjaciel Seneki - można więc już było pobulac i poużywać bezkarnie na "boskim zmarłym" i boskiej jego pamięci. Ze pretensje filozofa, wygnanego swego czasu przez Klaudiusza, mogły być uzasadnione, nikt nie przeczy. Nas interesuje jedynie fakt, iż filozof wystąpił ze swym odważnym atakiem w tak zwanym "stosownym" - ergo bezpiecznym - momencie. Ostatnimi czasy dało się doświadczyć, że "mniej bije". Mniej albo i wcale, zależnie od poczucia gurlowości służbowej oraz "sumienia"

milicyjnego. Tak więc - już można, proszę państwa. Tym faktem należy chyba tłumaczyć ogromną aktywność "manifestacyjną" w pewnych kręgach społecznych. W maju 88 jeszcze bito trochę mocniej, co gorzej przydybany in flagranti pechowcie słono musiał zapłacić za brak kondycji fizycznej lub przemysłowości w ucieczce. O tym, co mogłyby dać zamśwane akcje strajkowe wiosną ubiegłego roku, mówić już nie warto. Warto się jedynie zastanowić, czy i co mogą przynieść obecne ruchawki. A co najważniejsze - w czym są one interesie. Niewątpliwie warto by wykorzystał fakt, iż "już można". Wykorzystała go powstała parę dni temu grupa młodych anarchistów-akademików "Aga". Zwyczajem anarchistów grupa jeszcze nie wie, jak będzie

Ryc. 3. Strona tytułowa czasopisma „Biuletyn Informacyjny Studentów KUL”

„BIS” był wydawany niezależnie i przez pierwsze miesiące mógł poszczycić się pełną samodzielnością. Sytuacja zmieniła się wraz z nastaniem nowego roku akademickiego, kiedy prorektorem do spraw studenckich został ks. prof. Stanisław Wielgus, który 12 grudnia 1988 r. wydał postanowienie głoszące, że: „każda

strona biuletynu studenckiego «BIS» musi być zatwierdzana przez rektora²¹. Fakt ten w zespole redakcyjnym obudził wyraźny sprzeciw. W grudniowym numerze, na łamach „BIS-u” napisano bowiem: „Tego rodzaju fakt świadczy o ograniczeniu wolności słowa i swobody ogłaszania swoich poglądów. Naszym zdaniem jest to przejaw ograniczenia praw studenckich i wyraźnie braku zaufania wobec studentów ze strony władz Uniwersytetu”²². Ponieważ młodzi dziennikarze nie przystali na żądania rektora, zostali pozbawieni bazy poligraficznej, w wyniku czego kolejny numer został opublikowany jako numer specjalny, w skromniejszej szacie graficznej. W jego wstępie oświadczone: „Wydanie to jak poprzednie jest niezależne merytorycznie od władz uczelni, ale wychodzi w drugim obiegu [...]. Redakcja na cenzurowanie pisma się nie zgadza. Dlatego zawiesza wydawanie normalnych numerów «BIS-a» do czasu wyniku interwencji przedstawicieli Samorządu Studentów KUL u Rektora ks. bp Jana Śrutwy. Bardzo chcielibyśmy, aby możliwe było wznowienie wydawania pisma w dotychczasowej formie i aby niniejszy numer był w historii «BIS-a» naprawdę wyjątkowy. Uważamy bowiem, że Samorząd Studentów KUL powinien mieć prawo przy wydawaniu swojego biuletynu informacyjnego do korzystania ze środków technicznych naszej uczelni. Chcemy wierzyć, że jest to nasza uczelnia, uczelnia, która służy dobru studentów, dobru społeczeństwa, dobru Kościoła, zgodnie ze swoją dewizą «Deo et patrie». Temu służyć pragnie również przez swoją działalność Samorząd Studentów KUL oraz jego agenda, Redakcja Biuletynu Informacyjnego Studentów. Powinno odnosić się to także do władz uczelni, co niestety podajemy w wątpliwość. Jak bowiem można wytłumaczyć próbę cenzurowania «BIS-a»? Próbę spowodowaną ukazującymi się w piśmie krytycznymi w stosunku do poczynań władz uczelni publikacjami. Przecież prawdziwa cnota krytyki się nie boi. Jeżeli władze uczelni postępują dobrze, zapraszamy: łamy «BIS-a» otwarte są dla wszystkich, niech wykażą na nich niesłuszność krytyki; a nawet i bez tego czyż nie powinny wierzyć, że choćby i kwestionowana słuszność ich działania w końcu i tak zwycięży zrodziwszy dobre owoce? Władze Uczelni uważają się dziś tak nieomyłne i doskonałe, iż nie potrzebują już żadnej krytyki do swoich działań, nie potrzebują zapoznania się z codziennym punktem widzenia, do którego przecież mamy prawo”²³.

²¹ *Dlaczego wydanie specjalne?*, [BIS], 1988, wyd. spec., s. 1.

²² G. Grządziel, *Oświadczenie*, BIS, 1988, nr 35–36, s. 7.

²³ *Dlaczego wydanie specjalne?...*, s. 1.

V-C747/88

[---] USTAWA z dnia...

o kontroli publikacji....

16 GRUDNIA AD 1988

Dlaczego wydanie specjalne?

Przed Tobą, drogi Czytelniku, specjalne wydanie BIS-a. Wydanie okromniejsze materiałow i graficznie, jeśli porównać je z numerami poprzednimi i, many nadzieje, następnymi. Wydanie to tak jak poprzednie jest niezależne merytorycznie od władz Uczelni, ale wychodzi w drugim obiegu. Jest to konieczne, jeżeli chcemy przedstawić bez opóźnienia aktualne informacje, które powinny zostać zamieszczone w numerze 36 BIS-a z datą 18 XII. Nie jest to możliwe nie z powodu opóźnienia w wydawaniu BIS-a powstałego z winy redakcji, lecz wskutek przezwienia redakcji możliwości korzystania z środków technicznych KUL-u, chyba że zgodzi się ona na jednoczesne postanowienie Rektora Ks. S. Wielgusa z dnia 12 XII, że "...każda strona biuletynu studenckiego 'BIS' musi być zatwierdzona przez Rektora."

Redakcja na cenzurowanie pisma się nie zgadza. Dlatego zawieszamy wydawanie normalnych numerów BIS-a do czasu wyniku interwencji przedstawicieli Samorządu Studentów KUL-u u Rektora Ks. Biskupa Jana Śrutwy. Bardzo chcielibyśmy, aby możliwe było wznowienie wydawania pisma w dotychczasowej formie, i aby niniejszy numer był w historii BIS-a naprawde wyjątkowy. Uważamy bowiem, że Samorząd Studentów KUL-u powinien mieć prawo przy wydawaniu swojego biuletynu informacyjnego do korzystania ze środków technicznych naszej Uczelni.

Chcemy wierzyć, iż jest to nasza uczelnia: uczelnia, która służy dobru studentów, dobru społeczeństwa, dobru Kościoła, zgodnie ze swoją dewizą "Deo et Patriae". Temu służyć pragniemy również, poprzez swoją działalność, Samorząd Studentów KUL-u oraz jego agenda. Redakcja Biuletynu Informacyjnego Studentów. Powinno to odnosić się także do władz uczelni, co, niestety, poddajemy w wątpliwość. Jak bowiem można by wytłumaczyć próbę cenzurowania BIS-a? Próbe spowodowaną ukazującymi się w piśmie krytycznymi w stosunku do poczynan władz Uczelni publikacjami. Przecież prawdziwa cnota krytyki się nie boi. Jeżeli władze Uczelni postępują dobrze, zapraszamy: ławy BIS-a otwarte na dla wszystkich, niech wykażą na nich niesłuszność krytyki; a nawet i bez tego czyż nie powinny wierzyć, że choćby i kwestionowana słuszność ich działania w końcu i tak zwyciężają: zrodziwszy dobre owoce? Władze Uczelni uważają się dziś za tak nieomyłne i doskonałe, iż nie potrzebują już żadnej krytyki do swoich działań, nie potrzebują zapoznania się z odmiennym punktem widzenia, do którego przecież mają prawo.

Redakcja.

Ryc. 4. Strona tytułowa specjalnego wydania czasopisma „Biuletyn Informacyjny Samorządu” („BIS”)

Bojkot w stosunku do postanowienia ks. prorektora Stanisława Wielgusa i interwencji u Rektora ks. bp. Jana Śrutwy najwyraźniej odniosły tylko częściowy skutek, ponieważ w styczniu 1989 r. ukazały się kolejne numery, jednak w jednym

z nich, redakcja napisała: „Kilkakrotne rozmowy przedstawicieli redakcji oraz samorządu z władzami Uczelni pozwoliły na wypracowanie warunków, w których redakcja może ponownie podjąć prace. W Związku z tym z dniem 16 stycznia wznowiamy wydawanie pisma. Innym – niestety nadal nie rozwiązany problemem jest fatalna baza poligraficzna (a obecnie jej brak), która powoduje dodatkowe, znaczne opóźnienia w wychodzeniu BIS-a...”²⁴. W tym samym numerze, przytaczając roczne już dzieje własnego wydawnictwa, redakcja zauważyła: „W czasie swej działalności mieliśmy momenty wzlotów i kryzysów, które – biorąc pod uwagę warunki, w jakich przychodzi nam wydawać pismo usiłujące być tygodnikiem informacyjno-publicystycznym – są chyba naturalne. Jednakże najtrudniejszy okres BIS-a rozpoczął się w grudniu ubiegłego roku i trwa niestety do dziś. Przyczyn kryzysu jest kilka, a wszystkie one mogą skłaniać do wniosku, że na naszym Uniwersytecie po prostu nie ma jeszcze miejsca na pismo takie jak nasze”²⁵. Nie zmienia to jednak faktu, że dzięki determinacji zespołu redakcyjnego pismo nadal się ukazywało i do 17 grudnia 1989 r. opublikowano łącznie 56 numerów²⁶, a w jego wydawanie zaangażowany był także Serwis Fotograficzny Samorządu²⁷. Nadto wiosną 1989 r. powstało Biuro Informacji i Propagandy BIS-a, którego zadaniem była pomoc we wszelkich akcjach promocyjnych i propagandowych przeprowadzanych przez organizacje studenckie na KUL-u²⁸.

Niezależnie od Samorządu ogólnouczelnianego, działalność wydawniczą prowadziły też samorządy sekcyjne. Własnymi periodykami mogły się poszczycić: sekcja teologii z takimi tytułami jak „Spojrzenia”²⁹ i „Hyde Park”, Samorząd Polonistów publikujący „Wielkie Koło”, Samorząd Studentów Filozofii, który redagował „Brzytwę”, Samorząd Studentów Prawa wydający „Jurystę”, Samorząd Studentów Historii, za sprawą którego ukazywały się „Kuluary” i „Raptularz” oraz Samorząd Studentów Wydziału Nauk Społecznych, którego dziełem były „Fakty i Opinie” („FiO” zwane też „FiOłkiem”). Nie wszystkie jednak spośród wymienionych pism przetrwały próbę czasu, na przeszkodzie stała bowiem nie tylko cenzura państwowa, lecz także wewnątrzuczelniana, gdyż zdarzało się, że władze Uczelni bądź Wydziału rościły sobie prawo do cenzurowania studenckich inicjatyw wydawniczych.

Dwa tytuły, które szybko okazały się efemerydami, wydawali studenci teologii, a były to „Spojrzenia”, których jedyny numer ukazał się w listopadzie 1981 r. i zainaugurowany w maju 1988 r. „Hyde Park”. „Spojrzenia” jako „Pismo Studentów Teologii KUL” były jedynym wydawanym wówczas na KUL wydawnictwem sekcyjnym³⁰. Na świat wyszły za sprawą powielacza białkowego, w formacie A4 i objętości 4 stron. Zespół redakcyjny tworzyli: M[ieczysław] Puzewicz, L[eszek]

²⁴ *Komunikat*, BIS, 1989, nr 1–2 (38–39), s. 2.

²⁵ *Mam już rok...*, s. 2.

²⁶ J. Gomoliszek, *Uniwersyteckie pisma studenckie w Polsce w latach 1945–1989*, Toruń 2011, s. 371, 403–404.

²⁷ W. Rotarski, op. cit., s. 5.

²⁸ *Wiadomość redakcyjna*, BIS, 1989, nr 5 (42), s. [4].

²⁹ W. Rotarski określił ten periodyk jako „pismo sekcyjne studentów teologii” (W. Rotarski, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 1, 1980–1981, *Volta*, 1989, nr 1, s. 15). Nie udało się jednoznacznie ustalić, czy chodziło o sekcję samorządu czy po prostu „sekcja” w tym przypadku miała oznaczać kierunek studiów.

³⁰ W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 1, s. 15.

Zegzda i M. Szewczyk, a opracowaniem graficznym zajęła się osoba podpisana jako Marucha³¹.

Ryc. 5. Strona tytułowa czasopisma „Spojrzenia”

We wstępie do opublikowanego numeru napisano: „«Spojrzenia» mają prezentować poglądy wszystkich tych, którzy chcą pisać o problemach teologii

³¹ Skład redakcji odtworzony na podstawie stopki redakcyjnej pisma.

i teologów, o sprawach Kościoła, o współczesnym chrześcijaństwie, o społecznych, politycznych, kulturalnych i innych problemach Polski. [...] Pierwszy numer «Spojrzeń» ma być podstawą do szerokiej dyskusji nad potrzebą istnienia pisma będącego wyrazem studenckich środowisk teologicznych³². Redakcja podkreśliła nadto, że jest otwarta na wszystkie uwagi i propozycje dotyczące pisma oraz zaprasza do jego współtworzenia. Jednocześnie zaznaczono, że „Spojrzenia” ukazywać się będą w cyklu miesięcznym³³, jednak na drodze w realizacji tych redakcyjnych planów najprawdopodobniej stanęło ogłoszenie stanu wojennego.

Zgodnie z zawartą we wstępie zapowiedzią, „Spojrzenia” były poświęcone głównie zagadnieniom teologicznym³⁴, ale nie zabrakło też miejsca na doniesienia z życia Uniwersytetu³⁵, oraz prozaiczne problemy nurtujące wszystkich studentów KUL³⁶. Uwieńczeniem numeru były abstrakcyjne i zredagowane z dużym poczuciem humoru ogłoszenia i komunikaty³⁷.

Również z podtytułem „Pismo studentów teologii” ukazał się co najmniej jeden numer periodyku przewidzianego jako miesięcznik „Hyde Park”, który był wspólnym dziełem Koła Naukowego Teologów KUL-u i sekcijnego samorządu. W odróżnieniu od „Spojrzeń”, „Hyde Park” został opublikowany w formacie A5 i miał postać odbitki ksero³⁸. Jego nakład wynosił 10 egzemplarzy³⁹, z kolei dane dotyczące objętości okazały się niespójne⁴⁰. Niestety, autorce nie udało się pozyskać więcej informacji na temat tej studenckiej inicjatywy.

Dziełem samorządu studentów filologii polskiej było „Wielkie Koło”⁴¹. Tytuł pisma nie był przypadkowy, ale miał w ten sposób nawiązywać do piosenki Elżbiety Mielczarek *Wielkie Koło* – obok tytułu, podtytułu, daty wydania i spisu treści, na każdej stronie tytułowej widniał cytat wspomnianego utworu: „Nigdy nie wiesz co się święci, zawsze może się przekreślić...”. We wstępie do inauguracyjnego numeru zaznaczono: „treść piosenki, według nas, tak dobrze odzwierciedla naszą rzeczywistość, że pozwoliliśmy sobie na wykorzystanie tych kilkunastu słów [...]. Zakładanie czasopisma w okresie, gdy króluje totalna niemożność zrobienia czegokolwiek, jest szaleństwem – na co więc liczymy? – «Nigdy nie wiesz co się święci zawsze może się przekreślić...». Jeśli totalna niemożność przekreśli się na totalną możliwość – będzie wspaniale, jeżeli nie, jeśli przekreśli się «Wielkie Koło» jako czasopismo – nikt płakać nie będzie”⁴².

³² [Pismo „Spojrzenia”...], *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 1.

³³ *Ibidem*.

³⁴ M. Puzewicz, *Taize*, *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 4.

³⁵ Victor, *Serwis Informacyjny „ZEZEM”*, *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 1. W przypadku kryptonimów autorów zamieszczanych na łamach omawianych pism tekstów, każdorazowo przytaczano ich oryginalną pisownię.

³⁶ L. Zegzda, *Czy tysy może mieszkać w akademiku*, *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 1–2; W. Knitter, [O co chodzi?], *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 2.

³⁷ [KW MO w Lublinie poszukuje zbiegłego sumienia!], *Spojrzenia*, 1981, nr 1, s. 4.

³⁸ W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 5–6.

³⁹ *Prasa na KUL-u...*, s. 6.

⁴⁰ Wg informacji opublikowanych w „BISie” objętość wynosiła 10 s. (*Prasa na KUL-u...*, s. 6), wg zaś informacji podanych przez W. Rotarskiego – 4 s. (W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 6).

⁴¹ Podtytuł pisma kilkakrotnie ulegał zmianie – nr 1 – ukazał się jako „Dwutygodnik informacyjno-kulturalny Samorządu filologii polskiej”, nry 2–4 (9) – jako „Czasopismo Samorządu filologii polskiej”, a nry 1 (10)–4 (13) – jako „Ośrodek dokumentacji ruchu studenckiego”.

⁴² [Przedstawiając państwu...], *Wielkie Koło*, 1984, nr 1, s. 1–2.

"Nigdy nie wiesz co się święci
zawsze może się przekręcić..."

WIELKIE KOŁO

1985.11.27 Numer 2 /7/

CZASOPISMO SAMORZĄDU FILOLOGII POLSKIEJ

w numerze

Informator	str. 2
B.S. - w trybie przyspieszonym	str. 3
Jurek Robak - Eleuzis	str. 7
Marek Jakubiak - Obywatel Minister nie skorzystał	str.10
Tomasz Kusz - Kino "moralnego niepokoju"?	str.15
Wojciech Bogaczyk - Wolne wybory	str.18
Arkusz poetycki	str.21
Zbigniew Gabriel - Krytyka nowego typu	str.23
Koncik colonisty	str.28

Ryc. 6. Strona tytułowa czasopisma „Wielkie Koło”

Periodyk ten nie tylko narodził się w momencie, gdy zarówno na polonistycę, jak i w innych sekcjach nie ukazywało się żadne pismo studentów KUL-u⁴³, ale też był jednym z dłużej funkcjonujących, ukazywał się bowiem (choć z przerwami) od grudnia 1984 r. do marca 1988 r. (łącznie 13 numerów). Zespół redakcyjny pisma tworzyli: Jerzy Patelka, Dariusz Chemperek, Wojciech Rotarski i Jarosław

⁴³ Od redakcji, Wielkie Koło, 1986, nr 3 (8), s. 2.

Gawlik. Mimo że pismo ukazywało się z ramienia polonistów, na jego łamach publikowali także studenci innych kierunków. Wydawano je w objętości od 5 do 34 stron formatu A4 i na ogół powielano w nakładzie od 2 do 5, a w wyjątkowych sytuacjach w liczbie 70 egzemplarzy. Przedstawiciele pisma kilkakrotnie zwracali się do rektora z prośbą o wyrażenie zgody na powielenie pisma przy wsparciu KUL-u w liczbie 100 egz., jednak starania te nie powiodły się, gdyż żaden z numerów nie przeszedł bez zastrzeżeń przez cenzurę rektorską⁴⁴. I tak numer pierwszy poświęcony organizacjom studenckim na KUL-u w latach 1981–1982 został w całości zakwestionowany. Zdarzały się też numery, z których rezygnowała sama redakcja, nie zgadzając się na interwencje w ich zawartość rektora Jana Szlagi. Warto jednak zauważyć, że drukowane na łamach pisma teksty niejednokrotnie charakteryzowały się bardzo negatywnym stosunkiem do panującej na uczelni sytuacji⁴⁵. Oprócz tekstów krytykujących warunki studiowania na KUL-u, na łamach „Wielkiego Koła” znalazły się rozważania o charakterze filozoficznym⁴⁶, społeczno-politycznym⁴⁷, historycznym⁴⁸ i kulturalnym⁴⁹. Dużo uwagi – zwłaszcza od 1987 r. – poświęcano także organizacjom studenckim⁵⁰. Nie zabrakło również miejsca na utwory poetyckie⁵¹ i informacje o bieżących wydarzeniach⁵². Oprócz tego w lipcu 1985 r. został opublikowany numer specjalny dedykowany kandydatom na studia⁵³. Mimo krytycznego tonu artykułów, redaktora nie spotkały żadne represje, co przydarzyło się „Brzytwie”⁵⁴.

⁴⁴ [Od grudnia 1984 r...], BIS, 1988, nr 9, s. 1; W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 5.

⁴⁵ Zob. np. J. Patelka, *Dlaczego nikt jeszcze nie wysadził KUL-u w powietrze? O podmiotowym charakterze studenta*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 3, s. 5–6; J. M. Jaskulecki, *W co się bawić – przyczynek do teorii niewolnictwa na KUL-u*, *Wielkie Koło*, 1986, nr 3 (8), s. 3–8.

⁴⁶ A. Koślawy, *DIALOG z „Sokratesem?”*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 3, s. 15–16.

⁴⁷ W. Bogaczyk, *Wokół opozycji demokratycznej*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 3, s. 20–24; B. Bedychowska, *Sytuacja ukraińskiej mniejszości narodowej w PRL, w latach 1945–1982 (Zarys problematyki)*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 4, s. 4–6; *Proces*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 4, s. 3–7; J. Buchacz, *Ideologia Neokonserwatyzmu*, *Wielkie Koło*, 1988, nr 4 (13), s. 5–10.

⁴⁸ A. H., *Aleksander Krzyżanowski „Wilk”*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 4, s. 7–8.

⁴⁹ T. Kusz, *Kino „moralnego niepokoju?”*, *Wielkie Koło*, 1986, nr 2 (7), s. 15–18.

⁵⁰ M. Drozdek, *Jak powstał NZS na KUL*, *Wielkie Koło*, 1987, nr 2 (11), s. 4–5; *Samorząd domaga się*, *Wielkie Koło*, 1987–1988, nr 3 (12), s. 3–7; J. Patelka, *Teatr studencki na KUL-u przed wojną*, *Wielkie Koło*, 1988, nr 4 (13), s. 14–15.

⁵¹ A. Garbaty, *Manifest*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 2, s. [12]; A. Kwadratowy, *Matka*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 4, s. 12; B. Tomczyk, *Autobiografia*, *Wielkie Koło*, 1987, nr 1 (10), s. 26.

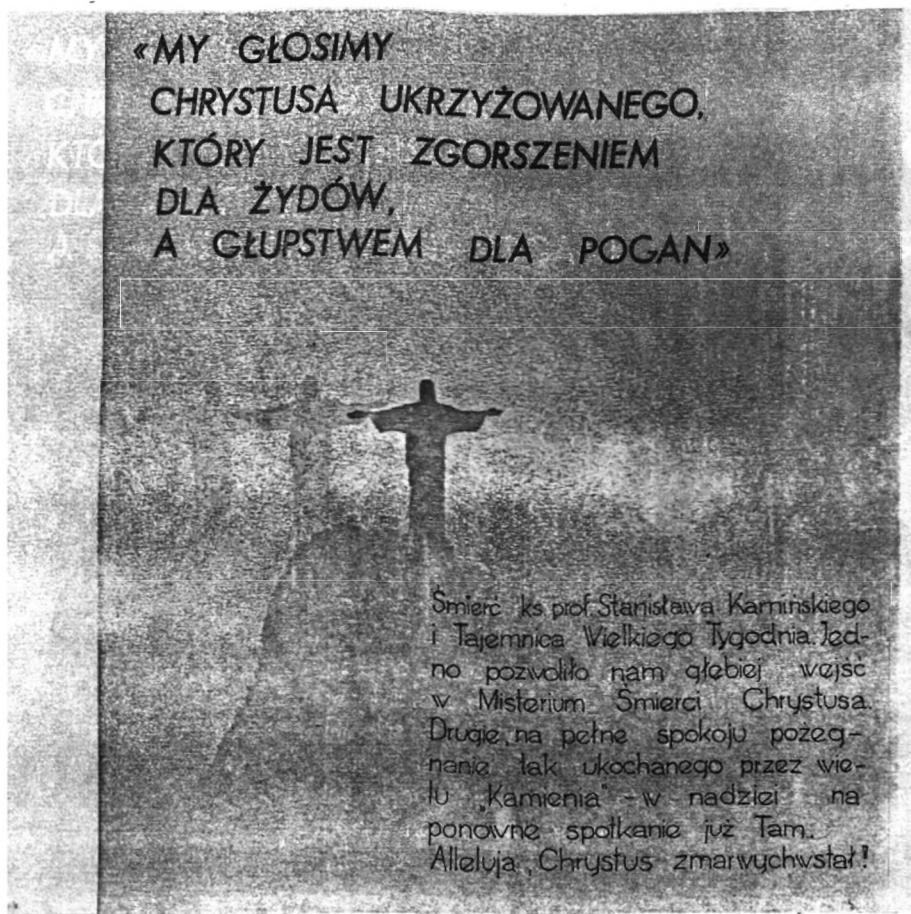
⁵² *Komunikaty*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 2, s. [14]; *Przegląd imprez kulturalnych*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 2, s. [16]; P. Gutowski, *XXVII Tydzień Filozoficzny*, *Wielkie Koło*, 1984, nr 3, s. 7–9.

⁵³ Na treść numeru złożyły się m.in.: *Kilka dobrych rad dla zdających na filologię polską*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 5, s. 2; *Jeżeli brak Ci motywacji do samobójstwa wybierz się na psychologię!*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 5, s. 3; *Drogi adeptcie socjologii!!!*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 5, s. 4; *Kochany przyszły POLONISTO!*, *Wielkie Koło*, 1985, nr 5, s. 4.

⁵⁴ W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 5.

Na prawach rękopisu

Do użytku wewnętrznego

Ryc. 7. Strona tytułowa czasopisma „Brzyttwa”

Inauguracja „Brzyttwy” jako „Organu Samorządu Studentów Filozofii [Teoretycznej]” nastąpiła w styczniu 1986 r., a stało się to za sprawą takich osób, jak Marek Durkacz, Ryszard Mirek, Jolanta Pawlak, Piotr Trubił[ł]owicz i „pewien sympatyczny Nieznajomy, który jednak pragnie zachować incognito”⁵⁵. We wstę-

⁵⁵ [Dużo szczęścia...], Brzyttwa, 1986, nr 1, s. 8.

pie do inauguracyjnego numeru, młodzi redaktorzy napisali: „Celem, jaki sobie nieskromnie stawiamy, jest poruszenie środowiska naszej sekcji, zainteresowanie życiem naszej sekcji poprzez publikacje tekstów o aktualnym wydźwięku. Wiemy przecież, że problemów niezłatwionych jest wiele, a łamy pisma są idealnym miejscem do zainteresowania nimi szerszego grona studentów i pracowników”. W tej samej odezwie inicjatorzy zaprosili do współpracy wszystkich studentów (również tych reprezentujących inne wydziały) i zaapelowali do czytelników, by czynnie zaangażowali się w życie sekcji⁵⁶.

Pismo ukazywało się w formacie A4, nakładzie 6 egzemplarzy, objętości od 7 do 8 stron i charakteryzowało się dosyć bogatą szatą graficzną. Zamieszczane na jego łamach teksty dotyczyły głównie rozważań filozoficznych⁵⁷ oraz bieżących wydarzeń z życia Wydziału⁵⁸, Uniwersytetu⁵⁹ i nauki⁶⁰. „Brzytwie” nie dane było jednak zaistnieć na dłużej, ponieważ w dniu 27 lutego 1986 r.⁶¹ Rada Wydziału jednogłośnie zdecydowała o powołaniu prof. dr hab. Antoniego B. Stępnia na kuratora zespołu redagującego pismo⁶². Decyzja Rady Wydziału w środowisku studenckim wywołała burzę, redakcja wniosła skargę do Samorządu uczelnianego, jednak ten zbagatelizował sprawę, uznając ją za absurdalną, gdyż takie działanie nie leży w kompetencjach Rady Wydziału. Zespół redakcyjny zaś podzielił się na dwa przeciwstawne obozy, w rezultacie czego za uznaniem decyzji Rady Wydziału jako obowiązującej opowiedziała się jedna osoba (którą poparł zresztą Samorząd Sekcyjny Filozofii Teoretycznej), pozostali zaś, w tym główny pomysłodawca pisma Marek Durkacz, wystąpili z redakcji⁶³.

Pomimo to na łamach marcowego numeru pisma został zamieszczony artykuł autorstwa Ryszarda Mirka, który okazał się przysłowiową beczką prochu. Artykuł traktował o roli kobiet w filozofii⁶⁴, jego treść z kolei została zestawiona przez władze Wydziału z osobą prof. Zofii Zdybickiej, a to stało się przyczyną ostrego sporu między prodziekanem prof. Stanisławem Kiczukiem a autorem tekstu. Ten ostatni tak po latach wspominał polemikę: „jak już nie było argumentów, to prof. Kiczuk wyciągnął Biblię i stwierdził, w odpowiedzi na nasz opór, że tu nie ma nic na temat, o którym mówimy”⁶⁵. W ten oto sposób nr 4 z kwietnia 1986 r. zakończył żywot „Brzytwy”.

⁵⁶ *Drodzy Nasi Adeptci Prawdy*, Brzytwa, 1986, nr 1, s. [1].

⁵⁷ B. Mazurkiewicz, *Czy przekazywanie półprawdy jest kłamstwem*, Brzytwa, 1986, nr 1, s. 2–5; Dr Jekyll, *Filozofia od kuchni, czyli przyczynek do estetyki wytworu kulinarnego*, Brzytwa, 1985, nr 1, s. 6–8.

⁵⁸ *28 tydzień filozoficzny*, Brzytwa, 1986, nr 3, s. 1; DAN, *Credo in unus Marx*, Brzytwa, 1986, nr 4, s. 7–8; m.d., *Król jest nagi?*, Brzytwa, 1986, nr 4, s. 5–6.

⁵⁹ m.d., *Kicz zwyciężył*, Brzytwa, 1986, nr 2, s. 7; J. P-k, *Pomyślnie wiatry wieją z gór?*, Brzytwa, 1986, nr 3, s. 7–8.

⁶⁰ Wasz specjalny wysłannik, *I Złot Młodzieży Etnicznej Ery Atomowej*, Brzytwa, 1986, nr 2, s. 5–6; RM, *Pożegnanie*, Brzytwa, 1986, nr 4, s. 2–3.

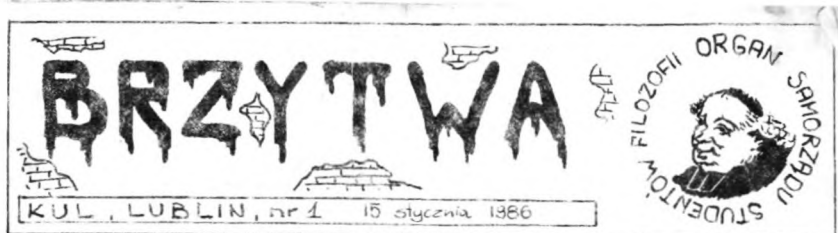
⁶¹ Było to po opublikowaniu drugiego nru „Brzytwy”, który ukazał się z datą 24 II 1986 r.; dla porównania nr 1 został wydany 15 I, nr 3 sygnowany był datą 15 III, z kolei nr 4 datą 11 IV 1986 r.

⁶² Protokół nr 775 RW Filozofii Chrześcijańskiej KUL, 27 II 1986 r., k. 22. Kopia w posiadaniu autorki. [*Nieoficjalnie dowiedzieliśmy się...*], Brzytwa, 1986, nr 3, s. 8; Redakcja „Wielkiego Koła” ten fakt skomentowała następująco: „wielkie księstwo [...] w osobie Rady Wydziału Filozofii, zdecydowało, że świeżo powstałe pismo Samorządu Filozofii Teoretycznej nie może dalej chodzić samopas, należy dać „Brzytwie” kuratora” (S. Pieczykolan, *Z „Brzytwą” na gardle*, *Wielkie Koło*, 1986, nr 3 (8), s. 11).

⁶³ S. Pieczykolan, op. cit., s. 11.

⁶⁴ r.m. [R. Mirek], *W poszukiwaniu Marii Magdaleny*, Brzytwa, 1986, nr 3, s. 3, 7.

⁶⁵ R. Mirek, e-mail do autora, kwiecień 2, 2012.

Drodzy Nasi Adepti Prawdy

mniej i bardziej zaawansowani miłośnicy metafizyki, teorii poznania etyki, logiki, metodologii i oczywiście filozofii przyrody, i wy którzy nie miłujecie już żadnego z tych wcieleń wielkiej Idei, i wy którzy nie możecie się zdecydować - Metalowcy i Stoczniołwcy - oto odzywamy się do was po raz pierwszy i ostatni.

Zgodnie z kolejnością wymienioną w zaproszeniu przede wszystkim i pierwszorzędnie oko czynimy w kierunku naszych braci - filozofów. Pod egidą - Międzynarodowego Roku Pokoju wzywamy was do choćby minimalnego zaangażowania się w życie naszej sekcji. Rozumiemy waszą niechęć do jakiegokolwiek uspołeczniania życia i umiłowanie dla jednostki - jako najwyższego przejawu bytu, rozumiemy rozezarowania wynikające z niezrozumienia przez otoczenie waszych nowatorskich idei. Uważamy jednak, że powstanie naszego pisma umożliwi wam ujawnienie swoich nieprzeciętnych przecieł talentów. Nie zapomnieliśmy również o nieskazanym filozofią, czystym głosie natury. Przyrodnicy pamiętamy o was - mamy nadzieję - z odwzajemnieniem. Zwracamy się wreszcie do całego ludu studenckiego, nie zamykamy przed wami ramów naszego pisma.

Zapraszamy poetów bowiem zamierzamy utworzyć kącik poetycki, w którym publikować będziemy wiersze studentów, a może i ... pracowników?

Celem jaki sobie nieskromnie stawiamy jest poruszenie środowiska naszej sekcji, zainteresowanie życiem sekcji poprzez publikacje tekstów o aktualnym wydźwięku. Wiemy przecież, że problemów niezaktwowionych jest wiele, a ramy pisma są idealnym miejscem do zainteresowania nimi szerszego grona studentów i pracowników.

Na koniec o orientacji pisma. Nie będzie to pismo czysto filozoficzne. Obok tekstów filozoficznych zamierzamy drukować artykuły z dziedziny szeroko pojętej kultury; felietony, sprawozdania z wydarzeń mających miejsce na terenie Uczelni. Planujemy nawiązanie współpracy ze studentami innych wydziałów na płaszczyźnie naukowej. Naszą działalność rozpoczynamy pod hasłem "filozofia królową nauk czyli nasi ludzie są wszędzie".

Ojjoj... jak będzie ostro !

Ryc. 8. Strona tytułowa czasopisma „Brzytwa”

J U R Y S T A

Pismo Samorządu Studentów Prawa KUL
Ukazuje się od 1988 roku w miarę potrzeb i możliwości.

Nr 2.

Słowo od Redakcji

W lutym ukazał się pierwszy numer JURYSTA. Teraz ukazuje się drugi i to już jest sukces. Pierwszy numer spotkał się z krytyką (że mało poważny) i ze słowami uznania (że coś nowego się ukazało). Były też głosy obojętne oraz głosy nieme, których nie udało mi się usłyszeć. Zespół redakcyjny po pierwszym numerze powiększył się o 300 %. Jest to duży sukces. Dlatego też JURYSTĘ będziemy wydawać nadal.

Pismo będzie w tonacji humorystyczno - poważnej i to co poważne każdy myślący na pewno wyłapie.

Autor

SPIS tego co tu można znaleźć:

1. Vade Mecum
2. Z życia Uczelni i Wydziału
3. Powtórka z łaciny
4. Trzy łyki statystyki
5. Próba twórczości własnej
6. Nasi solenizanci
7. Ogłoszenia drobne
8. Słownik Studencki

W najbliższym numerze wywiady, rozpytania, opinie
- czyli sąda co myślisz o JURYŚCIE.

Ryc. 9. Strona tytułowa czasopisma „Jurysta”

W lutym 1988 r. odbyła się inauguracja „Jurysty” – kolejnego studenckiego periodyku na KUL-u, którego do maja 1989 r. opublikowano łącznie 11 numerów – 10 numerów zwykłych i 1 numer specjalny z okazji sympozjum pod tytułem: „Duchowy Testament Księdza Stefana Kardynała Wyszyńskiego”. Od numeru

drugiego (marzec 1988) „Jurysta” ukazywał się z podtytułem „Pismo Samorządu Studentów Prawa KUL”, a wszystkie opublikowane numery zaopatrzone były w dopisek: [pismo] „ukazuje się od 1988 roku w miarę potrzeb i możliwości”.

Aforyzmy

O PALENIU

PALISZ,
PŁACISZ
- ZDROWIE
TRACISZ...

NIE RAZ,
ALE STALE
MÓW DO SIEBIE:
"JA NIE PALE".

CHOCIAŻ
NIKOTYNA
WYWOŁUJE RAKA,
OPORNIE DOCIERA
FAKT TEN DO POLAKA.

ŚMIERĆ
ZGUBIŁA KOSE
- WALCZY
PAPIEROSEM.

GDY NA INNYCH
DYMISZ
Z BLISKA,
NIE ZATRUWASZ ŚRODOWISKA?

ZAMIAST CHODZIC
DO DOKTORA
- RZUĆ PALENIE
PÓKI PORA

TATUŚ PALI,
MAMA PALI,
WIĘC Z NICH
PRZYKŁAD BIORĄ MALI

IM
DLUŻSZY
PAPIEROS
- TYM
KRÓTSZE
ŻYCIE.

PALĄC NIE ZDAJESZ SOBIE
SPRAWY,
ZE ZŁYCH SKUTKÓW
TEJ ZABAWY.

NIE ULEGAJ WIĘC NAMOWOM
WIEDZ, ŻE PALIĆ
JEST NIEZDROWO!

OAT-kapucyni-Zakroczym

Ryc. 10. Plakat z aforyzmami o paleniu dołączony do czasopisma „Jurysta”

We wstępie do pierwszego numeru redakcja napisała: „«Jurysta» to młodszy kolega «Wokandy»⁶⁶, jednak znacznie mniej ambitny [...]. Chcemy na «łamacz» tego pisma spróbować swoich możliwości, zaprezentować to i owo, aby oderwać Was choć na chwilę od nauki i poinformować o tym, co dzieje się w murach naszej szacownej Uczelni, a szczególnie o tym, co dzieje się na naszym Wydziale. Każdy może tutaj spróbować, co potrafi, a więc czekamy na Waszą stałą (lub dorywczą) współpracę»⁶⁷.

W innym miejscu pierwszego numeru zaznaczono: „Do wychodzących już pisemek na naszej Uczelni Samorząd Studentów Prawa pragnie dołączyć i swoje. Bez żadnej zgody kogokolwiek z władz uczelni będziemy wydawać pismo o wszystkim, co się u nas dzieje [...]. Żywimy głębokie przekonanie, że nasze pismo będzie godnie reprezentować się wśród innych pism ukazujących się na naszej Uczelni [...]. Jesteśmy samorządni (Pismo Samorządu Studentów Prawa), zależni (przede wszystkim od woli autorów) i młodzi (przynajmniej tak nam się wydaje)»⁶⁸.

Redaktorem pisma został Jacek Szczot, ukazywało się ono w objętości od 4 do 5 stron, formacie A4 i nakładzie 3–4 egz.⁶⁹ Wyjątkiem był wspomniany nr specjalny, który został wydany w formacie A5, nakładzie 300 egz. i objętości 11 stron. „Jurysta” ukazywał się w formie maszynopisu, za sprawą – jak żartobliwie pisała redakcja – „Własnych Zakładów Graficznych”⁷⁰, a następnie wywieszany w gablotach Samorządu Studentów oraz wykładany w czytelnicy zakładowej. Do niektórych numerów dołączane były tzw. materiały informacyjne zewnętrzne, których przykładem był plakat z aforyzmami o paleniu.

Celem wydawnictwa było informowanie o wydarzeniach istotnych dla Wydziału oraz poczynaniach studentów prawa i samorządu studenckiego – tego typu teksty były zamieszczane na ogół w pierwszej części periodyku⁷¹. Nie zabrakło w nim również miejsca na publicystykę⁷² i rubryki stałe, wśród których znalazły się: redagowane z dużą dozą humoru „Trzy łyki statystyki”⁷³ i „Ogłoszenia drobne”⁷⁴, a także „Próba twórczości własnej”⁷⁵, „Powtórka z łaciny”⁷⁶, w której przytaczano liczne łacińskie sentencje wraz z ich tłumaczeniami oraz „Nasi solenizanci”⁷⁷, w której informowano o imieninach przypadających w najbliższych terminach.

⁶⁶ „Wokanda” ukazywała się w latach 1986–1988 z ramienia Koła Naukowego Prawników KUL. Szerzej nt. „Wokandy” zob. W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 5, 7; B. Centek, *Zapomniane...*, s. 50–51. W latach 1986–1988 na KUL-u ukazywało się nadto „Vade Mecum” (od nru 7 z 1987 r. z podtytułem „Pismo polityczno-kulturalne”), redagowane przez związanego ze wspomnianą wyżej „Teczka Historyczną” Andrzeja Szlęzaka przy współpracy z takimi osobami, jak: Tomasz Pieczonka i Robert Roslon, a z czasem także Piotr Jankowski i Witold A. Chmielewski. Redakcja tego pisma powołała też Klub Dyskusyjny Myśli Społeczno-Politycznej „Vade Mecum” działający przy Samorządzie Studentów Prawa (W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 7). Nie udało się jednak ustalić, czy samo pismo wydawane przez sekcję prawniczą było pismem o charakterze ideowym skupiającym osoby z różnych kierunków studiów, ponieważ autorka nie dotarła do żadnego numeru tego wydawnictwa.

⁶⁷ Ten, któremu przyszło to do głowy, *Słowo wstępne*, *Jurysta*, 1988, nr 1, s. 1.

⁶⁸ J. Szczot, *Artykuł wstępny*, *Jurysta*, 1988, nr 1, s. 2.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Stopki redakcyjne „Jurysty”.

⁷¹ *Informacje z życia Uczelni i Wydziału*, *Jurysta*, 1988, nr 1, s. 3; *Informacje o pracy Samorządu Wydziałowego*, *Jurysta*, 1988, nr 1, s. 3; A. Szlęzak, *Vade Mecum*, *Jurysta*, 1988, nr 2, s. 2; *Z życia Wydziału*, *Jurysta*, 1988, nr 4, s. 2–3; E. Fojt, *O wyborach*, *Jurysta*, 1988, nr 5, s. 2.

⁷² M. Drozdek, *O manipulacji*, *Jurysta*, 1988, nr 7, s. 2–3.

⁷³ *Trzy łyki statystyki*, *Jurysta*, 1988, nr 7, s. 4; *Trzy łyki statystyki*, *Jurysta*, 1988, nr 8, s. [3].

⁷⁴ *Ogłoszenia drobne*, *Jurysta*, 1989, nr 6, s. [5]; *Ogłoszenia drobne*, *Jurysta*, 1989, nr 10, s. [3].

⁷⁵ *Próba twórczości własnej*, *Jurysta*, 1988, nr 6, s. [3]; *Próba twórczości własnej*, *Jurysta*, 1989, nr 10, s. 4.

⁷⁶ *Powtórka z łaciny*, *Jurysta*, 1988, nr 7, s. [4]; *Powtórka z łaciny*, *Jurysta*, 1989, nr 10, s. [3].

⁷⁷ *Nasi solenizanci*, *Jurysta*, 1988, nr 7, s. [4].

Pamiętajmy jak wielka odpowiedzialność ciąży na tej rosnącej młodzieży za przyszłą Polskę, za to jaka ona będzie.

STEFAN KARDYNAŁ WYSZYŃSKI

JURYSTA

SAMORZĄD STUDENTÓW PRAWA KUL

Wydanie specjalne z okazji sympozjum
„Duchowy Testament Księdza Stefana Kardynała Wyszyńskiego”

LUBLIN 8–11 maja 1989

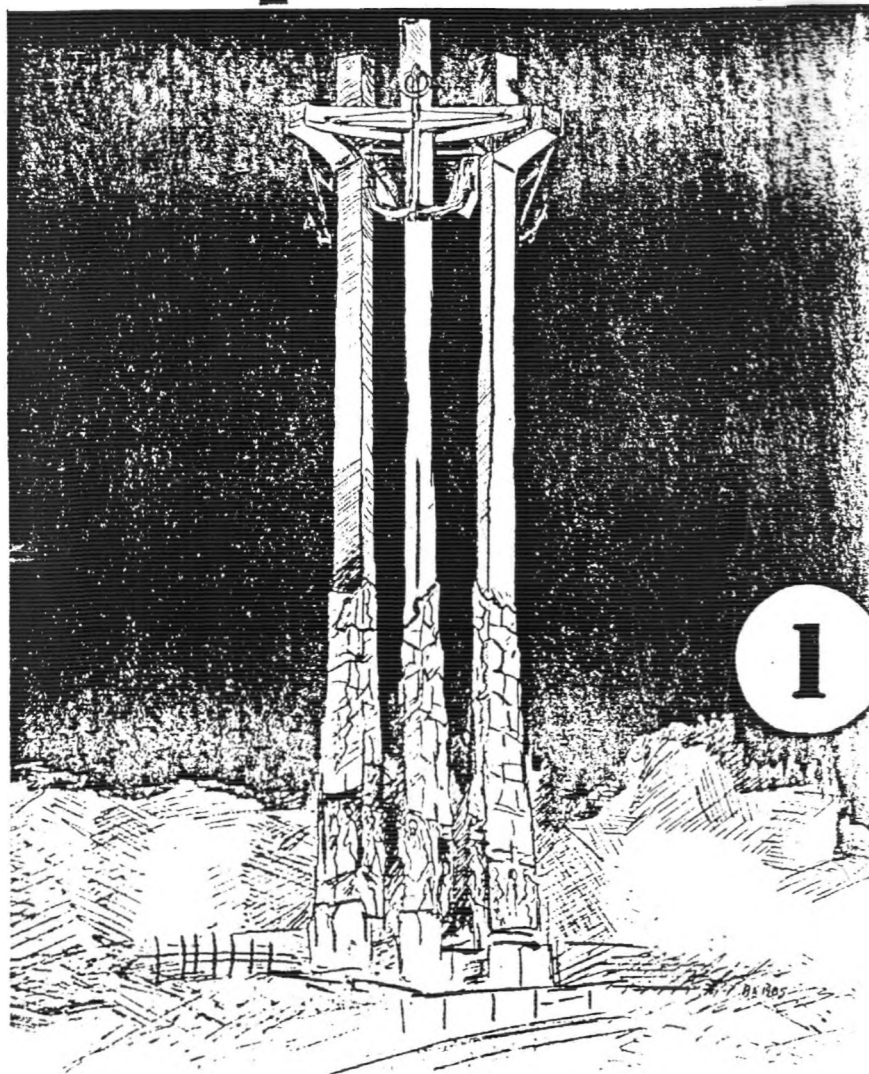
PROGRAM

Ryc. 11. Wydanie specjalne czasopisma „Jurysta”

Okraszająca każdy numer szczypta humoru nie była przypadkowa, wielokrotnie bowiem redakcja podkreślała, że pismo wydawane jest „w tonacji humory-

styczno-poważnej i to, co poważne, każdy myślący na pewno wyłapie⁷⁸. Z kolei jego główny inicjator i redaktor Jacek Szczot po latach powiedział, „cechą charakterystyczną pisma było ukazywanie spraw z perspektywy studentów i z zastosowaniem skrótów i języka (niedopowiedzeń) [...] doskonale znanych w środowisku⁷⁹”.

Raptularz

Ryc. 12. Strona tytułowa czasopisma „Raptularz”

⁷⁸ Autor, *Słowo od redakcji*, *Jurysta*, 1988, nr 2, s. 1.

⁷⁹ J. Szczot, list do autora, czerwiec 28, 2012.

W 1988 r. za sprawą studentów skupionych wokół Samorządu Studentów Historii KUL powstały dwie inicjatywy wydawnicze. W październiku tegoż roku ukazał się pierwszy i jedyny numer „Raptularza”⁸⁰, będącego wspólnym dziełem wspomnianego samorządu oraz Koła Historyków Studentów KUL. „Raptularz” był pismem o charakterze naukowym, a jego zespół redakcyjny tworzył pełniący funkcję redaktora naczelnego Wojciech Rotarski przy współpracy Witolda Lechowskiego i Adama Masiulanisa. Drugą inicjatywą wydawniczą Samorządu Studentów Historii były „Kuluary”, których premiera odbyła się w listopadzie tego roku⁸¹. Niestety, autorce artykułu nie udało się dotrzeć ani do żadnego z opublikowanych numerów, ani do bardziej szczegółowych informacji na ich temat.

Narodziny kolejnego pisma, tym razem będącego wizytówką samorządu studentów sekcji społecznej, odbyły się w styczniu 1989 r. „Fakty i Opinie” (potocznie zwane „FiOłkiem”) przepisywane były na maszynie i upubliczniane w formie gazetki ściennej, przez co porównywane były do pierwszych numerów wspomnianego wyżej „BIS-a”⁸².

W ostatniej dekadzie PRL w strukturach samorządu KUL ukazywało się łącznie co najmniej 11 czasopism, przy czym 3 tytuły miały charakter ogólnosamorządowy, 6 redagowanych było przez poszczególne sekcje, a 2 przygotowywane w koedycji sekcji samorządowych oraz kół naukowych. Widać zatem wyraźnie, że zdecydowana większość inicjatyw wydawniczych była podejmowana lokalnie, na szczeblu wydziałów czy poszczególnych kierunków. Warto też zauważyć, że w przypadku innych lubelskich uczelni studencki „rynek wydawniczy” nie rozwijał się tak intensywnie.

Mimo że większość omówionych wyżej pism miała na ogół charakter niskonakładowych efemeryd, to znalazły się także tytuły wydawane przez dłuższy czas, których przykładem jest „Wielkie Koło” oraz takie, które doczekały się stosunkowo wysokich nakładów, jak choćby „BIS”. Na odrębną uwagę zasługuje kwestia czasopism wydawanych jedynie w formie gazetek ściennych, których badanie jest zadaniem szczególnie trudnym, ponieważ na ogół nie zachowała się po nich żadna dokumentacja.

Osobne zagadnienie stanowi środowisko osób wydających analizowane periodyki. Warto zauważyć, że były to osoby bardzo aktywne, niejednokrotnie zaangażowane w ukazywanie się kilku tytułów jednocześnie (np. Wojciech Rotarski). Należy zwrócić uwagę, że wiele z nich do dnia dzisiejszego jest związana z dziennikarstwem. Z tego względu czasopisma studenckie jawią się jako kuźnia przyszłych kadr tejże profesji.

⁸⁰ Numer został opublikowany z datą kwietniową, jednak w praktyce ukazał się w październiku. Więcej nt. *Raptularza* zob. B. Centek, *Zapomniane...*, s. 45.

⁸¹ W. Rotarski, *Materiały...*, cz. 2, s. 8.

⁸² [Ukazał się pierwszy numer...], BIS 1989, nr 1–2 (38–39), s. 9.

Bibliografia

Czasopisma

- BIS 1988-1989.
- Brzytwa 1986.
- Jurysta 1988–1989.
- KUL-ier 1987.
- Raptularz 1988.
- Spojrzenia 1981.
- Wielkie Koło 1984–1988.

Źródła niepublikowane

Protokół nr 775 RW Filozofii Chrześcijańskiej KUL, 27 II 1986 r., k. 22. Kopia w posiadaniu autorki.

Źródła drukowane

Czy cenzor myli się tylko raz? Z cenzorem Markiem Świcą rozmawiał Maciej Rybiński, Kontakt, 1988, nr 11, s. 32–45.

Opracowania

Centek Barbara, *Zapomniane czasopisma studenckich kół naukowych KUL (1944–1989)*, Rocznik Historii Prasy Polskiej, t. 17: 2014, z 2, s. 31–53.

Gomoliszek Joanna, *Uniwersyteckie pisma studenckie w Polsce w latach 1945–1989*, Toruń 2011.

Drozdek Mirosław, *KUL-ier. Materiały Samorządu Studentów*, Ład, 1988, nr 24, s. 13.

Rotarski Wojciech, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 1, 1980–1981, Volta, 1989, nr 1, s. 15.

Rotarski Wojciech, *Materiały do bibliografii czasopism studenckich na KUL-u*, cz. 2, 1982 – VI 1988, Volta, 1989, nr 2, s. 5–8.

Strzelecka Jolanta, *Ustawa o cenzurze*, Tygodnik Solidarności, 1981, nr 30, s. 12.

Szpor Franciszek, *Jak to z cenzurą prasową było (w Polsce Ludowej)*, Zeszyty Edukacji Kulturalnej 2001, nr 32, s. 87–107.

Korespondencja

Mirek Ryszard, e-mail do autora, kwiecień 2, 2012.

Szczot Jacek, list do autora, czerwiec 28, 2012.

Zbierski Tomasz, e-mail do autora, kwiecień 26, 2012.

Nadesłany: 31 V 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Barbara Centek

Institute of Information Science and Book Studies,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
e-mail: bcentek@umk.pl

Barbara Centek, Ph.D, works as a scholar in the Institute of Scientific Information and Bibliology of Nicolaus Copernicus University in Toruń. Her research interest concentrate on the issues of reading and the press in the post-war period. In 2004 she graduated from Nicolaus Copernicus University, the Department of Library Science and Scientific Information. Under the supervision of Prof. dr hab. Grażyna Gzella she prepared her doctoral dissertation titled *Scientific and Popularized Science magazines of the Lublin Land in the years 1944-1989*, which she defended in 2009.

'Let them write...': the publishing activity of the Student Government of the Catholic University of Lublin in the last decade of the Polish People's Republic

K

Keywords: student magazines, the student government, Lublin, the Catholic University of Lublin, KUL, the publishing activity of students

S

Summary: As a result of the law about censorship of 31 July 1981, the conditions of publishing texts in print somewhat changed. Internal prints of an organization were among texts which no longer underwent the preliminary control. Owing to this, numerous student magazines, published as internal prints of the university, sprung up like mushrooms in the Catholic University of Lublin in a small circulation. At least eleven of them were published by the student government or its sub-departments. The group included both magazines which appeared only once or a few times (e.g. "Spojrzenia", "Brzytwa") and the ones which went beyond the university entourage (e.g. "BIS").

Barbara Centek

Institut für Informations- und Buchwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: bcentek@umk.pl

Dr. Barbara Centek ist wissenschaftliche Mitarbeiterin am Institut für Wissenschaftliche Information und Buchkunde an der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Thorn. Ihre wissenschaftliche Interessen konzentrieren sich auf Fragen des Lesens und der Presse in der Nachkriegszeit. 2004 schloss sie das Studium der Bibliothekwissenschaft und der wissenschaftlichen Information an der Universität in Thorn ab. Unter der Leitung von Frau Prof. Dr. habil. Grażyna Gzella bereitete sie ihre Dissertation unter dem Titel: „Wissenschaftliche und populärwissenschaftliche Periodika im Lubliner Raum in den Jahren 1944-1989“ vor, die sie 2009 verteidigte.

„Sie können sich da was schreiben...“, Herausgeberische Tätigkeit studentischer Selbstverwaltung der Katholischen Universität Lublin in der letzten Dekade der Volksrepublik Polen

Schlüsselwörter: studentische Zeitschriften, studentische Selbstverwaltung, Lublin, Katholische Lubliner Universität, KUL, herausgeberische Tätigkeit der Studenten

Zusammenfassung: Infolge des am 31. Juli 1981 verabschiedeten Gesetzes über die Zensur haben sich die Druckvoraussetzungen für Veröffentlichungen verändert. Auf die Vorkontrolle hat man unter anderem im Falle von internen Veröffentlichungen von Organisationen verzichtet. Wie Pilze nach dem Regen erschienen an der Katholischen Lubliner Universität, - zumeist in geringer Auflage als interne Drucksorten - zahlreiche studentische Zeitschriften. Die Herausgabe von mindestens elf von denen wurde durch die studentische Selbstverwaltung bzw. deren Sektionen vorangetrieben. In dieser Gruppe befinden sich sowohl solche Zeitschriften, die es höchstens bis auf ein paar Nummern gebracht haben (wie z.B. „Spojrzenia“ und „Brzytwa“) als auch solche, deren Wirkungskraft über das Universitätsmilieu hinausging (z.B. „BIS“).

Dominik Mirosław Piotrowski

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: dpi@umk.pl

Paweł Marzec

Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
e-mail: pmarzec@ukw.edu.pl

D

ostępność serwisów internetowych na przykładzie pakietu startowego JBiblioteka

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Dr Dominik Mirosław Piotrowski pracuje zawodowo w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Do zainteresowań naukowych autora należą open source'owe systemy zarządzania treścią, usługi biblioteczne funkcjonujące w modelu chmurowym oraz Otwarta nauka. Do ważniejszych publikacji można zaliczyć: *Cloud Computing as Network Environment in Students Work*, *Information World*, t. 14: 2013, nr 1, s. 191–198; *Marketing w mediach społecznych na przykładzie strony społecznościowej Biblioteki Uniwersyteckiej w serwisie Facebook*, *Folia Toruniensia*, t. 11: 2011, s. 135–144; *Wdrażanie Systemów Zarządzania Treścią w bibliotekach na przykładzie serwisu BIBLIOTEKI.UMK.PL: system informacyjno-biblioteczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [w:] *Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji*, praca zbior., Bydgoszcz 2009, s. 45–56.

Dr Paweł Marzec jest pracownikiem Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Naukowo zajmuje się informatologią. Szczególną uwagę poświęca ocenie jakości oraz architekturze informacji serwisów internetowych. Do najważniejszych publikacji należą: *Testy użyteczności serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu: studium przypadku*, *Przegląd Biblioteczny*, 2008, nr 2, s. 260–275; *Ocena użyteczności serwisu Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu z wykorzystaniem techniki wędrówki poznawczej*, [w:] *Nauka o informacji w okresie zmian*, red. B. Sosińska-Kalata i E. Chuchro, Warszawa 2013, s. 415–432.

S

owa kluczowe: dostępność, accessibility, Joomla!, CMS, WCAG 2.0, biblioteki publiczne

S

treszczenie. JBiblioteka to innowacyjny pakiet startowy (oparty na open source CMS Joomla!) dla bibliotek publicznych, kładący nacisk na dostępność stron internetowych (accessibility). Biblioteki za jego pomocą mogą wdrożyć gotowy portal internetowy, który z założenia spełnia wymagania standardu WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines) oraz użyteczności (usability) serwisów www. Jest to niezwykle ważne ze względu na Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram

Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Dz. U. 2012, pozycja 526). Rozporządzenie to zobowiązuje podmioty realizujące zadania publiczne do dostosowania serwisów www do standardu WCAG 2.0, uznanego w większości krajów Europy.

W artykule zaprezentowano wyniki analizy eksperckiej dotyczącej przeglądu funkcjonalności pakietu JBiblioteka oraz analizy jego dostępności. Głównym celem niniejszego tekstu jest przedstawienie nowych rozwiązań w zakresie dostosowywania serwisów internetowych do potrzeb osób z różnego typu niepełnosprawnościami oraz zaznajomienie środowiska bibliotekarskiego z innowacyjnymi rozwiązaniami w zakresie podnoszenia jakości bibliotecznych serwisów internetowych.

Cel i struktura artykułu

Głównym celem artykułu jest przedstawienie nowych rozwiązań w zakresie dostosowywania serwisów internetowych do potrzeb osób z różnego typu niepełnosprawnościami. Przyczynkiem do podjęcia tej problematyki jest pojawienie się pakietu instalacyjnego JBiblioteka, który oparty jest na systemie zarządzania treścią Joomla!. W pracy przedstawiono wyniki analizy eksperckiej dostępnych funkcjonalności pakietu oraz jego zgodności z wytycznymi Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), które zostały uwzględnione w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych.

Realizacja celu zakładała:

- 1) zainstalowanie pakietu JBiblioteka,
- 2) przegląd funkcjonalności pod kątem możliwości realizacji usług bibliotecznych,
- 3) analizę dostępności pakietu przy wykorzystaniu wybranych walidatorów.

Poszczególne działania były realizowane od grudnia 2015 do kwietnia 2016 r. W ich trakcie autorzy artykułu konsultowali z twórcami pakietu JBiblioteka jego strukturę nawigacyjną oraz system etykietowania. Zaproponowano także wprowadzenie dodatkowych funkcjonalności realizujących takie zadania, jak:

- 1) moduł zawierający wyszukiwarkę w katalogu OPAC dostępny w centralnym miejscu serwisu,
- 2) komponent do zarządzania wydarzeniami w bibliotece wraz z modułem ich prezentacji na stronie startowej,
- 3) komponent do zarządzania informacjami o godzinach otwarcia biblioteki wraz z modułem ich prezentacji,
- 4) możliwość zarządzania informacjami o działalności filii bibliotecznych.

Artykuł składa się z siedmiu części. We wstępie omówiono ogólną problematykę tworzenia dostępnych stron internetowych. Następnie przedstawiono najważniejsze akty prawne określające wymagania wobec serwisów internetowych w zakresie dostępności. W kolejnych częściach przybliżono system zarządzania treścią Joomla!, projekt Kuźnia Dostępnych Stron oraz pakiet instalacyjny JBiblioteka. W dalszej kolejności zaprezentowano wyniki ewaluacji pakietu za pośrednic-

twem wybranych walidatorów. Artykuł kończy podsumowanie, w którym zawarto wnioski związane z realizacją podjętych działań.

Wstęp

Deklarowana przez World Wide Web Consortium (W3C) misja zapewnienia długoterminowego rozwoju Sieci opiera się na wizji określanej jako „One Web”. Jednym z jej kluczowych elementów jest zbiór zasad zapewniających dostęp do zasobów internetowych dla wszystkich osób bez względu na wykorzystywane urządzenia, oprogramowanie, infrastrukturę sieciową, język ojczysty, krąg kulturowy, położenie geograficzne, czy też fizyczne lub psychiczne zdolności¹. Ostatni z wymienionych aspektów w sposób szczególny odnosi się do problemów dostępności serwisów internetowych. W obrębie W3C funkcjonuje inicjatywa Web Accessibility Initiative (WAI), dla której przedmiotem działalności jest dostępność. Pierwsza rekomendacja w zakresie dostępności stron internetowych dla osób z różnymi niepełnosprawnościami została opublikowana 5 maja 1999 r. pt. *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)*. W grudniu 2008 r. wydano drugą wersję tych zaleceń. W październiku 2012 r. została ona przyjęta jako międzynarodowa norma ISO/IEC 40500:2012 – *Information technology – W3C Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0*.

Znaczenie dostępności treści internetowych zostało dostrzeżone także przez polskie władze. W kwietniu 2012 r. przyjęto Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Dz. U. 2012, pozycja 526). Ponadto Ministerstwo Cyfryzacji (wcześniej Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji) w ostatnich latach zorganizowało szereg konkursów z zakresu dostępności stron internetowych. Uczestniczyły w nich organizacje pozarządowe, a wynikiem ich pracy jest m.in. Baza wiedzy o dostępności². Wśród siedmiu podmiotów realizujących różnego rodzaju działania znajduje się projekt Kuźnia Dostępnych Stron Fundacji PCJ Otwarte Źródła oraz Spółdzielni Socjalnej FADO.

Projekt Kuźnia Dostępnych Stron opiera się na otwartym systemie zarządzania treścią (ang. *Content Management System*, dalej: CMS) Joomla!. CMS to funkcjonujący w środowisku sieciowym system, odpowiedzialny za gromadzenie, zarządzanie oraz publikację różnego rodzaju treści. Joomla! jest jednym z najbardziej popularnych systemów tego typu. Jego dodatkowym atutem jest to, że należąc do wolnego oprogramowania, jest upowszechniany na warunkach licencji GNU/GPL (*GNU's not Unix/General Public License*). Stosowanie systemów zarządzania treścią może w znaczący sposób ułatwić tworzenie dostępnych stron

¹ *W3C mission*, [w:] *World Wide Web Consortium (W3C)* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.w3.org/Consortium/mission>.

² *Opis projektu*, [w:] *Baza wiedzy o dostępności (Ministerstwo Cyfryzacji)* [online], [dostęp 2 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://mc.gov.pl/projekty/baza-wiedzy-o-dostepnosci/opis-projektu>.

internetowych³. W procesie realizacji wytycznych dostępności kluczową rolę odgrywają szablony⁴, dlatego też w ramach realizacji projektu Ministerstwa Cyfryzacji Kuźnia Dostępnych Stron udostępnia pakiety startowe bazujące na Joomla! oraz szablony zgodne z wytycznymi dostępności. Jeden z udostępnionych pakietów o nazwie JBiblioteka dedykowany jest polskim bibliotekom publicznym. Dotychczas w grupie wolnego oprogramowania nie powstał jeszcze CMS ogólnego przeznaczenia, zaprojektowany z myślą o budowie serwisów bibliotecznych⁵. Obecnie ksiąźnice często implementują otwarte rozwiązania CMS, dostosowując je do własnych potrzeb, jednakże przystosowanie takiego systemu, jak Drupal, Joomla! czy WordPress, wymaga pewnego nakładu czasu oraz wiedzy dotyczącej chociażby właściwego doboru i konfiguracji odpowiednich rozszerzeń (w tym motywu graficznego). Wykorzystanie przygotowanego pakietu stwarza okazję do modernizacji funkcjonujących wdrożeń systemów zarządzania treścią. Jest to szczególnie istotne w kontekście minimalizowania barier informacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami. JBiblioteka zapewnia, jak wynika z deklaracji twórców pakietu, wsparcie dla spełniania wymagań dostępności stron internetowych.

Prawodawstwo w zakresie dostępności serwisów internetowych instytucji publicznych

W dniu 13 grudnia 2006 r. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło Konwencję o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Artykuł 9 tego dokumentu w sposób szczególny opisuje kwestię dostępności do „środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych”⁶. Zobowiązuje on m.in. do podjęcia wszelkich działań na rzecz likwidacji barier dostępu do informacji, komunikacji i usług elektronicznych. Stanowi podstawę do formułowania szczegółowych przepisów dotyczących zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami korzystania na zasadach równości z zasobów informacyjnych i usług elektronicznych wszelkich instytucji publicznych⁷. W związku z podpisaniem przez rząd Polski Konwencji 20 marca 2007 r. i jej ratyfikację, która odbyła się 6 września 2012 r., Polska zobowiązała się do wprowadzenia takich rozwiązań prawnych. Obecnie instytucje publiczne w Polsce zobowiązane są do udostępniania serwisów internetowych dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami. Wymóg ten jest regulowany przez Rozpo-

³ Por. S. Rainville-Pitt, J. M. D'Amour, *Using a CMS to Create Fully Accessible Web Sites*, *Journal of Access Services*, t. 6: 2009, nr 1–2, s. 261–264; I. H. Dunlap, *How Database-Driven Web Sites Enhance Accessibility*, *Library Hi Tech News*, t. 23: 2006, nr 8, s. 34–38.

⁴ Por. N. Hegarty, D. Kane, *New Web Site, New Opportunities: Enforcing Standards Compliance within a Content Management System*, *Library Hi Tech*, t. 25: 2007, nr 2, s. 276–287; A. Schmetzke, D. Comeaux, *Accessibility of Academic Library Web Sites in North America. Current Status and Trends (2002-2012)*, *Library Hi Tech*, t. 31: 2013, nr 1, s. 8–33.

⁵ Zob. E. L. Black, *Selecting a Web Content Management System for an Academic Library Website*, *Information Technology and Libraries [online]*, t. 30: 2011, nr 4, s. 185–189 [dostęp 6 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/1869/1707>.

⁶ *Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych*, Rzecznik Praw Obywatelskich. [dostęp 20.04.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.rpo.gov.pl/pl/konwencja-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>.

⁷ Przegląd światowego prawodawstwa w zakresie dostępności stron omówiono m.in. w: *World Laws – Introduction to Laws Throughout the World*, [w:] *WebAIM (Web Accessibility In Mind)* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://webaim.org/articles/laws/world/>.

ządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych. Zapis dotyczący dostępności systemów teleinformatycznych realizujących zadania publiczne został zawarty w art. 19, gdzie jako źródło wytycznych wskazano rekomendację *Web Content Accessibility Guidelines 2.0* (WCAG 2.0). Zbiór wytycznych wraz z informacją o wymaganym poziomie ich spełniania zawarto w Załączniku nr 4 omawianego rozporządzenia⁸.

Omówienie wytycznych *Web Content Accessibility Guidelines 2.0* (WCAG 2.0) dotyczących projektowania dostępnych stron internetowych

Wytyczne dla dostępności treści internetowych 2.0 – WCAG 2.0 (ang. *Web Content Accessibility Guidelines 2.0*) to jeden z najważniejszych dokumentów stanowiących źródło wytycznych projektowania dostępnych stron internetowych⁹. Stanowi on rekomendację Konsorcjum W3C. Został opublikowany 11 grudnia 2008 r., zastępując wcześniejszą rekomendację WCAG 1.0 z maja 1999 r.¹⁰ Głównym założeniem zbioru wytycznych jest określenie zasad projektowania stron internetowych pozbawionych barier informacyjnych dla osób z różnymi typami niepełnosprawności. Dokument uwzględnia potrzeby następujących grup osób:

- 1) niewidomych i słabowidzących,
- 2) głuchych i niedosłyszących,
- 3) mających trudności w uczeniu się,
- 4) z ograniczeniami kognitywnymi,
- 5) niepełnosprawnych ruchowo,
- 6) z zaburzeniami mowy,
- 7) z nadwrażliwością na światło,
- 8) osób z niepełnosprawnościami złożonymi.

W dokumencie wymieniane są także osoby starsze, których sprawność zmienia się z wiekiem. Autorzy dokumentu przyznają, że zlikwidowanie wszystkich barier nie jest możliwe ze względu na ograniczenia techniczne oraz różnorodność indywidualnych potrzeb poszczególnych użytkowników. Jednakże zaimplementowanie WCAG 2.0 zapewnia wysoki poziom przyjazności stron internetowych i stwarza podstawy równości dostępu do informacji.

Wskaźniki dotyczące dostępności zostały zorganizowane na czterech hierarchicznych i uzupełniających się poziomach. Na najwyższym znajdują się cztery podstawowe „zasady” (postrzegalność, funkcjonalność, zrozumiałość i solidność),

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 IV 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, (Dz. U. 2012, poz. 526).

⁹ *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0*, [w:] *World Wide Web Consortium (W3C)* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.w3.org/TR/WCAG20/>.

¹⁰ *Web Content Accessibility Guidelines 1.0*, [w:] *World Wide Web Consortium (W3C)* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.w3.org/TR/WCAG10/>.

które na kolejnym poziomie uzupełniają dwanaście „wytycznych”. Stanowią one cele, które należy zrealizować w kontekście zapewnienia odpowiedniego poziomu dostępności. Do poszczególnych wytycznych dołączone są mierzalne „kryteria sukcesu”. Służą one do sprawdzenia zgodności serwisu internetowego z wytycznymi dostępności. Zgodność z wytycznymi można mierzyć na trzech poziomach: A – najniższym, AA – średnim oraz AAA – najwyższym. Na ostatnim poziomie zawarto „techniki wystarczające i doradcze”, których stosowanie pozwala na realizację wytycznych. Zbiór technik nie ma charakteru formalnego, a jedynie informacyjny.

Przegląd zasad i wytycznych przedstawia się następująco:

1. **Postrzegalność:** „informacje oraz komponenty interfejsu użytkownika muszą być przedstawione użytkownikom w sposób dostępny dla ich zmysłów”¹¹. Zasada zawiera cztery wytyczne, które określają m.in.: wymagania dotyczące stosowania alternatywnych form prezentacji zawartości stron internetowych, możliwości dostosowania formy prezentacji treści wizualnej (kontrastu) oraz treści dźwiękowej do tła, na którym występuje do potrzeb określonych grup odbiorców z dysfunkcjami wzroku oraz słuchu.
2. **Funkcjonalność:** „komponenty interfejsu użytkownika oraz nawigacja muszą być funkcjonalne”¹². Cztery wytyczne tej zasady dotyczą m.in.: zorganizowania dostępu do treści oraz możliwości nawigacji za pośrednictwem klawiatury, zorganizowania alternatywnych form nawigacji, możliwości kontroli czasu wyświetlania treści oraz poziomu migotania obiektów zapobiegającemu atakom padaczki.
3. **Zrozumiałość:** „informacje oraz obsługa interfejsu użytkownika muszą być zrozumiałe”¹³. Trzy wytyczne tej zasady określają m.in.: wymogi dotyczące stosowania zrozumiałego języka treści i stosowania funkcji ułatwiających jego zrozumienie, przewidywalności działania stron internetowych oraz wsparcie użytkownika w trakcie wprowadzania danych np. do okien dialogowych.
4. **Solidność:** „treść musi być solidnie opublikowana, tak, by mogła być skutecznie interpretowana przez różnego rodzaju oprogramowania użytkownika, w tym technologie wspomagające”¹⁴. Do tej zasady przypisano jedną wytyczną, która dotyczy kompatybilności z obecnymi oraz przyszłymi rozwiązaniami technicznymi wykorzystywanymi przez użytkowników¹⁵.

Joomla!

Joomla! (w języku suahili oznacza „razem”) to jeden z najbardziej popularnych systemów zarządzania treścią (CMS) o otwartym dostępie do kodu źród-

¹¹ Wytyczne dla dostępności treści internetowych 2.0 (WCAG 2.0), [w:] Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fdc.org.pl/wcag2/index.html>.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Wytyczne dla dostępności treści internetowych 2.0 (WCAG 2.0).

¹⁵ Szczegóły dotyczące interpretacji oraz implementacji wytycznych WCAG 2.0, por. np.: *How to meet WCAG 2.0*, [w:] World Wide Web Consortium (W3C) [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.w3.org/WAI/WCAG20/quickref/>.

dłowego. Joomla! charakteryzuje się prostotą obsługi i przyjaznym interfejsem, w którym nacisk kładziony jest na doświadczenia użytkownika. Jego najnowsza wersja zapewnia pełne wsparcie dla urządzeń mobilnych. Joomla! cechuje wysoka elastyczność oparta na bogatym wachlarzu rozszerzeń. To właśnie rozszerzalność sprawia, że jest to system ogólnego przeznaczenia, za pomocą którego można tworzyć serwisy internetowe niemal dowolnego typu. Jednocześnie Joomla! posiada swój rdzenny wachlarz funkcji podstawowych, do których należą:

- 1) zarządzanie treścią (w tym kategoryzowanie, wersjonowanie i tagowanie),
- 2) zarządzanie użytkownikami i lista kontroli dostępu (ang. *Access Control List*, *ACL*),
- 3) wielojęzyczność (w tym możliwość budowy witryn wielojęzycznych),
- 4) obsługa mikrodanych (wsparcie dla Internetu semantycznego),
- 5) optymalizacja dla wyszukiwarek internetowych (ang. *search engine optimization*, *SEO*).

Co istotne, jednym z zobowiązań projektu Joomla! jest wspieranie dostępnych rozwiązań, w tym poprzez projektowanie dostępnych szablonów (motywów graficznych)¹⁶. Joomla!, tak jak inne systemy CMS, posiada możliwość oddzielenia warstwy treści od warstwy prezentacji za pomocą zaawansowanego systemu szablonów. Obecnie szablony projektowane są zgodnie z założeniami *Responsive Web Design* i często oparte są na profesjonalnych ramach bazowych (ang. *framework*). Nowoczesne responsywne szablony dla Joomla! mają wiele opcji konfiguracyjnych, umożliwiających kompleksowe zarządzanie szatą graficzną serwisu oraz układem wyświetlanych treści. Dysponują przy tym bogatymi zasobami typograficznymi, czyniącymi przekaz tekstowy bardziej atrakcyjnym dla czytelnika.

Wokół projektu Joomla! zebrała się ogromna międzynarodowa społeczność. W Polsce system ten reprezentuje Polskie Centrum Joomla! (dalej: PCJ) i powołana przez nie Fundacja PCJ Otwarte Źródła, które promują i upowszechniają system w kraju oraz tworzą platformy współdziałania użytkowników na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego¹⁷.

Kuźnia Dostępnych Stron

Kuźnia Dostępnych Stron to inicjatywa PCJ oraz Spółdzielni Socjalnej FADO z Łodzi, sfinansowana przez Ministerstwo Cyfryzacji (wcześniej Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji) w ramach konkursu z 2015 r. na zadanie publiczne „Działania na rzecz poprawy dostępności zasobów i serwisów internetowych dla osób niepełnosprawnych i seniorów”¹⁸. Misją projektu jest wspieranie urzędów, instytucji publicznych i organizacji pozarządowych w aspekcie wdrażania dostęp-

¹⁶ Por. *Accessibility Statement*, [w:] *Joomla!* [online], [dostęp 18 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.joomla.org/accessibility-statement.html>.

¹⁷ Polska społeczność Joomla! organizuje między innymi coroczne konferencje Joomla! Day Polska oraz cykliczne spotkania lokalnych grup użytkowników np. JUG Trójmiasto, Joomla! User Group – Silesia czy Joomla! User Group Szczecin.

¹⁸ *Działania na rzecz poprawy dostępności zasobów i serwisów internetowych dla osób niepełnosprawnych i seniorów – wyniki konkursu*, [w:] *Strona archiwalna Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://mac.gov.pl/aktualnosci/dzialania-na-rzecz-poprawy-dostepnosci-zasobow-i-serwisow-internetowych-dla-osob>.

nych serwisów opartych na CMS Joomla! Do podstawowych działań Kuźni w ramach realizowanego projektu należało:

- 1) rozpowszechnienie darmowych pakietów instalacyjnych posiadających predefiniowaną strukturę treści i nawigacji,
- 2) rozpowszechnienie darmowych szablonów spełniających kryteria dostępności,
- 3) udostępnienie zasobu instrukcji i procedur obejmujących tematykę dostępności,
- 4) organizowanie specjalistycznych szkoleń z zakresu dostępności,
- 5) aktywizowanie tzw. rzeczników dostępności, mających za zadanie przeprowadzenie warsztatów skierowanych do osób pracujących przy serwisach instytucji publicznych,
- 6) promowanie dostępnych witryn oraz stworzenie katalogu dostępnych stron¹⁹.

Kuźnia realizuje cele związane z upowszechnianiem produktów tworzonych w ramach projektu oraz popularyzacją dobrych praktyk stosowanych podczas budowy dostępnych witryn internetowych poprzez swoją stronę internetową²⁰. Zadaniem serwisu WWW Kuźni jest zwiększenie liczby autorów, redaktorów i wydawców podejmujących problematykę dostępności. Serwis posiada repozytorium, w którym udostępniane są zarówno pakiety startowe oraz szablony, jak i materiały dotyczące dostępności. Z tych ostatnich należy wymienić tzw. bibliotekę twórcy dostępnych stron oraz materiały dla rzeczników dostępności, na które składają się różnego typu opracowania i rekomendacje. Na uwagę zasługuje fakt, że w ramach projektu Kuźni miał powstać podręcznik pt. *Arkana dostępności. Dostępny serwis instytucji i organizacji publicznej*, który miał zawierać procedury i instrukcje dotyczące tworzenia dostępnych serwisów i treści internetowych.

Ponadto Kuźnia wraz z urzędami marszałkowskimi z dwunastu województw zorganizowała na terenie Polski seminaria pod hasłem „Czas na dostępność”, które dotyczyły wdrażania dostępnych rozwiązań na stronach internetowych instytucji publicznych, w tym także bibliotek. Celem seminariów było również przygotowanie specjalnej grupy pracowników instytucji publicznych do roli tzw. rzeczników dostępności.

Pakiety startowe Kuźni

Pakiety startowe są to gotowe pakiety instalacyjne ze specjalnie dostosowanym CMS Joomla! i udostępniane na licencji Creative Commons BY-NC-SA 3.0 PL²¹. Każdy pakiet startowy posiada specjalnie przygotowaną strukturę treści, układy stron oraz system nawigacji. Pakiet należy pobrać z repozytorium Kuźni, następnie zainstalować na serwerze oraz podmienić przykładowe treści na

¹⁹ *Działania Kuźni Dostępnych Stron*, [w:] *Kuźnia Dostępnych Stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/o-projekcie/dzialania>.

²⁰ Oficjalny serwis projektu Kuźni Dostępnych Stron: *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/>.

²¹ S. Dajnowiec, *Na jakich warunkach udostępniane są startowe pakiety instalacyjne?*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/czeste-pytania/188-na-jakich-warunkach-udostepniane-sa-startowe-pakiety-instalacyjne>.

własne. Oczywiście serwis taki można dowolnie rozbudowywać i zarządzać nim w zależności od indywidualnych wymagań.

Co istotne, do rdzennych funkcji Joomla! w ramach pakietu startowego²² zostały dodane odpowiednio dobrane i skonfigurowane rozszerzenia, odpowiedzialne za różne funkcje w systemie. Rozwiązanie to ma na celu wskazanie na dobre wzorce i praktyki budowy serwisów WWW oraz umożliwienie instytucjom publicznym szybką realizację budowy witryny zgodnej z wymogami dostępności. Dzięki temu budowa użytecznego i dostępnego dla osób niepełnosprawnych serwisu internetowego biblioteki lub innej instytucji jest w znaczący sposób ułatwiona.

W ramach Kuźni wydanych zostało 8 pakietów²³ dedykowanych oraz dodatkowy pakiet startowy Biuletynu Informacji Publicznej (dalej: BIP). Są to:

- 1) JBiblioteka – startowy pakiet instalacyjny dla serwisu biblioteki publicznej,
- 2) JGmina – pakiet startowy dla serwisu gminy,
- 3) JKultura – startowy pakiet instalacyjny na potrzeby serwisu ośrodka kultury,
- 4) JNGO – pakiet instalacyjny dla serwisu organizacji pozarządowej, np. fundacji i stowarzyszeń,
- 5) JOPS – pakiet dla ośrodka pomocy społecznej,
- 6) JPrzedszkole – pakiet instalacyjny na potrzeby serwisu przedszkola,
- 7) JSzkoła – startowy pakiet instalacyjny dla serwisu szkoły,
- 8) JZUKiM – pakiet dla serwisu zakładu usług komunalnych i mieszkaniowych.

Każdy z pakietów funkcjonuje w dwóch wariantach (z BIP-em oraz bez BIP-u) oraz posiada kilka wersji kolorystycznych, co daje łączną liczbę ponad 90 szablonów.

Pakiety zostały poddane testom użyteczności i dostępności, w których udział brały osoby starsze i niepełnosprawne. Testy zostały przeprowadzone przez Spółdzielnię FADO²⁴ i miały na celu udoskonalenie pakietów instalacyjnych oraz szablonów. Wyniki badania okazały się pozytywne. Jak wynika z oświadczenia koordynatora projektu – osoby biorące udział w testach nie napotkały problemów związanych z użytecznością i dostępnością serwisu²⁵. Wszystkie pakiety instalacyjne spełniają standardy W3C, w tym wytyczne WCAG 2.0 na poziomie AA. Są również wyposażone w takie funkcjonalności, jak:

- 1) poprawna prezentacja na różnych urządzeniach i rozmiarach ekranów,
- 2) optymalizacja dla Mediów Społecznościowych (ang. *Social Media Optimization*, SMO),
- 3) funkcjonalność BIP-u (w wersji pakietów posiadających BIP-a),
- 4) możliwość tworzenia kopii zapasowej witryny,
- 5) dodatkowe zabezpieczenie serwisu przed cyberatakami,
- 6) automatyczne generowanie mapy witryny²⁶.

²² W październiku 2016 r. wszystkie pakiety zostały zaktualizowane do wersji Joomla! 3.6.2.

²³ Należy zaznaczyć, że pakiety startowe posiadają swoje wersje demonstracyjne, dostępne pod adresem: <http://demo.dostepny.joomla.pl/>.

²⁴ A. Dyderska, komunikat do autora, kwiecień 18, 2016.

²⁵ S. Wajda, komunikat do autora, kwiecień 20, 2016.

²⁶ S. Wajda, *Pakiety Szybki start*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/o-projekcie/dzialania/17-pakiety-szybki-start>.

Szablony na ramach projektowych EF4

Kuźnia Dostępnych Stron, realizując założone cele poprawy dostępności, wykorzystuje szablony bazowy wywodzący się z ram projektowych (*framework*) EF4²⁷ firmy Joomla Monster²⁸. Działa ona na rynku w Polsce oraz za granicą, oferując profesjonalne szablony dla systemu Joomla!. W tym przypadku Joomla Monster dostosowała na potrzeby projektu Kuźni framework EF4 do norm dostępności, a szablon ten otrzymał nazwę PCJ-WCAG²⁹ i wraz z wymaganym do jego poprawnego działania dodatkiem EF4. Framework dostępny jest na warunkach licencji GNU GPL 2.0 w repozytorium Kuźni. Co interesujące, na bazowym szablonie PCJ-WCAG można tworzyć własne szablony zgodne z wymogami WCAG 2.0. Do najważniejszych właściwości szablonu w zakresie dostępności należą m.in.:

- 1) tryb nocny,
- 2) tryby wysokiego kontrastu,
- 3) przełącznik zmiany rozmiaru czcionek,
- 4) przełącznik zmiany szerokości układu strony,
- 5) czytelna typografia, nawigacja za pomocą klawiatury,
- 6) widoczny fokus, czyli specjalne obramowanie zaznaczonych elementów strony,
- 7) automatycznie generowane tytuły stron,
- 8) mechanizmy nawigacyjne będące listami nieuporządkowanymi,
- 9) możliwość pomijania powtarzalnych elementów witryny³⁰.

Ze względu na to, że szablon bazuje na frameworku EF4, wyposażony jest w wiele opcji konfiguracyjnych umożliwiających dostosowanie wyglądu witryny do własnych potrzeb. Posiada między innymi możliwość ustawienia czcionek i zmiany kolorów, profesjonalną typografię, wiele pozycji modułów, przełączniki trybów kontrastowych, a także funkcję konfiguracji układu strony (ang. *Layout Builder*), czyli możliwość łatwego tworzenia dowolnych układów graficznych stron dopasowanych do różnych urządzeń. Dysponuje także możliwością eksportu i importu ustawień do pliku, co ułatwia konfigurację kolejnych szablonów na podstawie własnych ustawień. Poza tym szablon bazowy PCJ-WCAG (jak również pozostałe szablony udostępnione przez Kuźnię) ma alternatywny układ prezentacji treści o nazwie xMagazin³¹. Dzięki temu rozwiązaniu zawartość poszczególnych kategorii serwisu może być wyświetlana w atrakcyjny sposób na wskazanej stronie serwisu.

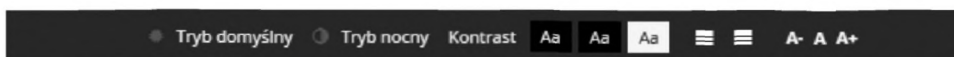
²⁷ EF4 Framework for Joomla! 3 [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.joomla-monster.com/knowledge-base-area/templates-documentation/general-info-ef4-framework-for-joomla-3-x/framework-ver-ef4>.

²⁸ Właścicielem marki Joomla Monster oraz DJ-Extensions, zajmującej się tworzeniem użytecznych rozszerzeń dla Joomla!, jest polska firma DJ-Projekty Andrzej Herzberg, mieszcząca się przy ul. Sobieskiego 328A w Wejherowie.

²⁹ Szablon bazowy pcj-wcag, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/rozwiązania/24-dostosowanie-szablonow/79-szablon-bazowy-pcj-wcag>.

³⁰ A. Kaczmarek, *Jak zbudować stronę zgodną z wytycznymi WCAG 2.0* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: https://docs.google.com/presentation/d/1NzCvUTqem1dEYfrOMmSGSlcRy5ndNxLe-FHFAgFJoKc/edit#slide=id.gca2a6704b_0_60.

³¹ S. Wajda, *Magazyn – alternatywny układ przeglądu*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/rozwiązania/24-dostosowanie-szablonow/81-magazyn-alternatywny-uklad-przegladu>.

Ryc. 1. Przełączniki dostępności w widoku dla czytelnika (*front-end*)

USTAWIENIA UKŁADU STRONY

Responsywny układ
graficzny

WYŁĄCZONE WŁĄCZONE

Wyłącz komponent

Wybierz kilka opcji

Przypnij menu

WYŁĄCZONE WŁĄCZONE

Tryb nocny

WYŁĄCZONE WŁĄCZONE

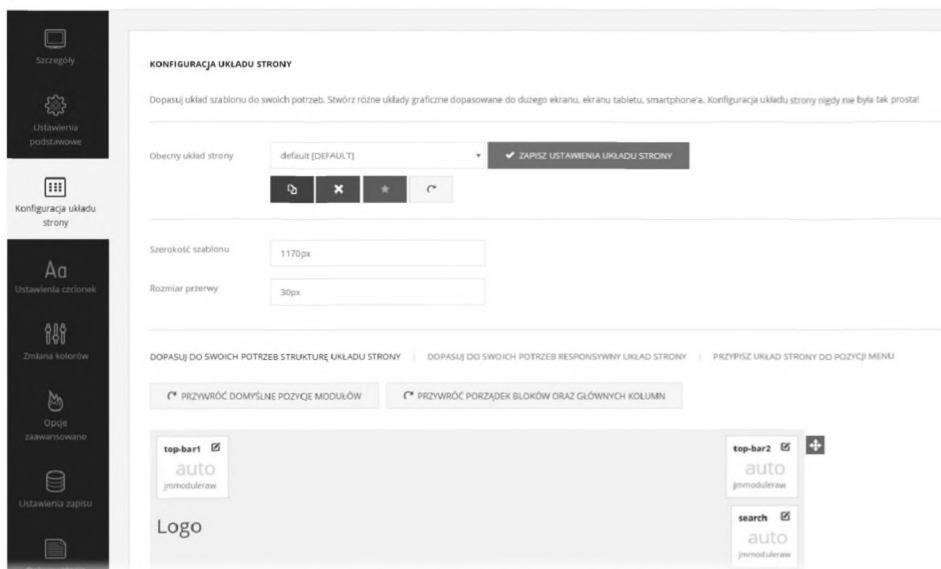
Wysoki kontrast

WYŁĄCZONE WŁĄCZONE

Przełącznik szerokości

WYŁĄCZONE WŁĄCZONE

Ryc. 2. Ustawienia przełączników dostępności w szablonie w zapleczu (*back-end*)

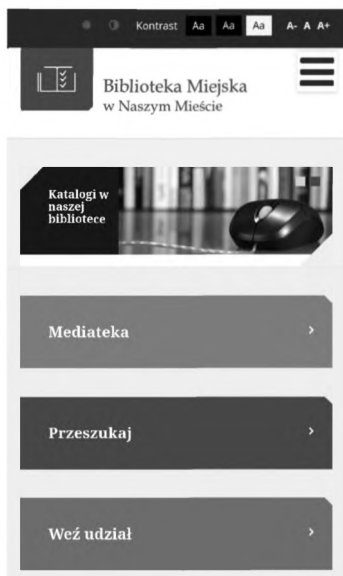

Ryc. 3. Konfiguracja układu strony w szablonie PCJ-WCAG (*framework EF4*)

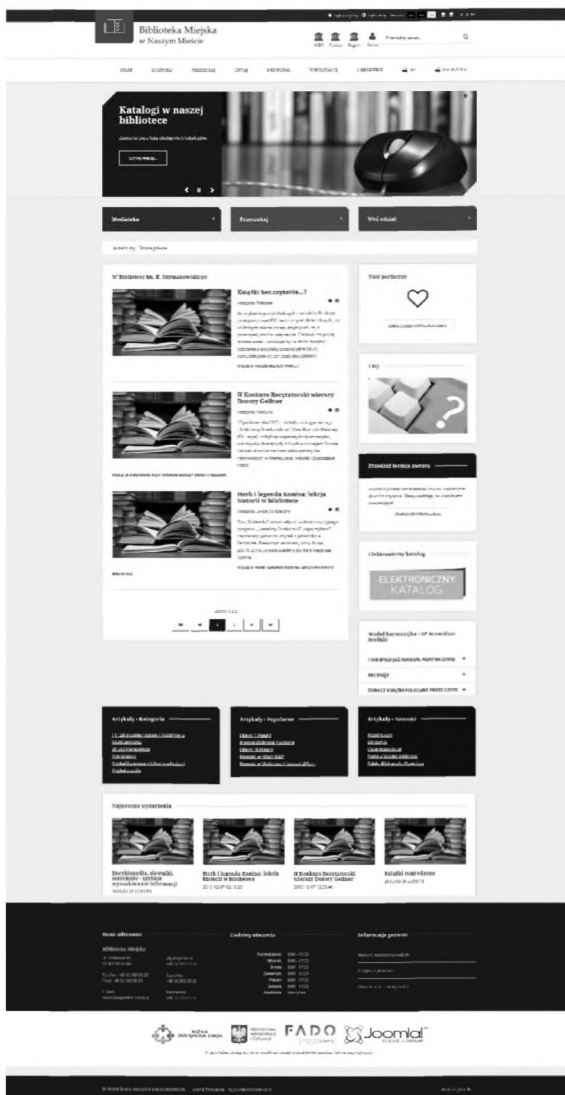
JBiblioteka

JBiblioteka jest pakietem startowym skierowanym do bibliotek publicznych. Dzięki temu rozwiązaniu księżnice otrzymują gotowy pakiet instalacyjny oparty na profesjonalnym i responsywnym szablonie, który spełnia kryteria WCAG 2.0. Pakiet JBiblioteka jest upowszechniany w dwóch wersjach (z BIP-em i bez BIP-u),

posiadających predefiniowaną strukturę treści i nawigacji oraz wiele dodatkowych rozszerzeń. Instalacja pakietu podobnie jak podczas typowej instalacji Joomla! przechodzi sprawnie, z tym wyjątkiem, że w kroku 3 należy załadować przykładowe dane serwisu Szybki start – JBiblioteka (PL).

Ilustracja 4: JBiblioteka - widok mobilny [online], [dostęp 23 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: [http://demo.dostepny.joomla.pl/?theme=jBiblioteka %20v1%20z%20BIP](http://demo.dostepny.joomla.pl/?theme=jBiblioteka%20v1%20z%20BIP)

Ryc. 5. JBiblioteka z BIP – widok desktopowy [online], [dostęp 23 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://demo.dostepny.joomla.pl/?theme=jBiblioteka%20v1%20z%20BIP>

Podobnie jak inne pakiety, JBiblioteka posiada dodatkowe funkcjonalności bazujące głównie na popularnych komponentach i modułach dla Joomla!. Oprócz rdzennych funkcji Joomla! w pakiet zostały wbudowane następujące rozszerzenia:

- 1) iCagenda – komponent do zarządzania wydarzeniami dla Joomla!,

- 2) Admin Tools – komponent do zarządzania bezpieczeństwem,
- 3) Akeeba Backup – komponent do zarządzania kopiami zapasowymi witryny,
- 4) DJ-ImageSlider – komponent pozwalający na wyświetlanie tzw. slajdów zawierających grafiki i opisy, związane z dowolnym elementem menu, artykułu lub adresu URL,
- 5) GovArticle – zestaw rozszerzeń do zarządzania BIP-em,
- 6) jDownloads – komponent służący do zarządzania repozytorium plików,
- 7) OSMaP – komponent do generowania i zarządzania mapą witryny,
- 8) Visforms – komponent do zarządzania formularzami kontaktowymi,
- 9) JCE – komponent do zarządzania edytorem WYSIWIG,
- 10) News Show Pro GK5 – popularny moduł umożliwiający niestandardową prezentację artykułów w Joomla!,
- 11) SP Accordion module – moduł wyświetlający treści w tzw. harmonijce,
- 12) DJ-MegaMenu – moduł odpowiedzialny za tworzenie rozbudowanych menu³².

Dzięki temu rozwiązaniu biblioteki już na starcie otrzymują wysokiej jakości, gotowe do działania funkcjonalności. Komponenty pakietu umożliwiają zarówno zaawansowaną administrację serwisem, i jego bezpieczeństwem (co w przypadku Joomla! jest nadzwyczaj istotne), jak również tworzenie repozytorium materiałów sieciowych czy zarządzanie bibliotecznymi wydarzeniami. Z kolei podczas aktualizacji do nowej wersji Joomla! jest automatycznie tworzona kopia zapasowa serwisu, za co odpowiada komponent Akeeba Backup. Na szczególną uwagę zasługuje także funkcjonalność BIP-u³³, ponieważ na potrzeby projektu Kuźni został opracowany specjalny komponent o nazwie GovArticle. Rozszerzenie to bazuje na rdzennym komponencie Artykułów i posiada różne funkcjonalności związane z zarządzaniem informacjami publicznymi³⁴. Komponent został zaimplementowany w pakiecie JBiblioteka (wersja z BIP-em), natomiast w zasobach Kuźni istnieje również oddzielny startowy pakiet instalacyjny serwisu BIP-u³⁵.

Niemniej jednak wśród dodatkowych funkcjonalności zabrakło kilku praktycznych rozwiązań, np. polskiego dodatku Infociacho³⁶, który jest odpowiedzialny za wyświetlanie informacji o używaniu plików cookies, czy też rozszerzenia umożliwiającego zarządzanie godzinami otwarcia biblioteki, jej poszczególnych agend lub filii³⁷. Mimo sugestii autorów niniejszego artykułu, funkcji tej nie udało się dołączyć do pakietu JBiblioteka, choć oczywiście można dodać ją do systemu samodzielnie, np. za pomocą rozszerzenia Opening Hours³⁸. Zdaniem autorów w pakiecie brakuje

³² Skład pakietu ustalono na podstawie zainstalowanej wersji JBiblioteka, którą autorzy artykułu wykorzystywali do testów. Wersja ta dostępna jest pod adresem: <http://domek.smarthost.pl/joomla/jbiblioteka/> [dostęp 20 IV 2016].

³³ W Polsce popularnym systemem do tworzenia BIP jest SmoBIP, na którym biblioteki publiczne utrzymują swoje serwisy BIP.

³⁴ S. Wajda, *BIP dla Joomla!*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/rozwiwania/123-bip-dla-joomla>.

³⁵ *Pakiety startowe BIP*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/zasoby/pobierz-i-wykorzystaj/category/7-pakiety-startowe-bip>.

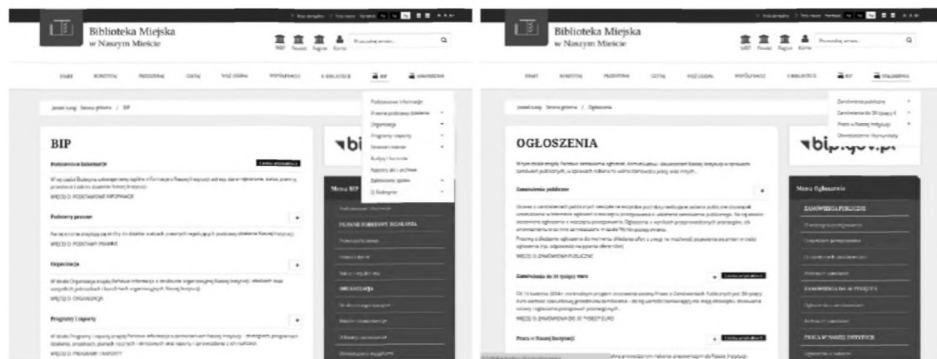
³⁶ *Nowe wersje rozszerzeń Info-ciacho*, [w:] *Fundacja PCJ Otwarte Źródła* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://fundacja.joomla.pl/wydarzenia/w-fundacji/99-nowe-wersje-rozszerzen-info-ciacho>.

³⁷ Obecnie zamiast dynamicznie wyświetlanych danych, funkcjonują jedynie statyczne tabele z godzinami otwarcia w treści artykułów.

³⁸ Opening Hours to rozszerzenie do zarządzania godzinami otwarcia dla Joomla! dostępne na stronie: *Opening Hours*, [w:] *Joomla! Extensuin Directory* [online], [dostęp 18 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://extensions.joomla.org/extensions/extension/contacts-and-feedback/opening-hours/opening-hours>.

również przykładowej wyszukiwarki zasobów bibliotecznych w centralnym miejscu w górnej części witryny, jednakże samodzielne ulokowanie tej funkcji nie jest skomplikowane, polega bowiem na umieszczeniu odpowiedniego kodu przeszukiwania zasobów (np. kodu widżetu multiwyszukiwarki) w module o typie „własny” oraz ustawieniu właściwej pozycji tegoż modułu w ramach domyślnego szablonu (w przypadku szablonów na bazie PCJ-WCAG mogłaby to być pozycja top 1–4).

Ryc. 6. Biuletyn Informacji Publicznej oraz ogłoszenia publiczne bazujące na komponencie GovArticle [online], [dostęp 25 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://demo.dostepny.joomla.pl/?theme=jBiblioteka%20v1%20z%20BIP>.

Obecnie udostępnionych zostało także dwanaście wersji kolorystycznych szablonów JBiblioteka, bazujących na szablonie PCJ-WCAG. Są one dedykowane witrynom zbudowanym na Joomla!, dzięki czemu można ich użyć zarówno w serwisie opartym na pakiecie JBiblioteka, jak i w innym serwisie, którego podstawą jest Joomla!³⁹.

Ewaluacja pakietu startowego JBiblioteka pod kątem spełniania wytycznych WCAG 2.0

Do ewaluacji pakietu startowego JBiblioteka pod kątem spełniania wytycznych WCAG 2.0 wybrano dwa automatyczne walidatory. Były to:

1. Functional Accessibility Evaluator 2.0 (FAE) – projekt rozwijany od 29 kwietnia 2014 r. przez Open Accessibility Alliance oraz OpenAjax Accessibility Task Force⁴⁰. Narzędzie pozwala na analizę wybranych stron w zakresie zgodności z wytycznymi WCAG 2.0. Wyniki mogą być również analizowane w obrębie kategorii wskaźników takich, jak: znaczniki rodzaju treści (ang. *landmark*), nagłówki, style zawartości, grafika, odsyłacze, tabele, formularze, widżety, audio/video, sterowanie klawiaturą, czas wyświetlania treści, nawigacja strony. Dodatkowo istnieje możliwość analizy wyników dla każdej strony wchodzącej w zakres danego badania. Narzędzie pozwala na analizę zgodności z WCAG

³⁹ S. Wajda, *Dostępne szablony*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/o-projekcie/dzialania/16-dostepne-szablony>.

⁴⁰ *Functional Accessibility Evaluator 2.0 (FAE)* [online], [dostęp 24 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://fae20.cita.illinois.edu>.

- 2.0 na poziomach A oraz AA, a także zgodności z wytycznymi specyfikacji W3C: HTML5 oraz ARIA 1.0 (ang. *Accessibility Rich Internet Application*). Możliwa jest ewaluacja strony głównej serwisu oraz stron drugiego i trzeciego poziomu. Realizacja badania wymaga rejestracji. Darmowe konto umożliwia archiwizację pięciu raportów badawczych.
2. WAVE – Web Accessibility Evaluation Tool⁴¹ – projekt realizowany od 2001 r. przez WebAIM (ang. *Web Accessibility In Mind*). Narzędzie pozwala na analizę pojedynczej strony internetowej. Raport umożliwia przedstawienie wyników w następujących trybach: wyniki ewaluacji dla strony z wykorzystaniem stylów, bez stylów oraz informacje o kontraście dla poszczególnych elementów interfejsu. Możliwe jest określenie zakresu analizy dla poziomów A oraz AA WCAG 2.0 lub zgodności z wytycznymi Sekcji 508 – The Rehabilitation Act. Wyniki walidacji nanoszone są na podgląd badanej strony w postaci ikon. Ikony w kolorze czerwonym wskazują wykryte błędy, żółte zwracają uwagę na ryzyko wystąpienia problemów, zielone natomiast przedstawiają zastosowane udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami.

Wyniki analizy dostępności

Analizę poziomu spełniania wytycznych WCAG 2.0 pakietu startowego JBi-blioteka oparto na wynikach walidacji za pośrednictwem dwóch omówionych wyżej narzędzi. W przypadku walidatora FAE przeprowadzono analizę na poziomie zgodności ze specyfikacją HTML5 oraz specyfikacją ARIA 1.0. Zakres badania dotyczył stron występujących w głównej domenie zainstalowanego pakietu (<http://domek.smarthost.pl/joomla/jbiblioteka/>) na trzech poziomach hierarchii. W trakcie badania narzędzie dokonało analizy 127 stron. Ogólny wynik walidacji wyniósł 78 punktów w stustopniowej skali. Oznacza to, że analizowane strony częściowo spełniają wytyczne. Największe problemy zostały zdiagnozowane w zakresie niespełniania następujących wytycznych WCAG 2.0:

- możliwość rozróżnienia (na 66 analizowanych stronach wykryto błąd zastosowania nieodpowiedniego poziomu kontrastu tekstu względem tła),
- pomoc przy wprowadzaniu danych (na 54 analizowanych stronach wykryto błędy w wykorzystaniu znacznika „filedset”, na 30 stronach występują braki w stosowaniu etykiet elementów formularzy, na 18 stronach błędnie oznaczano etykiety pola formularzy za pośrednictwem znacznika „label” oraz jego atrybutu „for”),
- przewidywalność (na 29 stronach zdiagnozowano brak przycisku obsługi formularza),
- kompatybilność (na 121 stronach występuje problem z prawidłowym wykorzystaniem zdarzenia „onclick”, które według zaleceń może być stosowane wyłącznie do obsługi odsyłaczy, formularzy lub innych elementów umożliwiających komunikację programu z użytkownikiem).

⁴¹ WAVE Accessibility Tool [online], [dostęp 24 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://wave.webaim.org>.

Jak wynika z analizy, główne problemy dotyczą dostępności formularzy wykorzystywanych w pakiecie. Są to błędy na poziomie semantycznym kodu i nie mają wpływu na działanie tych elementów. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że wykazany problem z odpowiednim poziomem kontrastu nie będzie występował przy zastosowaniu przez użytkowników jednego z trzech trybów kontrastu (czarny i biały, czarny i żółty, żółty i czarny), które są dostępne w analizowanym pakiecie.

W przypadku walidatora WAVE przeprowadzono analizę czterech wybranych stron na różnych poziomach hierarchii: strony głównej (I poziom), O biblioteczce (II poziom), Historia (III poziom), Biblioteka XXI wieku (IV poziom). Na analizowanych stronach walidator zdiagnozował w sumie trzy błędy. Dotyczyły one wystąpienia „pustych” odsyłaczy. W wynikach pojawiły się także ostrzeżenia. Dla 19 elementów na analizowanych stronach występują problemy z wykorzystaniem atrybutu „title”, którego wartość jest identyczna z treścią elementu, który opisuje. W 11 przypadkach narzędzie zdiagnozowało nadmierną liczbę identycznych odsyłaczy, kierujących do tej samej treści. W jednym przypadku zdiagnozowano pominięcie znacznika „h2” do opisanego kolejno występujących nagłówków w treści strony.

Wyniki z obu walidatorów w znaczący sposób różnią się od siebie. Zastosowane narzędzia nie wykazały krytycznych naruszeń zgodności z wytycznymi WCAG 2.0. Należy również zauważyć, że wykorzystanie automatycznych walidatorów stanowi narzędzie pomocnicze. Można je z powodzeniem stosować przede wszystkim przy opracowaniu specyfikacji serwisu oraz w pracach związanych z jego wytwarzaniem oraz modernizacją. Wyniki ewaluacji mają wskazać potencjalne elementy wymagające dostosowania do określonych wymagań. Dane zebrane za ich pośrednictwem nie mogą zastąpić ewaluacji eksperckich oraz badań z udziałem użytkowników.

Podsumowanie

Jeśli ksiąźnice publiczne chciałyby skorzystać z JBiblioteki, powinny mieć świadomość, że ten innowacyjny pakiet wydany został na licencji CC BY-NC-SA 3.0 PL. Oznacza to, że należy uznać autorstwo Kuźni Dostępnych Stron, pozostawiając informacje o twórcy w stopce serwisu. W zamian biblioteki otrzymują nowoczesną platformę, na bazie której mogą świadczyć różnorodne usługi sieciowe. JBiblioteka może stanowić podstawę przyjaznej urządzeniom mobilnym witryny WWW, a także serwisu intranetowego, dostępnego tylko dla pracowników danej instytucji. Jednocześnie implementacja CMS Joomla! sprawia, że ksiąźnice otrzymują wysokiej jakości otwarte i wolne oprogramowanie, które rozwijane jest przez tysiące osób na całym świecie z myślą o pozytywnych doświadczeniach użytkownika (ang. *User experience*, UX). Nie bez znaczenia jest również fakt, że Joomla! posiada potężną bazę wiedzy oraz wiąże się z aktywną polską społecznością, dzięki czemu zarówno nauka systemu, jak i rozwiązywanie pojawiających się podczas pracy z aplikacją problemów⁴² nie powinny stanowić trudności.

⁴² Pomocna w tym aspekcie może być polska grupa Joomla! funkcjonująca w serwisie społecznościowym Facebook: *Grupa Joomla!Polska* [online], [dostęp 10 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.facebook.com/groups/JoomlaPoland/>.

Przeprowadzone badania dostępności oraz analiza dostępnych funkcjonalności pakietu instalacyjnego JBiblioteka pozwala uznać ten produkt za niezwykle przydatny do tworzenia bibliotecznych serwisów internetowych. Jego zastosowanie zapewni efektywne zarządzanie treścią przy uwzględnieniu potrzeb różnych grup odbiorców. Ważną cechą jest także spełnianie wymagań dotyczących dostępności wynikających z przepisów prawnych obowiązujących w Polsce⁴³. Dzięki niemu biblioteki uzyskują niebagatelne wsparcie w zakresie zapewniania dostępu do informacji na równym poziomie dla użytkowników z różnymi typami niepełnosprawności. Dla wielu bibliotek w Polsce, które wykorzystują starsze wersje systemu CMS Joomla! pakiet JBiblioteka będzie doskonałą okazją do ich aktualizacji. Dla innych, pojawienie się pakietu dedykowanego dla tego rodzaju instytucji, będzie szansą na stosunkowo proste dostosowanie usług realizowanych za pośrednictwem sieci Internet do obowiązujących obecnie norm prawnych i standardów. Pakiet ten powinien w zasadniczy sposób przyczynić się do podnoszenia jakości polskich serwisów bibliotecznych.

Bibliografia

Źródła

Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, Rzecznik Praw Obywatelskich [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.rpo.gov.pl/pl/konwencja-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, (Dz. U. 2012, poz. 526).

World Laws – Introduction to Laws Throughout the World, [w:] *WebAIM (Web Accessibility In Mind)* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://webaim.org/articles/laws/world/>.

Wytyczne dla dostępności treści internetowych 2.0 (WCAG 2.0), [w:] *Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fdc.org.pl/wcag2/index.html>.

Opracowania

Bednarczyk Dorota, *Podstawowe reguły dostępności serwisów internetowych dla niepełnosprawnych użytkowników*, Biuletyn EBIB [online], 2012, nr 132 [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/190>.

Black Elizabeth L., *Selecting a Web Content Management System for an Academic Library Website*, *Information Technology and Libraries* [online], t. 30: 2011, nr 4, s. 185–189, [dostęp 6 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/1869/1707>.

⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 IV 2012 r.

Dajnowiec Sebastian, *Na jakich warunkach udostępniane są startowe pakiety instalacyjne?*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/czeste-pytania/188-na-jakich-warunkach-udostepniane-sa-startowe-pakiety-instalacyjne>.

Dunlap Isaac Hunter, *How Database-Driven Web Sites Enhance Accessibility*, *Library Hi Tech News*, t. 23: 2006, nr 8, s. 34–38.

Fedorowicz-Kruszewska Małgorzata, Jarocki Mariusz, *Dostępność stron WWW polskich bibliotek uniwersyteckich dla osób z niepełnosprawnością wzroku – wyniki badań*, *Przegląd Biblioteczny*, 2010, z. 4, s. 447–459.

Hegarty Nora, Kane David, *New Web Site, New Opportunities: Enforcing Standards Compliance within a Content Management System*, *Library Hi Tech*, t. 25: 2007, nr 2, s. 276–287.

Kaczmarek, Artur, *Jak zbudować stronę zgodną z wytycznymi WCAG 2.0* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: https://docs.google.com/presentation/d/1NzCvUTqem1dEYfrOMmSGSlcRy5ndNxLe-FHFAGFJoKc/edit#slide=id.gca2a6704b_0_60.

Pieszczek Sławomir, *Jak utworzyć własny szablon dla Joomla! nie dotycząc kodu? EF4 cz.2*, [w:] *slawop.NET Sławomir Pieszczek* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slawop.net/blog/jak-utworzyc-wlasny-szablon-dla-joomla-nie-dotykajac-kodu-ef4-cz-2>.

Rainville-Pitt Sebastien, D'Amour Jean-Marie, *Using a CMS to Create Fully Accessible Web Sites*, *Journal of Access Services*, t. 6: 2009, nr 1–2, s. 261–264.

Schmetzke Axel, Comeaux Dave, *Accessibility of Academic Library Web Sites in North America: Current Status and Trends (2002–2012)*, *Library Hi Tech*, t. 31: 2013, nr 1, s. 8–33.

Wajda Stefan, *BIP dla Joomla!*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/rozwiązania/123-bip-dla-joomla>.

Wajda Stefan, *Dostępne szablony*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/o-projekcie/dzialania/16-dostepne-szablony>.

Wajda Stefan, *Magazyn – alternatywny układ przeglądu*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 IV 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/warsztat/rozwiązania/24-dostosowanie-szablonow/81-magazyn-alternatywny-uklad-przegladu>.

Wajda Stefan, *Pakiety Szybki start*, [w:] *Kuźnia dostępnych stron* [online], [dostęp 20 kwietnia 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.joomla.pl/o-projekcie/dzialania/17-pakiety-szybki-start>.

Nadesłany: 29 IV 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 9 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Dominik Mirosław Piotrowski

University Library in Toruń,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
e-mail: dpi@umk.pl

Paweł Marzec

Department of Library and Information Science,
Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz
e-mail: pmarzec@ukw.edu.pl

Dominik Mirosław Piotrowski, PhD, works in the University Library in Toruń. His interests focus on the open source content management systems, library services functioning in the cloud computing system, and Open Science. His most important publications include: *Cloud Computing as Network Environment in Students Work*, "Information World", vol. 14, 2013, no. 1, pp. 191-198; *Marketing w mediach społecznych na przykładzie strony społecznościowej Biblioteki Uniwersyteckiej w serwisie Facebook*, "Folia Toruniensia", vol. 11, 2011, pp. 135-144; *Wdrażanie Systemów Zarządzania Treścią w bibliotekach na przykładzie serwisu BIBLIOTEKI.UMK.PL: system informacyjno-biblioteczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* [in:] *Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji: praca zbiorowa*, Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009, pp. 45-56.

Paweł Marzec, PhD, is employed at the Department of Scientific Information and Bibliology of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. His research interests focus on Informatology. He is particularly interested in the evaluation of quality and the architecture of the information of internet services. His most important publications include: *Testy użyteczności serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu: studium przypadku*, *Przegląd Biblioteczny*, 2008, no. 2, pp. 260–275; *Ocena użyteczności serwisu Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu z wykorzystaniem techniki wędrówki poznawczej*, [in:] *Nauka o informacji w okresie zmian*, ed. B. Sosińska-Kalata and E. Chuchro, Warszawa 2013, pp. 415–432.

The accessibility of internet services on the example of the package of JBiblioteka

Key words: accessibility, Joomla!, CMS, WCAG 2.0, public libraries

Summary: JBiblioteka is an innovative template programme (based on open source CMS Joomla!) for public libraries, which puts an emphasis on the accessibility of internet pages. It allows libraries to introduce an internet portal, which meets the requirements of the WCAG 2.0. standard (Web Accessibility Guidelines) and usability of the webpage services. It is of utmost importance because of the Regulation of the Council of Ministers of 12 April 2012 about the Home Frameworks of Interoperability, the minimum requirements for public registers and electronic information exchange, and the minimum requirements for data transmission systems (Dz. U. 2012, entry 526). The regulation obliges entities of public utility to harmonize the webpage services to the WCAG 2.0 standard recognized in most European countries.

The article presents the results of the experts' analysis concerning the review of the functionality of the JBiblioteka template and the analysis of its accessibility. The main aim of the text is to present new solutions in the field of adjusting internet services to the needs of handicapped people and making librarians acquainted with innovative solutions increasing the quality of the library internet services.

Dominik Mirosław Piotrowski

Universitätsbibliothek Toruń,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: dpi@umk.pl

Paweł Marzec

Lehrstuhl für Bibliotheks- und Informationswissenschaft,
Kazimierz-Wielki-Universität in Bydgoszcz
e-mail: pmarzec@ukw.edu.pl

Dr. Dominik Mirosław Piotrowski arbeitet in der Universitätsbibliothek in Thorn. Im Spektrum seiner wissenschaftlichen Interessen befinden sich Open-Source-Systeme der Inhaltsverwaltung, Bibliothekdienstleistungen im Cloud-Computing-Modell sowie Offene Wissenschaft. Unter seinen wichtigeren Veröffentlichungen sind zu nennen: *Cloud Computing as Network Environment in Students Work*, "Information World", Bd. 14, 2013, Nr. 1, S. 191-198; *Marketing w mediach społecznych na przykładzie strony społecznościowej Biblioteki Uniwersyteckiej w serwisie Facebook [Marketing in sozialen Medien am Beispiel der Sozialwebseite der Universitätsbibliothek im Netzwerk Facebook]*, "Folia Toruniensia", Bd. 11, 2011, S. 135-144; *Wdrażanie Systemów Zarządzania Treścią w bibliotekach na przykładzie serwisu BIBLIOTEKI.UMK.PL: system informacyjno-biblioteczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* [Einführung von Inhaltsverwaltungssystemen in Bibliotheken am Beispiel der Webseite BIBLIOTEKI.UMK.PL: Das Informations-Bibliothekssystem der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Thorn][in:] *Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji : praca zbiorowa*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009, S. 45-56.

Dr Paweł Marzec ist Mitarbeiter am Lehrstuhl für wissenschaftliche Information und Buchkunde an der Kasimir-der-Große-Universität in Bydgoszcz. Wissenschaftlich befasst er sich mit der Informationswissenschaft. Sein besonderes Interesse gilt der Qualitätsbewertung der Websites und dem dort präsentierten Aufbau von Informationen. Zu seinen wichtigsten Publikationen gehören folgende Beiträge: *Testy użyteczności serwisu internetowego Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu: studium przypadku [Test der Nützlichkeit der Website der Universitätsbibliothek in Thorn. Eine Fallstudie.]*, "Przegląd Biblioteczny", 2008, Nr. 2, S. 260-275; *Ocena użyteczności serwisu Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu z wykorzystaniem techniki wędrówki poznawczej [Bewertung der Nützlichkeit der Website der Universitätsbibliothek in Thorn unter Anwendung der Cognitive-Walkthrough-Methode]* [in:] *Nauka o informacji w okresie zmian*, Barbara Sosińska-Kalata und Ewa Chuchro (Hrsg.). Warszawa 2013, S. 415-432.

Verfügbarkeit der Websites am Beispiel des Startpakets

JBiblioteka

Schlüsselwörter: Zugänglichkeit, accessibility, Joomla!, CMS, WCAG 2.0, öffentliche Bibliotheken

Zusammenfassung. JBiblioteka stellt ein innovatives (auf Open Source CMS Joomla! gestütztes) Startpaket für öffentliche Bibliotheken dar, das stark auf die Zugänglichkeit der

Internetseiten (accessibility) fokussiert ist. Mit Hilfe des Startpakets können die Bibliotheken ein fertiges Internetportal freischalten, das dem Standard WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines) sowie dem Nützlichkeitsstandard (usability) der Websites entspricht. Dies ist sehr wichtig vor allem hinsichtlich der Verordnung des Ministerrates vom 12. April 2012 über die Landesrahmen der Interoperabilität, die minimalen Voraussetzungen für teletinformatische Systeme (Gesetzblatt 2012, Nummer 526). Diese Verordnung verpflichtet Subjekte, die öffentliche Aufgaben umsetzen, dazu, die Websites an den in den meisten europäischen Ländern anerkannten Standard WCAG 2.0 anzupassen.

Im vorliegenden Beitrag wurden die Ergebnisse der durch Experten durchgeführten Analyse der Funktionalität des Pakets JBiblioteca und dessen Zugänglichkeit erleutert. Das Hauptziel des Beitrags ist, neue Lösungen in Bezug auf die Anpassung der Websites an die Bedürfnisse von behinderten Personen darzustellen und die bibliothekarischen Kreise mit innovativen Lösungen im Bereich der Qualitätserhöhung der Bibliothekswebsites bekannt zu machen.

Janusz Tandecki

Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Institute of History and Archival Science,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
Institut für Geschichte und Archivwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: tandecki@umk.pl

E

Edycja IV tomu Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich z lat 1536–1542. Metoda i stan zaawansowania prac

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Jak już to wielokrotnie podkreślano we wstępach do wcześniejszych edycji materiałów dotyczących zjazdów miast i szlachty z terenu państwa zakonnego w Prusach i Prus Królewskich, działalność instytucji stanowych na tym obszarze kształtowała się podobnie jak w Europie Zachodniej czy w Koronie. Pierwszy zjazd miast pruskich zorganizowano już około 1294 r. W 1351 r. odbył się najstarszy, znany, ogólnokrajowy zjazd rycerstwa i wielkich miast z terenu państwa zakonnego. Z czasem, w miarę wzrostu ambicji politycznych miejscowego społeczeństwa (głównie mieszczaństwa i szlachty), liczba takich spotkań stale rosła, co stało się jeszcze bardziej widoczne po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. – szczególnie w okresach konfliktów z Polską. O przebiegu tych obrad informują m.in. zachowane recesy, będące dziełem sekretarzy wielkich miast pruskich (na początku lat 40. XV w. podobne protokoły były niekiedy sporządzane również przez kancelarię krzyżacką). Recesy zjazdów do 1466 r., uzupełnione różnego rodzaju załącznikami dotyczącymi podejmowanych na tych spotkaniach spraw, zostały wydane drukiem w latach 1879–1886 przez znanego historyka Prus Maxa Toeppena. Należy podkreślić, że w tej edycji wydawca ograniczył się w pierwszym rzędzie do przedstawienia źródeł dotyczących spraw wewnętrznych państwa krzyżackiego oraz rozwoju jego instytucji politycznych, opuszczając przekazy, które uznawał za mniej ważne¹.

Kontynuacją powyższej publikacji źródłowej miały być akta stanów Prus Królewskich przygotowywane do druku przez Franza Thunerta. Niestety, wydawcy

¹ *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, hrsg. v. M. Toeppen, Bd. I–V, Leipzig 1879–1886. Por. też I. Janosz-Biskupowa, *Archiwum ziem pruskich. Studium archiwoznawcze*, Warszawa–Poznań 1974, s. 16 n.; R. Skowrońska-Kamińska, *Posłowie wielkich miast pruskich w latach 1411–1454*, Malbork 2007, s. 32 n.

temu udało się przed śmiercią opublikować w 1896 r. jedynie jeden tom z tej serii, zawierający materiały z lat 1466–1479².

Później, już w latach 50. XX w., Karol Górski i Marian Biskup, nawiązali do tej XIX-wiecznej idei publikacji stanowych źródeł pruskich, rozpoczynając prace nad edycją Akt Stanów Prus Królewskich. Jako datę początkową nowej serii wydawniczej obrano rok 1479 (czyli ostatni rok tomu wydanego przez Fr. Thunerta), a końcową – dla zaplanowanych wówczas pierwszych 3–4 tomów – rok 1506, chociaż zdawano sobie już wtedy sprawę, że tę ostatnią cezurę należałoby przesunąć na rok 1526, kiedy to Zygmunt Stary ogłosił Statut, w którym przekształcił – na wzór Korony – dotychczasowe zjazdy rady pruskiej i szlachty w Sejmik Generalny³. W przygotowywanej publikacji wydawcy zdecydowali się na układ chronologiczny przekazów, jednak w ich obrębie wprowadzono podział na mniejsze całości związane już z konkretnymi zjazdami. W edycji tej uwzględniano wszystkie zjazdy stanów, nawet te, z których nie zachowały się recesy (zaznaczano to wówczas w nagłówku). Przy opracowywaniu tekstu do druku początkowo stosowano – z pewnymi odstępstwami – Instrukcję wydawniczą PAU, a przy przekazach niemieckich – również z modyfikacjami – zasady wydawnicze stosowane w *Monumenta Germaniae Historica*⁴. Później te pierwotne założenia edytorskie zostały zmienione. Przedsięwzięcie to było kontynuowane również po zrealizowaniu początkowego, postawionego sobie celu. Po wycofaniu się z niego K. Górskiego (po opublikowaniu pierwszych 4 tomów *Akt*) oraz włączeniu do edycji Ireny Janosz-Biskupowej – po ponad 40 latach pracy wydawnictwo zostało doprowadzone w tomie VIII do wspomnianego roku 1526 (należy podkreślić, że niektóre tomy dzieliły się na więcej części, stąd cała seria liczy w sumie aż 12 woluminów)⁵.

Po zamknięciu publikacji omawianych akt stanów pruskich oraz załączonej do niej korespondencji, z inicjatywy prof. Mariana Biskupa w środowisku toruńskich wydawców źródeł pojawiła się idea rozpoczęcia prac nad edycją następnej chronologicznie grupy akt stanowych, mianowicie protokołów Sejmików Generalnych (Generallandtag, Landtag) Prus Królewskich, które od 1526 r. zastąpiły dawne zjazdy stanów. Jakkolwiek działalność pruskich Sejmików Generalnych trwała do 1772 r., zaplanowano od razu, że seria ta winna objąć protokoły tylko do 1569 r., czyli unii parlamentarnej Prus Królewskich i Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Był to bardzo znaczący okres krystalizowania się nowych form prawno-ustrojowych całych Prus Królewskich oraz wzrostu znaczenia średniej szlachty, stąd recesy z sejmików są także bardzo ważnym źródłem do badań dziejów politycznych i społeczno-gospodarczych tego obszaru⁶.

² *Akten der Ständetage Preussens Königlichen Anteils*, Bd. 1, hrsg. v. Fr.Thunert, Danzig 1896; por. też recenzję tej edycji pióra M. Perlbacha w: *Kwartalnik Historyczny*, R. 3: 1889, s. 537–539, R. 11:1897, s. 605–608.

³ *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. I: (1479–1488), wyd. K. Górski, M. Biskup, Toruń 1955, s. VIII.

⁴ *Ibidem*, s. XX n.

⁵ *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. VIII: (1520–1526), wyd. M. Biskup, I. Janosz-Biskupowa, Warszawa–Toruń 1993. Zob. też M. Biskup, *Über die Edition der Akten der Ständetage Königlich Preußens 1479–1526*, *Preussenland*, Jg. 33: 1995, nr 1, s. 1–7.

⁶ O znaczeniu i wartości naukowej tej serii źródeł oraz możliwościach kontynuacji wydawania materiałów sejmików generalnych Prus Królewskich z lat 1569–1768 pisze m.in. J. Dygdała, *Możliwości źródłowe badań nad historią polityczną Prus Królewskich XVI–XVIII wieku – czy wystarczy edycja akt sejmików generalnych?*, [w:] *Edytorstwo źródeł – ograniczenia i perspektywy*, red. A. Pertakowski, Kraków 2015, s. 56 n.

Jeszcze przed 1526 r. zjazdy stanów pruskich obradowały w dwóch izbach. W izbie ziemskiej zasiadali członkowie rady królewskiej (województwie, kasztelanowie i podkomorzowie), biskup warmiński, chełmiński, opaci oraz przedstawiciele kapituły warmińskiej (jednak bez reprezentantów kapituły chełmińskiej, arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa włocławskiego, którzy też posiadali na terenie Prus dobra ziemskie) i zwykłej szlachty, a w izbie miejskiej – przedstawiciele miast wielkich i małych (z wyjątkiem ośrodków miejskich należących do biskupów). Obrady obu izb toczyły się z reguły osobno (rzadko dochodziło wówczas do wspólnego posiedzenia wszystkich reprezentantów) i dopiero po zakończeniu rozmów schodzili się np. członkowie rady królewskiej i przedstawiciele wielkich miast, by omówić efekty toczonych dyskusji. Podobny system obowiązywał również później, tyle że od czasu, gdy Zygmunt I Stary wprowadził tu sejmiki powiatowe, na których zaczęto wybierać posłów na Sejmiki Generalne Prus Królewskich. Analogicznie jak było to wcześniej, na Sejmikach Generalnych najważniejszą rolę odgrywali nadal biskupi pruscy oraz przedstawiciele szlachty urzędniczej i wielkich miast (Gdańsk, Toruń i Elbląg), którzy tworzyli tzw. Radę Pruską (Preussischer Rat), zwaną od drugiej połowy XVI w. Senatem Pruskim. Nieco inny status prawny miała wówczas Warmia, której przedstawiciele zbierali się na osobnych sejmikach warmińskich⁷.

Zgodnie z przyjętymi w 2001 r. założeniami, edycja protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich ma objąć wszystkie recesy z jego obrad z lat 1526–1569. Główną podstawę wydania stanowią dobrze zachowane, obszernie protokoły posiedzeń Rady Pruskiej i całego Sejmiku, spisane przez pisarzy gdańskich, towarzyszących posłom na Sejmik z tego ośrodka miejskiego. W trakcie ich sporządzania – zapewne z uwagi na to, że często dość mechanicznie kopiowano je z brudnopisów – pisarze popełniali sporo mniejszych lub większych pomyłek. Przykładem może być, znajdujący się w przygotowanym do druku tomie, reces Sejmiku Generalnego Prus Królewskich w Malborku z 9 maja 1540 r., gdzie dwukrotnie powtórzono te same informacje w różnej formie⁸. Należy zaznaczyć, że podobne recesy prowadzili wówczas również pisarze elbląscy i toruńscy, jednak przetrwały one tylko szczątkowo (większość z nich spłonęła już w XVIII w. w czasie pożarów)⁹. W archiwaliach tych znaleźć można liczne informacje, m.in. dotyczące stosunków politycznych polsko-pruskich, polityki zagranicznej, ustroju, autonomii Prus i indygenatu, działalności Rady Pruskiej i Sejmiku Generalnego, reformy monetarnej w Prusach Królewskich, Książęcych i Koronie za panowania Zygmunta Starego, stosunków religijnych w dobie rozwijającej się tu reformacji, konfliktów między miastami a szlachtą, wojen, klęsk żywiołowych, procesów, spraw podatkowo-skarbowych, gospodarczych, handlu, rzemiosła itp.

Publikowane teksty recesów z obrad Sejmiku Generalnego Prus Królewskich spisywano na papierowych składkach i gromadzono w Archiwum rady miasta

⁷ *Protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich*, t. I: (1526–połowa 1528), wyd. M. Biskup, B. Dybaś, J. Tandecki, Toruń 2001, s. VII n.; D. Bogdan, *Sejmik warmiński w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Olsztyn 1994, passim.

⁸ Zob. punkt 35 i n. oraz punkty 90–91 i n.

⁹ M. Biskup, *Die Protokolle des Landtags des Königlichen Preussens (seit 1526)*, [w:] *Edition deutschsprachiger Quellen aus dem Ostseeraum (14.–16. Jahrhundert)*, hrsg. v. M. Thumser, J. Tandecki, D. Heckmann, Toruń 2001, s. 289; K. Ciesielska, *Zarys dziejów Archiwum Toruńskiego*, *Zapiski Historyczne*, t. 43: 1978, z. 4, s. 10 n.

Gdańska. Obecnie przechowywane są one w formie 10 obszernych tomów (każdy liczy od 600 do 1500 zapisanych stron) w osobnym dziale w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku, zatytułowanym *Recesy Stanów Prus Królewskich*¹⁰. Archiwalia te nie były wcześniej zbyt często wykorzystywane. Jednym z nielicznych wyjątków – nie licząc kilku późniejszych badaczy – był tu znany prawnik i syndyk Gdańska Gotfryd Lengnich (1689–1774), który na podstawie omawianych protokołów i innych archiwaliów gdańskich wydał 9-tomowe dzieło *Geschichte der Preussischen Lande Königlich Polnischen Antheils*, obejmujące okres od 1526 do 1733 r.¹¹ Do każdego z wydrukowanych woluminów tej historii dołączono na końcu aneks źródłowy, zatytułowany jako „Dokumenta”, w którym zamieszczono (najczęściej we fragmentach) niektóre dokumenty, korespondencję lub protokoły z obrad sejmików generalnych. Wybór ten był bardzo subiektywny (autor prezentował głównie ówczesny gdański punkt widzenia na stosunki Prus z Rzeczypospolitą), ale jeszcze do dzisiaj dzieło Lengnicha może stanowić swego rodzaju przewodnik przy korzystaniu z nieopublikowanych dotąd recesów gdańskich, szczególnie przy szukaniu zamieszczonych w nich kopii różnych dokumentów i korespondencji¹².

Jak już wspomniano, omawiana tu seria wydawnicza ma udostępnić badaczom drukiem wszystkie zachowane protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich do 1569 r. Dotąd udało się opublikować trzy tomy takich recesów, obejmujące lata 1526–1535¹³. Przedstawiany tu tom IV *Protokołów*, zawierający przekazy z lat 1536–1542 został przygotowywany do wydania przez Krzysztofa Kopińskiego, Janusza Tandackiego i Lilianę Lewandowską, m.in. przy wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Po dłuższej dyskusji wydawcy zdecydowali się – m.in. z uwagi na podkreślane już związki istniejące między tą a wzmiankowanymi już wcześniejszymi seriami pruskich wydawnictw stanowych – wykorzystać przy przygotowywaniu do druku również tego tomu metodę edycji zastosowaną z powodzeniem od tomu V *Akt Stanów Pruskich* oraz przy publikacji trzech poprzednich tomów *Protokołów*. W tym miejscu należy tylko zaznaczyć, że w tym tomie m.in. konsekwentnie stosowano likwidację w tekstach niemieckich podwójnego „n”, „t” i „c” na początku oraz niepotrzebnych zdwojeń „n” i „t” na końcu wyrazów. Literę „ß” zastąpiono przez „ss”. Bez jakichkolwiek zmian pozostawiono w tekście nazwy własne (imiona, nazwiska, określenia geograficzne i topograficzne). Zmodernizowano też interpunk-

¹⁰ Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: APG), sygn.: 300, 29/9 do 300, 29/18, zob. też *Archiwum Państwowe w Gdańsku. Przewodnik po zasobie do 1945 roku*, opr. Cz. Biernat, Warszawa–Łódź 1992, s. 239–240.

¹¹ G. Lengnich, *Geschichte der Preussischen Lande Königlich Polnischen Antheils*, Danzig 1722–1755. Później z przekazów tych korzystał m.in. H. Schmauch, *Nicolaus Copernicus und die preussische Münzreform*, Gumbinnen 1940, s. 15 n., J. Małek, *Prusy Książęce a Prusy Królewskie w latach 1525–1548. Studium z dziejów polskiej polityki księcia Albrechta Hohenzollerna*, Warszawa 1976; idem, *Ostatnie studium reformy monetarnej w Prusach Królewskich i Książęcych w latach 1530–1531 w świetle recesów*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia XVIII, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 128: 1982, s. 75–101, a także W. Szczuczko, *Sejmy koronne 1562–1564 a ruch egzekucyjny w Prusach Królewskich*, Toruń 1995 i Z. Naworski, *Szlachecki wymiar sprawiedliwości w Prusach Królewskich (1454–1772). Organizacja i funkcjonowanie*, Toruń 2004.

¹² Więcej na temat działalności G. Lengnicha zob. W. Zientara, *Gotfried Lengnich ein Danziger Historiker in der Zeit der Aufklärung*, Teil I–II, Toruń 1995–1996; E. Cieślak, *Lengnich Gotfryd (1689–1774), historyk, prawnik, syndyk Gdańska*, [w:] *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 3, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 45–47.

¹³ *Protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich*, t. I: (1526–połowa 1528), wyd. M. Biskup, B. Dybaś, J. Tandacki, Toruń 2001; t. II: (lipiec 1528–październik 1530), wyd. M. Biskup, B. Dybaś, J. Tandacki, Toruń 2005; t. III: (listopad 1530–październik 1535), wyd. M. Biskup, K. Kopiński, P. Oliński, J. Tandacki, Toruń 2010.

cję. Duże litery stosowano tylko na początku zdań, przy określaniu dostojenstw (np. Konigliche Maiestet) i stanów pruskich (Lande und Stete), a także dla nazw ludów, krajów, miejscowości, rzek, osób, miesięcy, świąt i jednostek monetarnych. Dla niektórych, często stosowanych terminów grzecznościowych i urzędowych, wprowadzono skróty wyjaśnione w „Wykazie skrótów” zamieszczonym zaraz po „Wstępie” do edycji. W występujących w publikowanych recesach – jednak znacznie rzadziej niż przekazy niemieckie – tekstach łacińskich (tego języka używano przede wszystkim w korespondencji Sejmiку z królem i aktach oraz instrukcjach monarchy) starano się przede wszystkim stosować modernizację interpunkcji i pisowni na humanistyczną („ae” zamiast „e”), a także wprowadzać duże litery przy określeniach tytułarnych¹⁴.

Aby zbytnio nie powiększać objętości przygotowywanej publikacji, jej edytorzy już tradycyjnie postanowili ograniczyć się wyłącznie do druku tylko tekstów recesów, rezygnując generalnie z opracowywania akt im towarzyszących (np. instrukcji dla posłów miejskich lub królewskich, luźnych listów, załączonych kopii dokumentów itp., jednak zawsze podając we wstępach do poszczególnych tomów, nagłówkach lub w przypisach informacje, że takowe archiwalia istnieją i gdzie ewentualnie można je znaleźć). Na decyzję tę miał też wpływ fakt, że część z tych przekazów została już wcześniej ogłoszona drukiem w całości, fragmentach lub regestach w przytaczanym dziele Lengnicha, *Actach Tomicianae, Matricularum Regni Poloniae Summariae* i niektórych innych wydawnictwach źródłowych¹⁵. Takie rozwiązanie spowodowało jednak, że korzystający z tej publikacji będą musieli niekiedy sięgać również m.in. do wymienionych edycji.

Omawiany tom obejmuje 11 recesów z lat 1536–1542. Jak już wzmiankowano, umieszczone w nim protokoły zawierają wiele ciekawych informacji dotyczących zarówno stosunków wewnętrznych w samych Prusach Królewskich (zakres autonomii, indygenat, sądownictwo, prawo chełmińskie, sprawy wyznaniowe, zakonów i kościołów, relacje miasta–szlachta), jak i polityki krajowej i zagranicznej prowadzonej wówczas przez króla i Polskę, a także stających w tym okresie przed krajem różnych wyzwań, zagrożeń militarnych czy klęsk żywiołowych (powodzie, tamy). Sporo miejsca poświęcono w nich również m.in. na omówienie spraw sądowych, problemów monetarnych (np. bicia monety), fiskalnych (w tym kontrybucji), żeglugi, handlu lokalnego i dalekosiężnego (m.in. przymusu drożnego) oraz rzemiosła, a także szkolnictwa (bardziej szczegółowo poruszane na sejmikach generalnych problemy wymieniono w nagłówkach do poszczególnych protokołów).

Jak też już wspomiano, publikowane materiały przechowywane są w Archiwum Państwowym w Gdańsku, dział 300, 29/11, od k. 354 oraz 300, 29/12, od k. 226v.

¹⁴ Szerszy opis tej metody zob. *Protokoły Sejmiку Generalnego Prus Królewskich*, t. I, s. XI–XII; t. III, s. XIII.

¹⁵ *Acta Tomicianae*, t. 1–18, Poznań 1852–Kórnik 1999; *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur*, cz. I–VI, Warszawa 1905–1999; *Herzog Albrecht von Preußen und das Bistum Ermland (1525–1550), Regesten aus dem Herzoglichen Briefarchiv und den Ostpreussischen Foliänten*, bearb. von S. Hartmann, Köln 1991; *Herzog Albrecht von Preussen und das Bistum Ermland (1550–1568), Regesten aus dem Herzoglichen Briefarchiv und den Ostpreussischen Foliänten*, bearb. von S. Hartmann, Köln 1993.

Zostały one sporządzone kilkoma rękoma na kartach powstałych w różnych papierniach (obecnie niektóre z nich cechują się pewnymi ubytkami lub śladami dawnego zalania), oznaczonych różnorakimi filigranami. W tomie o sygnaturze APG 300, 29/11 występują znaki wodne m.in. w kształcie: dwóch krzyży, dłoni zwieńczonej treflem, herbu Gdańska (2 krzyże zwieńczone koroną), tarczy z krzyżem, z koroną, z krzyżem u dołu, jednorożca, korony z liliami zwieńczonej krzyżem z gwiazdą (2 wersje), podwójnego okręgu z napisem w otoku, z rybą w środku (różne wersje), stylizowanej minuskułnej litery p z krzyżem, tarczy herbowej zwieńczonej koroną z lilią i wyżej krzyżem z gwiazdą, tarczy herbowej na nóżkach z koroną, z lilią i wyżej krzyżem z gwiazdą, tarczy herbowej z lilią w środku, tarczy herbowej z herbem rogacina na połutoczenicy w środku i in. Z kolei recesy z tomu APG 300, 29/12 zostały częściowo zapisane na kartach ze znakami wodnymi analogicznymi jak w tomie poprzednim, a także dodatkowo mają filigrany w kształcie dzbana zdobionego koroną i krzyżem, korony z liliami zwieńczonej krzyżem z gwiazdą (różne wersje), podwójnego okręgu z rybą w środku zwieńczonego głową męską, prostokąta z literami GFG, krzyża kawalerskiego w nałęczaku, toczenicy zdobionej krzyżem i in.

Publikowane w ramach tego tomu protokoły tradycyjnie już opatrzone kolejnymi numerami w układzie chronologicznym. Tekst każdego recesu poprzedzają – wyróżnione kursywą – obszerne regesty w języku polskim i niemieckim, które mają ułatwić korzystającym zorientowanie się w treści poszczególnych przekazów oraz pozwolić – poprzez wprowadzoną przez wydawców numerację akapitów – na szybkie dotarcie do poszukiwanego fragmentu źródła.

Każdy protokół został opatrzony przypisami tekstowymi i rzeczowymi; te ostatnie stosowano tylko w najważniejszych przypadkach, wyjaśniając większość osób i nazw topograficznych w załączonych na końcu tomu dwujęzycznych indeksach osób i nazw geograficznych.

Prace nad przygotowaniem tej edycji trwały prawie 5 lat. Obecnie są one na etapie końcowym i jest nadzieja, że całość ukaże się drukiem w 2017 r.

Nadesłany: 29 IV 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

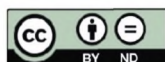
Zaakceptowany: 9 IX 2016

Tomasz Dreikopel

Instytut Filozofii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Institute of Philosophy, University of Warmia and Mazury in Olsztyn
Institut für Philosophie, Universität Ermland-Masuren in Olsztyn
e-mail: todrkpl@interia.pl

U

Ustawy Gimnazjum Toruńskiego z 1568 r. (cz. II – przepisy porządkowe). Przekład z języka łacińskiego*

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Druga część najstarszego statutu szkoły toruńskiej zawiera w całości przepisy porządkowe, do których przestrzegania i respektowania zobowiązuje Rada Miasta wszystkich członków gimnazjalnej społeczności. Tę partię ordynacji otwierają zalecenia, które określają najważniejsze obowiązki rektora oraz pozostałych przedstawicieli grona pedagogicznego (*Leges [...] ipsum Rectorem et caeteros scholae Collegas sui officii admonentes*). Należy podkreślić, że z treści zawartych w tym dziale ustawy przepisów jasno wynika, iż już w 1568 r. wszelkie decyzje dotyczące organizacji, funkcjonowania szkoły, a także spraw kadrowych musiał podejmować rektor po konsultacji z wyznaczonymi do tego przedstawicielami rajców miejskich (*praesides, praefecti*). Nie ma jednak, jak sądzi Stanisław Tync, wystarczających przesłanek, by przypuszczać, że już we wspomnianym okresie można mówić o formalnym istnieniu tzw. *scholarchów*, tj. urzędników delegowanych przez Radę Miasta wyłącznie w celu sprawowania stałej kontroli i opieki nad miejscowym gimnazjum¹. Kolejny dział ustawy obejmuje przepisy porządkowe, które *stricte* odnoszą się do uczniów szkoły (*Leges Scholasticae*). Wskazania te dzielą się na 4 podrozdziały, z których pierwszy dotyczy zasad wychowania religijnego i pobożności (*religio et pietas*); drugi precyzuje kwestie związane ze zdobywaniem przez uczniów odpowiedniego wykształcenia (*res litteraria*); trzeci omawia najważniejsze powinności, które odnoszą się do obyczajnego sposobu życia (*honestae vitae officia*); czwarty wreszcie przedstawia reguły, które pozostają w ścisłym związku z troską uczniów o własne ciało oraz jego właściwy wygląd (*cura atque habitus corporis*). W ostatnim dziale wspomnianych przepisów, który kończą ustawy gimnazjalne z 1568 r., zamieszczono kanon pięciu naczelnych zasad, stanowiących, jak czytamy, „swoisty fundament szkolnej dyscypliny” (*ta-*

* Przekład pierwszej części ustaw gimnazjalnych, wraz ze wstępem oraz objaśnieniami, ukazał się drukiem w poprzednim tomie „Folia Toruniensia”. Por. T. Dreikopel, *Ustawy Gimnazjum Toruńskiego z 1568 r. (cz. I – wychowanie religijne i program nauczania). Przekład z języka łacińskiego*, Folia Toruniensia, t. 15: 2015, s. 59–67. S. Tync, *Dzieje Gimnazjum Toruńskiego (1568–1793)*, t. I, Toruń 1928, s. 113–114.

mquam fundamentum disciplinae scholasticae). W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że właściwie cała druga część ordynacji Gimnazjum Toruńskiego w znacznym stopniu, niekiedy wręcz dosłownie, opiera się na zapisach, które odnajdujemy w opublikowanych wcześniej statutach szkoły magdeburskiej (1553), a zwłaszcza goldberskiej (1563)². W przeciwieństwie do dwóch pierwszych działów, w których rektor Maciej Breu przybliży obowiązujące w szkole praktyki religijne i wnikliwie omawia program nauczania, trzy ostatnie części ustawy zawierające przepisy porządkowe pozostają jedynie zwykłym zapożyczeniem.

Za podstawę przekładu ponownie przyjmuję łaciński tekst ustaw z roku 1568, który znajduje się w edycji Tynca³. W nawiasach kwadratowych ujmuję moje jako tłumacza dodatki bądź uzupełnienia. Znakiem * oznaczam te miejsca w przekładzie, które zawierają konieczne poprawki zapisów znajdujących się w oryginalnym tekście ustawy, a zostały pominięte przez wydawcę. Przypisy natomiast zawierają wyłącznie te referencje, których nie uwzględnił Tync w edycji z 1925 r.

PRZEPISY SZACOWNEJ RADY MIASTA, POU CZAJĄCE SAMEGO REKTORA, JAK I POZOSTAŁYCH NAUCZYCIELI SZKOŁY O ICH OBOWIĄZKACH

1. Jako rzecz najważniejszą ze wszystkich nakazujemy, aby nauczyciele okazali rektorowi należne [mu] szacunek oraz posłuszeństwo. Natomiast [zarówno rektor, jak i nauczyciele] niechaj słuchają poleceń i postanowień tych, którzy sprawują nad szkołą opiekę i już to z własnej inicjatywy, już to w imieniu Rady Miasta będą nakazywać coś, co dotyczy jej pożytku oraz rozwoju.
2. Rektor niech nie przyjmuje ani też nie usuwa ze stanowiska nikogo z nauczycieli, chyba że za zgodą i z woli [swoich] przełożonych.
3. Przynajmniej jeden raz w każdym kwartale roku niechaj wszyscy gromadzą się i wspólnie radzą nad trudnościami albo [sprawami, które dotyczą] rozwoju szkoły.
4. Nakazujemy, aby wszyscy nauczyciele byli obecni podczas publicznych zgromadzeń szkolnych i kościelnych: w czwartki oraz piątki na odśpiewywaniu litanii i misterium męki [Jezusa Chrystusa], natomiast w soboty, niedziele i inne dni świąteczne na wieczornym śpiewaniu psalmów, aby tego rodzaju wspólne zajęcia umacniały [wśród uczniów] dyscyplinę, a [nauczyciele] własnym przykładem zachęcali ich do pobożności.
5. Życzymy sobie także, aby nauczyciele, zgodnie z kolejnością klas, odprowadzali uczniów z kościoła Jana do budynku szkoły i aby [chłopcy] nie błakali się po ulicach bez nauczycieli, podobnie jak owce bez pasterza.
6. Niech będą obecni na poświęconych Bogu kazaniach, nie kryjąc się [w tym czasie] po kątach, ale niechaj wspólnie pozostają w jednym miejscu na oczach uczniów.

² Ibidem, s. 110–111.

³ *Najdawniejsze ustawy Gimnazjum Toruńskiego*, wyd. S. Tync, Toruń 1925, s. 9–19.

7. Wszyscy nauczyciele wraz z rektorem i kantorem mają obowiązek uczestniczyć w publicznych uroczystościach pogrzebowych.
8. Powinni nakłaniać uczniów, by punktualnie stawiali się na lekcje, a w przypadku tych, którzy będą nieobecni bez ich wiedzy, z pomocą dozorczy [szkoły] dopytywać rodziców bądź opiekunów o przyczynę nieobecności. Jeżeli nie będzie ona usprawiedliwiona, niechaj nikomu nie pozwalają odejść bezkarnie.
9. Również sami nauczyciele są zobowiązani przychodzić na zajęcia punktualnie i nie przysyłać bez ważnej przyczyny nikogo na [swoje] miejsce w zastępstwie.
10. Zalecamy, aby zachowywali właściwą miarę, co się tyczy odpoczynku, czasu wolnego [od zajęć] oraz rozrywek. A zatem, z wyjątkiem środy od godziny drugiej [po południu], czas wolny od nauki i planowanych zajęć nie powinien mieć miejsca w ogóle albo bardzo rzadko.
11. Nauczyciele w obecności uczniów mają obowiązek posługiwać się wyłącznie czystą łaciną, aby ci, zachęceni takim przykładem, zarówno bardziej umiłowali język łaciński, jak i opanowali go z większym powodzeniem.
12. Nakazujemy, aby po zakończeniu śpiewania psalmów oraz publicznych kazań odprowadzali chłopców do audytorium i dowiadywali się tam, co [uczniowie] zanotowali z ich treści; [ponadto], są zobowiązani przepytańc nieobecnych oraz w surowy sposób zganić spóźnialskich i tych, którzy dopuścili się wygłupów [w świątyni].
13. Nie wolno nikomu ani z nauczycieli, ani z uczniów otwierać bądź dobijać się do bram gimnazjum tuż po godzinie dziewiątej wieczorem.
14. Zarówno ze względu na stan zdrowia, jak i z samej pobożności oraz strachu przed zgorszeniem każdy [z nauczycieli] zobowiązany jest powstrzymać się od nazbyt częstego, niestosownego i przeciągającego się do późna w nocy biesiadowania.
15. W obecności uczniów nauczyciele powinni odnosić się do siebie z szacunkiem oraz nie dawać upustu wzajemnej niechęci, sporom i waśniom; niechaj albo załatwiają je prywatnie pomiędzy sobą, albo pozostawiają do załatwienia samemu rektorowi lub tym, którzy sprawują pieczę nad szkołą.
16. W stosunku do obywateli winni być uprzejmi i życzliwi zarówno w spojrzeniu, jak i słowach, jak gdyby wyprzedzając ich w okazywaniu szacunku.

PRZEPISY DOTYCZĄCE UCZNIÓW, KTÓRE ZGODNIE Z PORZĄDKIEM NALEŻY IM W KOLEJNYCH MIESIĄCACH PUBLICZNIE ODCZYTYWAĆ I USTNIE PRZYTACZAĆ

Część pierwsza zaleceń dotyczących uczniów, [która] łączy [w sobie] wychowanie religijne i pobożność

1. Niechaj zarówno nauczyciele, jak i uczniowie pamiętają, że sprawcą wszelkiego dobra jest sam Bóg i tylko u Niego należy wypraszać pomyślnych wyników [podejmowanych przez nas] działań; niech zatem rozpoczynają oraz kończą swoje naukowe zajęcia i prace od przywołania Jego łaski.

2. Winni stawiać sobie przed oczami słowo Boże jako regułę i zasadę całego życia; dlatego niech za największe wykroczenie uznają już to uchylanie się od powszechnego tego [słowa] wysłuchania, już to pomijanie jego osobistej lektury.
3. Ilekroć słuchać będziesz Chrystusowej Ewangelii z ust szafarzy słowa [Bożego], uważaj ich za aniołów i wysłanników Boga, a ich mowę za [głos] Jego samego.
4. Przekonaj siebie, że nauka wiary jest potrzebna bardziej niż jedzenie i picie, których potrzebujemy jedynie w obecnym życiu, ona natomiast kieruje nas ku szczęściu życia przyszłego i wiecznego.
5. Nikomu nie wolno bezkarnie być nieobecny na publicznych zgromadzeniach uczniów, które odbywają się w celu słuchania słowa Bożego albo śpiewania psalmów.
6. Podczas uroczystości kościelnych oraz dokonywania świętych czynności odkryj głowę, złóż dłonie i uklęknij, albowiem są to oznaki godnie i pobożnie usposobionej duszy.
7. Ci, których w czasie nabożeństwa przyłapie się na żartach, rozglądaniu się na wszystkie strony, walce o miejsce [stojące], a także siedzące, wynotowani [uprzednio] przez opiekunów mają ponieść karę odpowiednią do swoich uczynków.
8. Powinnością [uczniów] jest przykładać się do modlitwy nie tylko w świątyni, ale wszędzie, gdzie będą, ponieważ [to właśnie] z jej pomocą już to wypraszają przebaczenie za złe uczynki i zyskują Bożą pomoc przeciw zasadzkom szatana, już to, okazując wdzięczność za doznaną łaskę, mogą spodziewać się od Boga wszystkiego, co pomyślne i błogosławione.
9. Każdy [z uczniów] ma obowiązek zapisania z publicznych kazań najważniejszych [treści] w celu [ich] przedłożenia nauczycielom.

Część druga zaleceń dotyczących uczniów, która dotyczy [ich] wykształcenia

1. Arystyp, kiedy zapytano go, czym różnią się [osoby] uczone od nieuczonych, odpowiedział, że tym, czym rumak oswojony od nieoswojonego⁴. Skoro więc tak wielka jest moc nauk wyzwolonych, że ludzie, napełnieni nimi we właściwy sposób, pozbywają się wszelkiego nieokrzesania i braku ogłady, niechaj największą troską naszych uczniów będzie to, aby pomnażali te [umiejętności] jako narzędzia mądrości.
2. Niech mają świadomość, że odpowiednio zorganizowane szkoły stanowią jeden z najznakomitszych darów Bożych, którego lekceważenie albo znieważanie jest grzechem.
3. Nauczycieli, z których korzystają niczym przewodników [na drodze] do umiłowania doskonałości i cłowieczeństwa, winni miłować niczym rodziców, przygotowani, by każdą rzecz czynić na ich rozkaz i zgodnie z [ich] życzeniem. Niech unikają bardziej niż psa i węża niewdzięcznej postawy takich [uczniów],

⁴ Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, ks. II, 69.

- którzy za zaufanie oraz życzliwość odpłacają nauczycielom niechęcią i brakiem posłuszeństwa.
4. Kiedy słuchają wykładu nauczyciela albo wystąpienia, które przedstawia [jeden] ze współuczniów, niech będą obecni zarówno ciałem, jak i duchem.
  5. Mają obowiązek głośnego czytania z podręcznika lub wygłaszania z pamięci tego, co usłyszeli, muszą mówić wyraźnie i recytować [odpowiednio] głośno.
  6. Niechaj, niczym bezbronni żołnierze na bitwę, nie przychodzą na zajęcia bez potrzebnych przyborów.
  7. Co się tyczy kształcenia stylu, każdy ze względu na [samego] siebie powinien dokładać starań, aby, na ile to możliwe, pisać właściwie i poprawnie. Zabrania się wszystkim zamieniania się pracami [domowymi] z innym [uczniem] albo przedstawiania cudzych wersji jako własnych.
  8. Praca pisemna musi być wolna od plam, oderwanych [od siebie] liter oraz zdań. [Uczniowie] nie powinni przedkładać jej nauczycielom do poprawy bez wcześniejszego sprawdzenia wszystkich części [takiej] wypowiedzi i bez przemyślenia jej porządku.
  9. W tej materii tylko raz popełnia się błąd. Niechaj więc mają świadomość, że za każdym kolejnym razem dopuszczają się grzechu albo haniebnie oszukują [samych siebie].
  10. Powinni z największą starannością unikać wszelkiej zarozumiałości niczym najskuteczniejszej trucizny przeciwko nauce.
  11. Platon chciał, aby jego uczniowie byli dociekliwi⁵. Podobnie, naszym [uczniom] polecamy, aby pytali nauczycieli o rzeczy nieznanne bądź zrozumiałe w zbyt małym stopniu. Szkodliwa bowiem jest nieśmiałość, na którą pozwala się ze szkodą dla nauki.
  12. [Uczniowie], ilekroć zostanie im to nakazane, powinni dawać nauczycielom do wglądu czyste i prowadzone pięknym charakterem pisma zeszyty, [które zawierają] notatki [z zajęć].
  13. Po powrocie ze szkoły do domu mają obowiązek gruntownie powtórzyć, a jednocześnie opanować pamięciowo [materiał], który usłyszeli [podczas lekcji].
  14. Na terenie szkoły nie wolno nikomu bezkarnie korzystać z języka ojczystego, [zaś] poza szkołą pozwala się Niemcom używać języka polskiego, a Polakom niemieckiego.
  15. Po szkole, wychodząc z [niej] bez hałasu, krzyku, kłótni i bójek, powinni wrócić do domu.

⁵ Platon, *Państwo*, 535a–d. W ks. VII dialogu Platona w rozmowie z Glaukonem Sokrates jasno określa warunki, jakie powinien spełniać młodzieniec, który pragnie kształcić się w zakresie filozofii. Musi być on osobą, która lubi uczyć się, słuchać i pozostaje, co istotne, dociekliwa (*ζητητικός*).

Część trzecia zaleceń dotyczących uczniów, która zawiera powinności [związane] z obyczajnym [sposobem] życia

1. Powszechnie znane jest to [powiedzenie] Publiliusza* [Syrusa], że *od innego [człowieka] masz spodziewać się tego, co drugiemu uczynisz*⁶. A zatem nasi uczniowie w stosunku do wszystkich ludzi, zarówno starszych i rówieśników, jak i wobec młodszych, niech zachowują się tak, aby ich właśnie czynili sobie najbardziej życzliwymi poprzez uprzejmość obyczajów i szlachetne [ich] traktowanie.
2. [Idąc] za przykładem Boga niech okazują cześć i pełne posłuszeństwo rodzicom, których mają obowiązek miłować i szanować nie tylko jako dawców ich [własnego] życia oraz żywicieli, ale także [mając na uwadze] Boże przykazanie i groźbę najdotkliwszej kary.
3. Zaraz po rodzicach winni darzyć należnym szacunkiem szafarzy Bożego słowa, władze [szkoły], nauczycieli, opiekunów, a także każdego człowieka, o którego znakomitości [decydują] wykształcenie, starszy wiek, mądrość i zasługi.
4. Niechaj nigdy nie dopuszczają do siebie nic haniebnego i bezwstydnego, żywiąc nadzieję, że pozostanie to w ukryciu. Albowiem [...] *Bóg*, jak powiedział komediopisarz, *jest tym, który słyszy i widzi, w jaki sposób postępujemy*⁷.
5. Absolutnie nie waż się przysięgać i nie powołuj Boga na świadka już to własnych słów, już to czynów.
6. Ze względu na imię Boga, na rany i mękę [Jezusa] Chrystusa winni wystrzegać się z całego serca jakichkolwiek złorzeczeń, na te zaś, które słyszą od innych, nie dawać przyzwolenia [swoim] milczeniem.
7. Kiedy zapytano Arystotelesa*, jaką korzyść osiąga kłamca, odpowiedział, że żadną, ponieważ nie daje się mu wiary nawet wtedy, gdy mówi prawdę⁸. A zatem nasi [uczniowie], brzydząc się kłamcami, powinni kierować się ku szczerzej prawdzie.
8. Niechaj nigdy nie ustają prześcigać się we wzajemnym szacunku oraz [dobrych] uczynkach.
9. Szatan jest sprawcą [całej] niezgody, zawiści, wrogości i nieprzyjaźni. Takimi [właśnie] intrygami powstrzymuje wszystkie szlachetne postęпки i miłą Bogu modlitwę. Nasi uczniowie, mając to w pamięci, powinni z całą mocą dążyć do zgody oraz pokoju.
10. Wszelkie krzywdy, które stałyby się [ich] udziałem, mają natychmiast łagodzić i ze spokojem wzajemnie sobie przebaczać.
11. Nie mogą nikomu czynić wyrzutów z powodu jego uchybień bądź też potknięć, pamiętając, że to, co przydarza się jednemu, może się zdarzyć każdemu.

* W łacińskim tekście ustawy błędnie podane imię Publiusz (*Publius*).

⁶ *Ab alio expectes, alteri quod feceris*. Przysłowie zaczerpnięte z zachowanego pod imieniem Publiliusza Syrusa (I w. p.n.e.) zbioru sentencji o tematyce moralnej pt. *Publilii Sententiae* (*Sentencje Publiliusza*), który powstał już w I w. n.e. i zawiera rozmaite maksymy życiowe także innych autorów.

⁷ Plaut, *Jericy*, w. 313.

⁸ W łacińskim tekście ustawy jako autora tych słów błędnie podano Sokratesa.

⁹ Diogenes Laertios, op. cit., ks. V, 17.

12. Ezop mawiał, że język jest najlepszą, [a zarazem] najbardziej szkodliwą częścią ciała⁹. Stąd też niech starają się z całych sił trzymać go na wodzy, aby z jego pomocą nie wyrządzali szkody ani innym, ani samym sobie.
13. Doznawszy od kogoś niesprawiedliwości nie powinni [jej] zwracać przeciw tej samej [osobie], ale powierzyć swoją sprawę nauczycielom, aby ci mogli wymierzyć karę.
14. Podobnie jak zarazy niech unikają poddawania się złym nawykom, ponieważ z obu stron muszą obawiać się zakażenia.
15. Mowa jest odzwierciedleniem stanu umysłu. A zatem na wszelkie sposoby winni wystrzegać się wyuzdania i niechlujności [własnej] wypowiedzi.
16. Nie tylko usta, ale i uszy mają trzymać z dala od braku obyczajności, ponieważ *nikczemne rozmowy psują dobre obyczaje*¹⁰.
17. Bez wiedzy rodziców albo nauczycieli nie mogą czynić żadnych ograniczeń w poprawianiu [własnych] błędów, [ich] usuwaniu albo [swojej] przemianie [na lepsze].
18. Nie powinni ukrywać cudzych występków i złych uczynków, ale sygnalizować je nauczycielom, aby [ci] mogli niezwłocznie zapobiec temu, co złe, a tych, którzy błędzą, skierować ku dobrym owocom.

Część czwarta zaleceń, która dotyczy troski o ciało i jego [właściwego] wyglądu

1. Co się tyczy jedzenia i picia, niechaj kształtują w sobie umiarkowanie, unikając obżarstwa i opilstwa, pod rządami których cnota doświadcza wygnania.
2. Ze snu powinni korzystać, na ile to konieczne, a nie [aż doznają] przesytu. Ci, którzy oddają się temu w nadmiernym stopniu, osłabiają siły ciała i czynią umysł niezdatnym do zajmowania się jakimkolwiek sprawami.
3. Uważa się, że schludność w ubiorze jest także odzwierciedleniem nieskazitelności umysłu. A zatem niech posiadają [odzienie] czyste i odpowiednio dopasowane do ciała.
4. Krój ubioru powinien być zwyczajny. Rozdarcia i dziury wskazują na skłonne do błazeństw usposobienie.
5. Zezwala się korzystać z gier i zabaw, aby ćwiczyć ciało, nie osłabiając umysłu. Dlatego ani całkowicie nie zabraniamy tego chłopcom, ani też bez zastanowienia na wszystko nie pozwalamy.

⁹ *Linguam Aesopus dicebat esse optimum et nocentissimum corporis membrum* [...]. Jednozdaniowe streszczenie anegdoty, którą odnajdujemy w *Vita Aesopi* (*Żywocie Ezopa*). Mowa w niej o tym, że Ksantos z Samos, którego sługą miał być grecki bajkopisarz, zaprosił swoich uczniów na przedpołudniowy posiłek, polecając Ezopowi, by kupił na tę okazję to, co uważa za najlepsze i najbardziej wyszukane. Ten zaś nabył świńskie języki, które podawał uczniom jako jedyne danie podczas całego posiłku. Kiedy zaczęto uskarżać się na monotoność menu, a zirytowany Ksantos zapytał Ezopa, czy nic innego nie ma dlań wartości, ten w sposób przekonujący, budząc uznanie uczestników spotkania, wyjaśnił, dlaczego uważa, że nie ma nic lepszego niż język. Przy następnej okazji polecił Ksantos, by sługa dokonał z myślą o posiłku zakupu czegoś, co, jego zdaniem, jest najgorsze i najmniej wyszukane. Ezop po raz kolejny kupił świńskie języki, z których ponownie przygotował jedyne danie całego spotkania. Kiedy rozgniewany Ksantos zażądał od niego uzasadnienia motywów takiego postępowania, Ezop niezwłocznie przedstawił równie przekonujące jak wcześniej argumenty, które tym razem przemawiały za tym, że nic nie jest gorsze niż język. Por. *Vita Aesopi Westermanniiana*, 51-55, [w:] *Aesopica*, vol. 1, Greek and Latin Texts, ed. B. E. Perry, Urbana (Illinois) 1952.

¹⁰ Św. Paweł, *I List do Koryntian*, 14, 33.

6. Nasi [uczniowie] niech ćwiczą na [świeżym] powietrzu, grają w piłkę, biegają i skaczą, ale z umiarem. W domu i w pomieszczeniach [mogą ćwiczyć się w grze] w warcaby i szachy, ponieważ przy takich [rozrywkach] bardziej myśli się o sławie [zwycięstwa] niż [osiągnięciu] korzyści.

PIĘĆ NACZELNYCH ZASAD, KTÓRE SĄ SWOISTYM FUNDAMENTEM SZKOLNEJ DYSCYPLINY

1. Dydona u naszego [Publiusza Wergiliusza] Marona [powiedziała] do towarzyszy Eneasza: *Wcale nie będę rozróżniać, kto z Troi, a kto z Tyru przybył*¹¹. To samo obiecujemy też naszym uczniom, z których każdego, jeśli będzie dobry, będziemy otaczać jednakowym zaufaniem i życzliwością, jeśli zaś stanie się zły, będziemy go karcić z taką samą surowością.
2. Spartanie wprowadzili tę [zasadę], że jeśli się stałeś rodakiem, przestrzegaj prawa. W ten sam sposób uczniowie [niezależnie od tego], w jakim miejscu się urodzili i z jakiego stanu [pochodzą], mają obowiązek podporządkować się naszym prawom. Albowiem odkłada na bok godność szlachcica ten, kto bierze na siebie [obowiązki] ucznia.
3. Uczniom, którzy dopuszczają się przewinienia, będzie wymierzać się karę chłosty albo pobytu w odosobnieniu. Ci, którzy, [kryjąc się] w sposób zuchwały albo za szlachetnym pochodzeniem, albo za pełnoletnością, odmawiają poddania się takiej [karze], albo niech nie zapominają, by postępować w sposób właściwy, albo niech gdzie indziej poszukają sobie tego rodzaju przyzwolenia na bezkarność.
4. Każdy przybysz z obcego kraju, który zapragnie stać się członkiem naszej szkoły, po upływie ośmiu dni, jakie otrzyma na poznanie jej ustroju oraz programu nauczania i wychowania, zostanie wpisany do rejestru uczniów, złożony wcześniej uprzednio przyrzeczenie, że będzie posłuszny prawom [obowiązującym] w szkole.
5. Życzymy sobie, aby ci, którzy są [uczniami] szkoły, byli także członkami naszego kościoła. Dlatego nie pozwalamy nikomu, aby brał udział w innych niż nasze zgromadzeniach religijnych, [co dotyczy] zarówno słuchania słowa [Bożego], jak i korzystania z sakramentów.

Koniec ustaw szkolnych.

Nadestany: 27 III 2016

Nadestany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

¹¹ Wergiliusz, *Eneida*, ks. I, w. 574 (przekł. Z. Kubiak).

Krystyna Konieczna

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu

Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń

Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń

e-mail: k.konieczna@ksiaznica.torun.pl

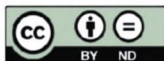
K

książki tłoczone dużą czcionką w zbiorach

Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej –

Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu i ich

obieg czytelniczy

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłączonej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Wprowadzenie

W badaniach nad czytelnictwem w Polsce niewiele dotąd uwagi poświęcono czytelnictwu książek tłoczonych „dużą czcionką”, które stanowią alternatywę dla standardowych wydawnictw czarno-drukowych. Wśród nielicznych publikacji, poświęconych temu zagadnieniu, wymienić można prace autorstwa Małgorzaty Fedorowicz-Kruszewskiej¹ i Bronisławy Woźniczki-Paruzel². Tymczasem książki tłoczone „dużą czcionką” są niezwykle ciekawym przedmiotem badań, tym bardziej że mają specyficznych adresatów oraz – jak można przypuszczać – istnieje na nie zapotrzebowanie społeczne. Z pewnością więc warto dokonać prób określenia ich ogólnej charakterystyki, a zwłaszcza ich obiegu czytelniczego w naszym kraju.

Oczywiście nie sposób prowadzić takich badań w skali całego kraju, dlatego też podjęte tutaj próby odnoszą się do ich obecności i odbioru w wybranych filiach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu (dalej: WBP – KK). Wymieniona biblioteka wzbogaciła swoje zbiory o wydawnictwa tłoczone „dużą czcionką”, co stanowiło inspirację do podjęcia badań nad ich czytelnictwem.

¹ M. Fedorowicz-Kruszewska, *Specjalne materiały czytelnicze dla osób niepełnosprawnych: zarys dziejów – formy – obieg społeczny*, Toruń 2002, s. 92–98; eadem, *Materiały łatwe w czytaniu – historia, adresaci, wytwórcy*, [w:] *Biblioterapia i czytelnictwo w środowiskach osób niepełnosprawnych: zbiór studiów*, red. B. Woźniczka-Paruzel, Toruń 2001, s. 99–111.

² B. Woźniczka-Paruzel, *Specyfika odbioru piśmiennictwa w środowisku osób niesprawnych czytelniczo*, [w:] *Książka i prasa w systemie komunikacji społecznej: przeszłość dzień dzisiejszy perspektywy*, red. M. Juda, Lublin 2002, s. 105–115; eadem, *Osoby z niepełnosprawnościami czytelniczymi w bibliotece – sygnalizacja problemu*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Bibliologia*, z. 4: 2000, s. 405–423.

Przed zaprezentowaniem kroków badawczych nad wskazanym problemem, jego zakresem i ujęciem oraz metodologią badań, warto przypomnieć, że wydawnictwo „dużej czcionki” to „publikacja wydawana większą czcionką, a czasem w większym formacie, przeznaczona dla osób niedowidzących i starszych czytelników”³.

Publikacje tego rodzaju adresowane są do osób, którym czytanie standardowego druku sprawia kłopoty ze względu na osłabiony wzrok. W grupie tak słabo widzących adresatów mieszczą się także osoby w wieku senioralnym. Ponieważ obecnie w Polsce „dużą czcionkę” oferuje wyłącznie Wydawnictwo Prószyński i S-ka (w ramach serii *Duże Litery*), przedstawione tutaj badania obejmują ofertę właśnie tego wydawnictwa. Wydane w jej obrębie książki mają duży format: 16 × 23,5 cm oraz tłoczone są czcionką Bookman Old Style o rozmiarach 14 pkt. z interlinią 19 pkt.⁴, co powoduje znaczne zwiększenie objętości w stosunku do książek wydawanych w standardowej formie. Wszystko to przekłada się na zwiększenie kosztów produkcyjnych, a w efekcie wpływa na wyższą cenę tychże książek, która nie zachęca do ich zakupu osoby prywatne.

W tej sytuacji wzbogacenie zbiorów WBP – KK jest bardzo istotne i świadczy o wychodzeniu naprzeciw oczekiwaniom użytkowników tej biblioteki i jej filii. Czy jednak faktycznie wchodzi one w obieg czytelniczy? Jeśli tak, to jak często i które ich rodzaje? Odpowiedzi na te pytania przyniosą następne części rozważań. Najpierw jednak wyjaśnienia o charakterze metodologicznym.

Badania własne nad czytelnictwem książek tłoczonych dużą czcionką – założenia metodologiczne

Przedmiot badań niniejszego artykułu stanowi czytelnictwo książek tłoczonych „dużą czcionką” w ujęciu ilościowym i jakościowym oraz preferencje czytelnicze tego rodzaju publikacji wśród użytkowników WBP – KK, a co za tym idzie – ich oczekiwania w tym zakresie wobec bibliotek. Badania te w wymiarze poznawczym mają na celu ustalenie stanu czytelnictwa alternatywnych form książki, jakimi są publikacje tłoczone „dużą czcionką”, natomiast w wymiarze pragmatycznym mogą posłużyć do realizacji potrzeb czytelniczych użytkowników bibliotek.

Podejmując badania naukowe, w pierwszej kolejności należy określić problemy badawcze, które umożliwią zrealizowanie sformułowanych wcześniej celów naukowych i pragmatycznych. A zatem należy odpowiedzieć na pytania, które tworzą zbiór następujących problemów badawczych:

1. Czy istnieje potrzeba posiadania w zbiorach bibliotecznych książek tłoczonych „dużą czcionką”?
2. W jakim stopniu użytkownicy WBP – KK wykorzystują oferowany im księgozbiór wydany „dużą czcionką”?

³ *Książka dużej czcionki*, [w:] *Podręczny słownik bibliotekarza*, oprac. G. Czapnik, Z. Gruszka, Warszawa 2011, s. 167.

⁴ Prywatna informacja uzyskana od wydawnictwa z fanpage'a Wydawnictwa Prószyński i S-ka na portalu społecznościowym Facebook [online] [29 IV 2016] [wydruk w posiadaniu autorki].

3. Jaki rodzaj literatury spośród oferowanego użytkownikom WBP – KK księgozbioru w postaci „dużej czcionki” jest chętniej czytany?

Wobec tak sformułowanych problemów badawczych w kolejnym etapie prowadzonych badań należy podjąć próbę dokonania odpowiedzi na nie, czyli określić hipotezy badawcze, które zostaną na koniec zweryfikowane na podstawie wyników prowadzonych badań. Stosownie do przedstawionych problemów badawczych można określić następujące hipotezy badawcze, które wstępnie zakładają:

1. Wobec wzrastającej liczby czynników wpływających niekorzystnie na wzrok ludzki wzrasta zainteresowanie czytelników książkami wydanymi większą czcionką.
2. Księgozbiór WBP – KK wydany „dużą czcionką” jest w pełni wykorzystywany przez użytkowników biblioteki.
3. Spośród oferowanego przez WBP – KK księgozbioru z „dużą czcionką” większą popularnością cieszy się literatura piękna.

W celu wyjaśnienia zaprezentowanych problemów badawczych zostały przeprowadzone badania przy użyciu metody statystycznej, której towarzyszyła analiza opisowo-krytyczna uzyskanych materiałów badawczych. Wymagało to zebrania stosownych danych o charakterze liczbowym, które następnie zostały odpowiednio opracowane, aby mogły służyć analizie umożliwiającej interpretację wyników i odpowiedź na podjęte problemy badawcze. Ponieważ badana biblioteka używa we wszelkich czynnościach bibliotekarskich systemu bibliotecznego Prolib, posłużył on do uzyskania stosownych danych liczbowych, które umożliwiły dokonanie analiz⁵. Pośród szeregu danych statystycznych system Prolib umożliwia także generowanie w postaci raportów danych liczbowych dotyczących wypożyczeń poszczególnych numerów egzemplarzy na wyznaczony czas, co zostało wykorzystane przez prowadzącą badania w opisywanym przypadku.

Książki Wydawnictwa Prószyński i S-ka z serii *Duże Litery* zakupiono właściwie dla wszystkich filii WBP – KK, poza filią nr 10, której użytkownikami są dzieci, a oferta wydawnictwa jest skierowana głównie do osób dorosłych. Spora liczba tytułów serii *Duże Litery* i jeszcze większa liczba ich egzemplarzy zakupionych dla poszczególnych filii spowodowała, że badaniami objęto pięć filii bibliotecznych WBP – KK: nr 3, 5, 12, 16 oraz Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych (dalej: OCCiN), który, jak sama nazwa wskazuje, obsługuje szczególną grupę użytkowników z różnymi dysfunkcjami i stopniem niepełnosprawności, w tym też z uszkodzonym wzrokiem. Ponadto o wyborze tych właśnie filii do prowadzenia badań przesądziło ich pełne wdrożenie w system biblioteczny Prolib. Oznacza to, że również proces udostępniania zbiorów w tych placówkach odbywa się przy jego użyciu, co zapewnia pozyskanie rzetelnych danych liczbowych wykorzystanych w dalszym procesie badawczym.

Zatem w celu doprecyzowania warto podać, że analizami objęto część księgozbiorów wymienionych filii i OCCiN, ściślej – książki z dużą czcionką wydane

⁵ Wypada w tym miejscu nadmienić, że prowadząca badania jest pracownikiem biblioteki objętej badaniami, dzięki czemu miała dostęp do szeregu danych zawartych w systemie Prolib, do których nie ma dostępu przeciętny użytkownik biblioteki korzystający wyłącznie z informacji prezentowanych w OPAC-u.

nakładem Wydawnictwa Prószyński i S-ka w ramach serii *Duże Litery*, które wchodzi w ich obręb.

Ponieważ oferta Wydawnictwa Prószyński i S-ka z serii *Duże Litery* jest skierowana w szczególności do czytelników dorosłych, przesądziło to o wytypowaniu do badań tylko osób dorosłych, będących użytkownikami wskazanych filii bibliotecznych oraz OCCiN. Warto również nadmienić, że wymienione filie są rozmieszczone w różnych częściach Torunia, co umożliwiło objęcie badaniami różnych grup społeczności lokalnej.

Omawiając kroki postępowania badawczego, trzeba przybliżyć sposób pozyskiwania badanego materiału bibliotecznego. Otóż książki z serii *Duże Litery* nabyto w sześciu zakupach, począwszy od lutego aż do sierpnia 2014 r. Po dokonaniu kolejnych zakupów książki były stopniowo poddawane procesowi gromadzenia oraz opracowania w bibliotece, a następnie sukcesywnie zasiadały księgozbiory filii bibliotecznych i trafiały do dyspozycji ich użytkowników. Łącznie zakupiono 115 tytułów pozycji książkowych w 376 egzemplarzach, które trafiły do badanych filii i OCCiN. Rozmieszczenie liczbowe egzemplarzy tychże tytułów w poszczególnych jednostkach prezentuje tabela 1.

Tab. 1. Rozmieszczenie liczbowe egzemplarzy w badanych jednostkach

Miejsce	Liczba egzemplarzy
F. 3	37
F. 5	20
F. 12	60
F. 16	212
OCCiN	47
Suma	376

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Prolib.

Kolejnym etapem w prowadzonych badaniach stało się określenie czasu, dla którego dokonano pomiaru. Ponieważ poszczególne tytuły z serii *Duże Litery* nabywano w różnym okresie, dlatego książki z kolejnych zakupów były sukcesywnie gromadzone oraz opracowywane w bibliotece, a następnie trafiały do księgozbiorów filii bibliotecznych, a później, w różnym czasie do ich użytkowników. Wobec tego należało ustalić równy czas pomiaru, uwzględniając różne terminy rozpoczęcia i zakończenia pomiaru związane z dostępnością dla czytelników. Prowadząca badania wyznaczyła średni okres sześciu miesięcy dla pomiaru liczby wypożyczeń każdego z egzemplarzy poszczególnych tytułów. Po tym czasie, za pomocą systemu Prolib, uzyskała dane liczbowe wykorzystane do dalszego opracowania i analizy.

Punktem wyjścia w badaniach był wstępny sondaż przeprowadzony wśród pracowników filii WBP – KK. Wskazał on, że książki tłoczone „dużą czcionką” cieszą się dużą popularnością wśród czytelników i są w ciągłym obiegu czytelniczym. To jeden z czynników, który skłonił autorkę do podjęcia badań.

W pierwszym etapie pozyskiwania danych do celów badawczych zostały wyszukane wszystkie tytuły książek, które zakupiono dla wszystkich filii bibliotecz-

nych WBP – KK z serii *Duże Litery*. Wyszukiwanie przeprowadzono przy użyciu OPAC-a, wybierając jeden z atrybutów wyszukiwawczych, mianowicie nazwę serii – *Duże Litery*. W efekcie wyszukiwania wygenerowano listę wszystkich tytułów książek z serii *Dużych Liter*, łącznie z ich rozmieszczeniem w poszczególnych filiach bibliotecznych oraz numerami egzemplarzy. W kolejnym etapie dane te zostały przekonwertowane do arkusza kalkulacyjnego programu Excel, wyselekcjonowane i uporządkowane dla jednostek objętych badaniami, umożliwiając prowadzenie kolejnych obliczeń. Następnie dane wygenerowane z OPAC-a zostały zweryfikowane z danymi, które prowadząca badania otrzymała z Działu Gromadzenia WBP – KK.

W kolejnym etapie badań uzyskano dane liczbowe z bazy systemu bibliotecznego Prolib dotyczące wypożyczeń. Za pomocą tego systemu wygenerowano raport dotyczący „Wykorzystania księgozbioru wg numerów inwentarzowych”. Proces pozyskiwania tych danych odbywał się oddzielnie dla każdej z badanych filii, a nawet zdarzało się, że był rozdzielony w obrębie jednej filii z uwagi na ratalny zakup książek. Samo pozyskiwanie danych przebiegło następująco: w module Wypożyczalnia systemu Prolib wybierano oznaczenie właściwe dla książki inwentarzowej badanej filii i wprowadzono zakresy numerów inwentarza odpowiadające badanym tytułom, a następnie określano zakres czasu. W efekcie system Prolib w formie raportu generował dane dotyczące liczby wypożyczeń poszczególnych tytułów i ich egzemplarzy.

Dane liczbowe z systemu Prolib dotyczące liczby wypożyczeń poszczególnych egzemplarzy zostały przeniesione do przygotowanego wcześniej arkusza kalkulacyjnego uwzględniającego tytuły oraz ich egzemplarze w poszczególnych filiach. Po wprowadzeniu liczby wypożyczeń egzemplarzy poszczególnych tytułów, zsumowano liczbę wszystkich wypożyczeń przy każdym z tytułów. Następnie sumy wypożyczeń podzielono przez liczbę egzemplarzy dla poszczególnych tytułów. W ten sposób otrzymano średnią liczbę wypożyczeń każdego z tytułów książek wydanych „dużą czcionką” w czasie 6 miesięcy. Ponadto tytuły książek zawarte w arkuszu kalkulacyjnym zostały uzupełnione o charakterystykę gatunkową i przedmiotową, co wraz z uzyskanymi danymi liczbowymi posłużyło do prowadzenia kolejnych analiz umożliwiających odpowiedzi na postawione wcześniej pytania.

Analiza i interpretacja wyników badań

Po dokonaniu pomiaru został zebrany stosowny materiał statystyczny, a następnie opracowany w celu jego analizy i interpretacji. Rozpoczynając analizę, w pierwszej kolejności warto przyrzeć się oferowanemu czytelnikom WBP – KK w ramach serii *Duże Litery* księgozbiorowi. Jak już wcześniej wspomniano, badany księgozbiór obejmuje 115 tytułów pozycji książkowych i z uwagi na poruszaną tematykę książki te są skierowane głównie do czytelników dorosłych. Zarówno tematyka, jak i gatunki literackie badanego księgozbioru są zróżnicowane tak, aby mogły zaspokoić rozmaite potrzeby i gusta czytelnicze użytkowników filii bibliotecznych. Pośród badanego księgozbioru znalazła się polska i światowa literatura uznanych pisarzy w formie różnych gatunków literackich, jak powieści, opowia-

dania, biografie, pamiętniki, wywiady, publicystyka oraz reportaże. Podobną różnorodność można dostrzec także, analizując tematykę badanego księgozbioru, czemu poświęcono więcej miejsca w dalszej części niniejszej pracy.

Ze 115 tytułów wydanych „dużą czcionką” najwięcej jest powieści, w sumie 38 tytułów, z czego 35 to powieści społeczno-obyczajowe, wśród których znalazły się książki poruszające różną tematykę, m.in. związaną z życiem na Bliskim Wschodzie, jak chociażby w książce *Arabska córka* T. Valko, a także dotyczące realiów polskich *Całkiem nowe życie* M. Ulatowskiej. Wśród powieści znalazły się również 2 książki historyczne i 1 erotyczna P. Cieleckiego pt. *Zасыпianie*. Przy tej tematyce wypada wspomnieć o tym, że w księgozbiornie jest także 1 książka z opowiadaniem erotycznym pt. *Delta Wenus* A. Nin. Ponadto w księgozbiornie są także książki skierowane głównie do żeńskiej grupy odbiorców, mianowicie 6 tytułów romansów, m.in. uznanej amerykańskiej pisarki L. Kleypas *W teatrze uczuć*, oraz 3 tytuły będące sagami rodzinnymi, np. *Matki, żony, czarownice* J. Mischuk.

Znaczną część badanego księgozbioru tworzą pozycje książkowe cieszące się współcześnie dużym zainteresowaniem czytelników, tj. o tematyce kryminalnej – łącznie 23 tytuły, w tym 2 są z pogranicza kryminału i horroru autorstwa wybitnego pisarza S. Kinga: *Joyland* i *Doktor Sen*. Wśród kryminałów znalazł się jeden nieco odmienny od pozostałych, o którym warto wspomnieć, gdyż jest określanym mianem kryminału retro, pt. *Tajemnica szkoły dla panien* J. Szwechtłowicz. W księgozbiornie znalazł się również 1 horror pt. *Palownik* G. Funaro. W tak bogatej ofercie książek z „dużymi literami” nie mogło zabraknąć także literatury grozy, jaką stanowią thrillery, głównie autorstwa pisarzy zagranicznych – łącznie 8 tytułów, pośród których warto wymienić chociażby *Pójdę sama tą drogą* uznanej autorki amerykańskiej M. H. Clark.

Sporą część badanego księgozbioru – 17 tytułów – stanowią także pozycje książkowe będące wspomnieniami najczęściej z życia znanych ludzi, jak aktorów, komików, polityków czy doświadczających tragicznych wydarzeń wojennych lub walczących o własne prawa. Książki te wydane w formie biografii, wywiadów bądź pamiętników przedstawiają losy i przeżycia autorów. Przykładami takich pozycji są chociażby *Pola Negri* M. Kotowskiego, *Każdy szczyt ma swój Czubaszek* M. Czubaszek w rozmowie z A. Andrussem, czy *Chłopiec z listy Schindlera* L. Leysona.

Oprócz wymienionych dzieł, wśród oferowanego użytkownikom filii WBP – KK księgozbioru z serii *Duże Litery* znalazła się także literatura z gatunku fantastyki. W badanym księgozbiornie znajduje się 7 książek literatury fantazy, z których warto wymienić *Długą Ziemię* i *Długą wojnę* autorstwa uznanych brytyjskich pisarzy T. Pratchetta i S. Baxtera. Od literatury fantazy do literatury fachowej jest już blisko i tak w analizowanym księgozbiornie są również 3 książki popularyzujące wiedzę z zakresu fizyki oraz kosmologii, np. *Dlaczego $E = mc^2$* autorów B. Coxa i J. Forshawa.

W ramach księgozbioru nieco mniejszą grupę stanowią książki będące literaturą faktu – w sumie 8 tytułów. Publikacje te przybliżają czytelnikowi realne wydarzenia lub sytuacje, jakie wydarzyły się w różnych częściach świata i w różnym czasie, także tym odległym, uznanym za historię. Prace te są w przeważającej

części tłumaczeniami autorów obcojęzycznych, wśród których można wymienić M. Hasemanna i jego *Religię Hitlera*, czy A. Cojean i jej wstrząsającą książkę *Kobiety Kaddafiego*, ale jest także książka polskiego pisarza A. Zielińskiego o nieco odległych już w czasie wydarzeniach pt. *Skandaliści w koronach*.

Rozważając tematykę badanego księgozbioru, nie sposób pominąć przedstawienia ich autorów. W tym celu został sporządzony ranking najbardziej popularnych nazwisk autorów w obrębie oferowanego przez WBP – KK księgozbioru z serii *Duże Litery*, który prezentuje tabela 2.

Tab. 2. Ranking najpopularniejszych autorów księgozbioru WBP – KK z serii *Duże Litery*

Lp.	Nazwisko i imię	Liczba tytułów
1	Card Orson Scott	2
2	Chandler Charlotte	4
3	Deaver Jeffery	2
4	Frączyk Izabella	2
5	Holt Anne	2
6	Jaszczuk Paweł	2
7	King Stephen	3
8	Kleypas Lisa	2
9	Kotowski Mariusz	2
10	Lutz John	2
11	McDermid Val	2
12	Miszczuk Joanna	3
13	Picoult Jodi	4
14	Pratchett Terry	4
15	Roberts Nora	3
16	Strobel Arno	2
17	Ulatowska Maria	6
Suma tytułów		47

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Prolib

W związku z tym, że jest to ranking najbardziej poczytnych autorów, to w tabeli 2 zamieszczono 17 nazwisk pisarzy, którzy są autorami więcej niż jednej książki wydanej „dużą czcionką”. Łączna liczba dzieł wszystkich autorów w rozpatrywanym przypadku wynosi 47 tytułów, co stanowi około 41% całości badanego księgozbioru.

Z danych zamieszczonych w tabeli 2 wynika, że w skład badanego księgozbioru 115 tytułów, najwięcej, bo 6 woluminów, jest autorstwa polskiej pisarki M. Ulatowskiej, są to m.in. *Prawie siostry*, czy *Domek nad morzem*. Twórczość tej debiutującej w dojrzałym wieku pisarki, to głównie literatura piękna dla kobiet.

Na drugim miejscu w rankingu, z czterema tytułami, znajduje się trzech pisarzy zagranicznych: Ch. Chandler, J. Picoult i T. Pratchett. Pomimo że pisarze ci zajmują równą pozycję w sporządzonym rankingu, to tworzą zupełnie odmienną literaturę. Ch. Chandler jest autorką głównie biografii aktorów i reżyserów, w ba-

danym księgozbiornie znajduje się m. in. książka pt. *Marlena Dietrich*. J. Picoult jest amerykańską autorką powieściowych bestsellerów tłumaczonych na wiele języków, w tym także na polski, o czym świadczyć może chociażby książka pt. *Bez mojej zgody*. Trzeci z pisarzy T. Pratchett specjalizuje się w literaturze fantasy i dwie z badanych książek współtworzył z S. Baxterem, a jako przykładową można podać *Długą wojnę*.

Śledząc dalej ranking, na trzecim miejscu, widać nazwiska pisarzy, którzy są autorami trzech tytułów badanego księgozbiornie. W grupie tej znajduje się polska pisarka J. Mischuk – autorka m.in. sagi rodzinnej *Zalotnice i wiedźmy*. Kolejnymi autorami są pisarka N. Roberts, specjalizująca się w kryminałach, np. *Wyrachowanie i śmierć*, oraz S. King, światowej sławy twórca literatury z pogranicza kryminału i horroru, autor m.in. *Doktora Sen*.

Najliczniejszą grupę w rankingu stanowią autorzy dwóch dzieł znajdujących się w omawianym księgozbiornie. W grupie tej znajduje się 10 pisarzy polskich i zagranicznych, są to: O.S. Card, J. Deaver, I. Frączyk, A. Holt, P. Jaszczuk, L. Kleypas, M. Kotowski, J. Lutz, V. McDermid i A. Strobel.

Po scharakteryzowaniu badanego księgozbiornie oraz wyłonieniu z niego najpopularniejszych autorów książek została przeprowadzona analiza zasadnicza uzyskanego materiału badawczego. Jak już wspomniano, została obliczona średnia liczba wypożyczeń wszystkich egzemplarzy dla poszczególnych tytułów. W ten sposób można ustalić, które konkretne tytuły były najczęściej czytane przez użytkowników, zakładając, że wypożyczane książki były czytane. W efekcie prowadzonych obliczeń otrzymano wyniki, dzięki którym pogrupowano tytuły książek według liczby wypożyczeń, umożliwiając tym samym ustalenie popularności konkretnych tytułów oferowanych w formie książek z „dużą czcionką”. Uzyskane dane dotyczące liczby tytułów i ich wypożyczeń zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Tab. 3. Średnia wypożyczeń tytułów wydanych w serii *Duże Litery*

Średnia liczba wypożyczeń (z różnych filii)	Liczba tytułów
8	6
7	8
6	24
5	24
4	25
3	17
2	9
1	2
Suma tytułów	115

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie zaprezentowanych danych widać, że wszystkie zakupione przez WBP – KK dla badanych filii 115 tytuły z serii *Duże Litery* w okresie podlegającym badaniu były wypożyczane. Ponadto należy zwrócić uwagę na dane liczbowe zamieszczone w tabeli, które pokazują, że 6 tytułów było wypożycza-

nych ośmiokrotnie, zaś 8 tytułów było wypożyczanych siedmiokrotnie w badanym okresie. Wskazuje to na duże zainteresowanie tymi tytułami, biorąc pod uwagę to, że zgodnie z regulaminem użytkownicy mogą wypożyczać jedną książkę maksymalnie na okres miesiąca. Zatem liczby wypożyczeń tych tytułów przewyższyły zakładaną średnią liczbę wypożyczeń jednego egzemplarza książki dla badanego okresu, który wynosi 6 w przypadku, gdy czytelnik wykorzystuje maksymalny czas wypożyczenia książki. Otrzymane wyniki wskazują na duże zainteresowanie tytułami książek wydanych „dużą czcionką”, w związku z czym warto podać konkretne tytuły i poddać je wnikliwej analizie, co zostanie zaprezentowane w dalszej części niniejszego artykułu.

Analizując kolejno dane zamieszczone w tabeli 3 widać, że 24 tytuły były wypożyczane sześciokrotnie i kolejne 24 tytuły były wypożyczane pięciokrotnie, natomiast 25 tytułów wypożyczano czterokrotnie w omawianym czasie. Widać, że dane te są porównywalne i mieszczą się w ramach maksymalnego okresu wypożyczenia egzemplarza książki przez czytelnika, bądź tylko nieznacznie od niego odbiegają. Dane dowodzą, że książki z serii *Duże Litery* znajdowały się w ciągłym obiegu czytelnicznym. Najniższe częstotliwości wypożyczeń zanotowano przy 9 tytułach, które były wypożyczane dwukrotnie oraz 2 tytuły były wypożyczone tylko raz przez czytelników w badanym okresie. Jak widać, są to niezbyt wysokie wyniki, przy których warto pokusić się o sprawdzenie konkretnych tytułów oraz poruszanej tematyki, aby spróbować dowiedzieć się, jaka tematyka nie przypadła czytelnicznym gustom.

Po przedstawieniu danych liczbowych dotyczących średnich wypożyczeń zostanie zaprezentowane, jak przekłada się to na konkretne tytuły. Otóż, jak wspomniano, najczęściej wypożyczano w badanym okresie 6 tytułów, które zostały zamieszczone w tabeli 4 w układzie alfabetycznym, wraz z ich formalną charakterystyką odzwierciedlającą hasła rzeczowe zamieszczone w katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Tab. 4. Tytuły książek wypożyczanych ośmiokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Bilbord / J.D. Bujak. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
2	Dziś jak kiedyś / Izabella Frączyk. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
3	Hak / Jeffery Deaver; przeł. Łukasz Praski. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść amerykańska 21 w.
4	Pójdę sama tą drogą / Mary Higgins Clark; przeł. Anna Bańkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść amerykańska 21 w.
5	Prawie siostry / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
6	Skazana / Hannah Kent; przeł. Jan Hensel. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść australijska 21 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Analiza wstępna danych zamieszczonych w tabeli 4 wskazuje, że największą popularność zyskały książki z gatunku współczesnej powieści, zatem ujmując ogólnie, jest to literatura piękna. Natomiast rozpatrując te tytuły w kategorii odmian gatunkowych, należy stwierdzić, że 3 z nich: *Bilbord* D. J. Bujak, *Hak* J. Deavera i *Skazana* H. Kent są kryminałami, natomiast *Pójdę sama tą drogą* M. H. Clark jest thrillerem. Pozostałe 2 tytuły *Dziś jak kiedyś* I. Frączyk i *Prawie siostry* M. Ulatowskiej to powieści społeczno-obyczajowe. Zatem w grupie najchętniej czytanych książek prym wiedzie tematyka dostarczająca czytelnikowi zagadek i mocnych wrażeń w postaci kryminałów i thrillera. Jednakże znalazły się także książki o innym charakterze, tzn. powieści społeczno-obyczajowe. Ponadto z sześciu najczęściej czytanych pozycji książkowych 3 są autorstwa polskich pisarzy. Zatem można zaryzykować stwierdzenie, że współczesna literatura polska jest równie chętnie czytana przez czytelników jak obca. Skoro autorami połowy najpopularniejszych tytułów są współcześni, polscy pisarze, można przypuszczać, że rodzima literatura piękna cieszy się porównywalnym zainteresowaniem wśród badanej grupy czytelników jak współczesna literatura obca. Wynikać może to chociażby z faktu, że poruszana tematyka i osadzenie akcji w realiach są bliskie czytelnikowi.

Kolejną grupę wyodrębnioną na podstawie badań stanowią tytuły, które równie chętnie i często były czytane, o czym świadczy siedmiokrotna liczba wypożyczeń. W tej grupie znalazły się tytuły, które umieszczono w tabeli 5.

Tab. 5. Tytuły książek wypożyczanych siedmiokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Brzoskwinie dla księdza proboszcza / Joanne Harris; przeł. Anna Bańkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść angielska 21 w.
2	Całkiem nowe życie / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
3	Domek nad morzem / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść polska 21 w.
4	Głos serca / Jodi Picoult; przeł. Agnieszka Barbara Ciepłowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść amerykańska 20 w.
5	Hanka Bielicka – umarłam ze śmiechu: wspomnienia, anegdoty, niepublikowane monologi / Zbigniew Korpolewski. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Biografie
6	Kto jak nie ja? / Katarzyna Kołczewska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
7	Modliszka / Irena Matuszkiewicz. – Warszawa: Prószyński Media, cop. 2013.	Powieść polska 21 w.
8	W teatrze uczuć / Lisa Kleypas; przeł. Agnieszka Myśliwy. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 20 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib oraz katalogu Biblioteki Narodowej.

Dane zamieszczone w tabeli 5 dowodzą, że 8 tytułów książek z serii *Duże Litery* było wypożyczonych siedmiokrotnie. Taka liczba wypożyczeń świadczy o dużym zainteresowaniu tymi tytułami wśród czytelników. Wśród nich dominu-

ją książki będące powieściami społeczno-obyczajowymi, jak chociażby powieść angielskiej pisarki J. Harris pt. *Brzoskwinie dla księdza proboszcza*, stanowiąca kontynuację *Czekolady* i *Rubinowych czółenek* – wcześniejszych dzieł tejże autorki. Występują tu także powieści pisarzy polskich, do których zaliczają się *Kto jak nie ja?* K. Kołczewskiej, *Modliszka* I. Matuszkiewicz i *Domek nad morzem* M. Ulatowskiej. Wymieniając nazwisko M. Ulatowskiej, trzeba zauważyć, że wśród analizowanego księgozbioru największą liczbę tytułów stanowią właśnie jej dzieła. Jest ona także autorką romansu pt. *Całkiem nowe życie* znajdującego się w tej grupie, wraz z romansami amerykańskich pisarek J. Picoult (*Głos serca*) i L. Kleypas (*W teatrze uczuć*). Jak widać, w tej grupie dominuje głównie literatura piękna, za jaką uznaje się powieści i romanse. Oprócz tego, jest także jedna książka o zupełnie innej tematyce, mianowicie są to wspomnienia o słynnej polskiej aktorce H. Bielickiej pt. *Hanka Bielicka – umarłam ze śmiechu*.

Trzecią grupę, która wyłoniła się w wyniku podziału według częstotliwości wypożyczeń, stanowią pozycje książkowe z zanotowaną liczbą wypożyczeń 6. W tym przypadku można uznać, że czytelnicy wypożyczający te tytuły wykorzystali maksymalny czas wypożyczenia przewidziany regulaminem, czyli 1 miesiąc. Szczegółowy wykaz tytułów książek oraz ich charakterystykę formalną zawiera tabela 6.

Tab. 6. Tytuły książek wypożyczanych sześciokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Anioł śmierci / Nora Roberts pisząca jako J. D. Robb; przeł. Janusz Ochab. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 20 w.
2	Arytmia / Anne Holt, Even Holt; przeł. Iwona Zimnicka. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść norweska 21 w.
3	Córki swoich matek / Joanna Miszczuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
4	Jak oddech / Małgorzata Warda. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
5	Jasnowidz / Bartłomiej Biesiekirski. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
6	Jezioro marzeń / Lisa Kleypas; przeł. Zuzanna Maj. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść amerykańska 21 w.
7	Kamienica przy Kruczej / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
8	Kobiety Kaddafiego / Annick Cojean; przeł. Paulina Błaszczkiewicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Reportaż francuski 21 w.
9	Koniec świata / Izabella Frączyk. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
10	Lech Kaczyński: ostatni wywiad / Łukasz Warzecha. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Publicystyka polska 21 w.
11	Lot motyla / Barbara Kingsolver; przeł. Anna Kłosiewicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.

12	Magnolia / Grażyna Jeromin-Gałuszka. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
13	Motylek / Katarzyna Puzyńska. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
14	Nocne życie / Dennis Lehane; przeł. Maciejka Mazan. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
15	Pola Negri: legenda Hollywood / Mariusz Kotowski. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Biografie
16	Pół życia / Jodi Picoult; przeł. Magdalena Moltzan. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść amerykańska 21 w.
17	Siły ciemności / Nora Roberts; przeł. Xenia Wiśniewska. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść amerykańska 21 w.
18	Skandaliści w koronach: łotry, rozpustnicy i głupcy na polskim tronie / Andrzej Zieliński. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Biografie
19	Tajemnica szkoły dla panien / Joanna Szwecłowicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
20	To, co zostało / Jodi Picoult; przeł. Magdalena Moltzan-Małkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
21	To wszystko przez ciebie / Anna Karpińska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
22	Urlop nad morzem / Agnieszka Pietrzyk. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
23	Wszystko co minęło / Agata Kołakowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
24	Wyrachowanie i śmierć / Nora Roberts pisząca jako J. D. Robb; przeł. Bogumiła Nawrot. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść amerykańska 21 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 6 dowodzi, że wśród wypożyczanych sześciokrotnie tytułów znacznie przeważają książki z gatunku powieści – łącznie 20. Trzeba jednak nadmienić, że są to książki o różnorodnej tematyce – dla przykładu można podać tytuły zagranicznych powieści społeczno-obyczajowych, do których należą: *Pół życia*; *To, co zostało* J. Picoult, czy *Nocne życie* D. Lehane, a także polskie *To wszystko przez ciebie* A. Karpińskiej i *Magnolia* G. Jeromin-Gałuszki. Wśród powieści amerykańskich są również 2 romanse *Jezioro marzeń* L. Kleypas i *Siły ciemności* N. Roberts. Poza tym w ciągłym obiegu czytelnicy znajdowało się także 5 kryminałów, m.in. wspomnianej wcześniej autorki N. Roberts *Anioł śmierci* oraz *Wyrachowanie i śmierć*, a także *Motylek* K. Puzyńskiej. Warto także wspomnieć o znajdującym się w tej grupie thrillerze pt. *Arytmia* A. Holt, który jak widać znalazł sporą grupę odbiorców. Ponadto są także 2 tytuły książek będących wspomnieniami, jednak różniące się od siebie formą przekazu. Książka pt. *Pola Negri* jest biografią słynnej aktorki, którą opracował M. Kotowski, natomiast *Lech Kaczyński* to wspomnienia w formie wywiadu, jaki przeprowadził

dziennikarz Ł. Warzecha z Prezydentem Rzeczypospolitej. W tej grupie znalazły się także 2 książki należące do literatury faktu. Jedna publikacja o wydarzeniach, jakie zaszły w Libii, jest zatytułowana *Kobiety Kaddafiego* A. Cojeana. Natomiast druga pt. *Skandaliści w koronach* A. Zielińskiego dotyczy nieco bardziej odległych w czasie wydarzeń na terenie Polski.

Na podstawie tych danych można przypuszczać, że poza powieścią czytelnicy równie chętnie sięgają po inną literaturę, jak kryminały, czy chociażby wspomnienia. Trudno jednak w tym przypadku dokonywać stwierdzeń z uwagi na niewspółmierną liczbę oferowanych tytułów należących do innych gatunków literackich w stosunku do powieści. Jednakże warto zwrócić uwagę, że proporcje literatury polskojęzycznej i obcojęzycznej są porównywalne, ponieważ polskiej jest 14, natomiast zagranicznej 10 pozycji książkowych.

Kolejną grupę analizowanych tytułów książkowych wydanych w ramach serii *Duże Litery* stanowią tytuły książek wypożyczanych pięciokrotnie, które prezentuje w układzie alfabetycznym tabela 7.

Tab. 7. Tytuły książek wypożyczanych pięciokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Arabska córka / Tanya Valko. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść polska 21 w.
2	Córki hańby / Jasvinder Sanghera; przeł. Bogumiła Nawrot. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść angielska 21 w.
3	Hakus pokus / Katarzyna Leżeńska, Darek Milewski. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść polska 21 w.
4	Islamski bękart / Alexander Khan; przeł. Jarosław Skowroński. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść angielska 21 w.
5	Josef Mengele: doktor z Auschwitz / Ulrich Völklein; przeł. Artur Kuć, Urszula Poprawska. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Biografie
6	Joyland / Stephen King; przeł. Tomasz Wilusz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
7	Każdy szczyt ma swój Czubaszek / Maria Czubaszek w rozmowie z Arturem Andrussem; z il. Wojciecha Karolaka. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Wywiady
8	Mae West / Charlotte Chandler; przeł. Adam Tuz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Biografie
9	Materialista / Anne Holt; przeł. Iwona Zimnicka. – Warszawa: Prószyński Media, 2010.	Powieść norweska 21 w.
10	Miłość w rozmiarze XXL / Stephanie Evanovich; przeł. Teresa Komłosz. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść amerykańska 21 w.
11	Mój ojciec Paweł Jasienica / Ewa Beynar-Czczcott; wstęp Władysław Bartoszewski. – Warszawa: Prószyński Media, [2013].	Pamiętniki polskie 20–21 w.

12	Nim zabierze nas rzeka / Helena Thorfinn; przeł. Ewelina Kmieciak i Anna Warchoń. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść szwedzka 21 w.
13	Pensjonat Sosnówka / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
14	Pożegnanie wolności / Sara Blædel; przeł. Iwona Zimnicka. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść duńska 21 w.
15	Przed egzekucją / Elizabeth L. Silver; przeł. Xenia Wiśniewska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
16	Przetrwalam: życie ofiary Josefa Mengele / Eva Mozes Kor, Lisa Rojany Buccieri; przeł. Teresa Komłosz. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Pamiętniki rumuńskie 1939–1945 r.
17	Religia Hitlera / Michael Hesemann; przeł. Agnieszka Walczy. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Biografie
18	Seryjny / John Lutz; przeł. Jarosław Skowroński. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
19	Służąca Hemingwaya / Erika Robuck; przeł. Alina Siewior-Kuś. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
20	Sosnowe dziedzictwo / Maria Ulatowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść polska 21 w.
21	Tam, gdzie twój dom / Iwona Żytkowiak. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
22	Tetetka: wspomnienia o Teresie Tuszyńskiej / Mirosław J. Nowik. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Biografie
23	Trakt: psychothriller / Arno Strobel; przeł. Michael Sowa. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść niemiecka 21 w.
24	Trio z Plainview / Edward Kelsey Moore; przeł. Anna Bańkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Rozpatrując dane zamieszczone w tabeli 7, można stwierdzić, że grupa tytułów, które czytelnicy wypożyczali w badanym okresie pięciokrotnie, jest tak samo liczna jak wcześniejsza – czyli wypożyczanych sześciokrotnie. Analiza formalnej charakterystyki tytułów w obrębie grupy pozwala ustalić, że siedemnaście tytułów książek to powieści, czyli prezentuje się to podobnie jak w omawianych wcześniej przypadkach. Jednakże w ich obrębie znajduje się 10 powieści społeczno-obyczajowych, za przykład których mogą posłużyć następujące tytuły zagraniczne, np. *Nim zabierze nas rzeka* H. Thorfinn, *Przed egzekucją* E. L. Silver, czy literatury polskiej *Pensjonat Sosnówka* i *Sosnowe dziedzictwo* autorstwa M. Ulatowskiej. Analizując tytuły w tej grupie, nie sposób także pominąć jednej powieści historycznej, jaką stanowi książka uznanej amerykańskiej autorki powieści historycznych E. Robuck pt. *Służąca Hemingwaya* oraz jednego romansu *Miłość w rozmiarze XXL* S. Evanovich.

W grupie tytułów wypożyczanych pięciokrotnie znalazła się także literatura o tematyce kryminalnej (4 tytuły), co potwierdzają następujące książki: *Mentalista* A. Holt i *Joyland* S. Kinga, książka z pogranicza kryminału i horroru. Ponadto jest także 1 thriller psychologiczny pt. *Trakt* A. Strobela. Mniejszą liczbę książek stanowią tytuły z dziedziny literatury faktu (3 tytuły) oraz wspomnienia (4 tytuły). Jako przykład literatury faktu może posłużyć biografia zatytułowana *Josef Mangel* U. Völkleina, natomiast jako przykład wspomnień – książka w formie wywiadu A. Andrusa z M. Czubaszek pt. *Każdy szczyt ma swój Czubaszek*. Pomimo zróżnicowania liczebności tematycznej książek wydanych „dużą czcionką” można dostrzec, że czytelnicy, podobnie jak wcześniej, w przewadze czytali powieści. Porównując dane z poprzednimi grupami, w tej grupie nastąpiła jedynie zmiana proporcji literatury zagranicznej w stosunku do polskiej. Liczba tytułów będących przekładami wzrosła i wynosi 16, przewyższając tym samym liczbę tytułów polskich, których jest 8.

Zebrane dane statystyczne pozwoliły na wyłonienie kolejnej grupy tytułów książek, które były czytane przez czytelników czterokrotnie w okresie podlegającym badaniu. Szczegółowy wykaz tytułów oraz ich charakterystyka formalna została zaprezentowana w tabeli 8.

Tab. 8. Tytuły książek wypożyczanych czterokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Akuszerek śmierci / Paweł Jaszczuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
2	Arabska księżniczka. T. 1–2 / Tanya Valko. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
3	Auschwitz: Naziści i „ostateczne rozwiązanie” / Laurence Rees; przeł. Paweł Stachura; [wstęp Władysław Bartoszewski]. – Warszawa: Prószyński Media, 2014].	Publicystyka angielska 21 w.
4	Bez mojej zgody / Jodi Picoult; przeł. Michał Juszkiewicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2009.	Powieść amerykańska 21 w.
5	Chłopiec z listy Schindlera: [prawdziwa historia chłopca cudem ocalałego z Holocaustu] / Leon Leyson; przeł. Jarosław Skowroński. – Warszawa, 2014.	Pamiętniki amerykańskie 20–21 w.
6	Co z ciebie za matka? / Paula Daly; przeł. Janusz Ochab. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść angielska 21 w.
7	Czarnoksiężnik z Archipelagu / Ursula K. Le Guin; przeł. Stanisław Barańczak. – Warszawa: Prószyński Media, 2010.	Powieść amerykańska 20 w.
8	Dopóki cię nie zdobędę / Samantha Hayes; przeł. Magdalena Moltzan-Małkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
9	Gorączka kości / Val McDermid; przeł. Kamil Lesiew. – Warszawa: Prószyński Media, 2010.	Powieść szkocka 21 w.

10	Istota: psychothriller / Arno Strobel; przeł. Agnieszka Walczy. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść niemiecka 21 w.
11	Kilka przypadków szczęśliwych / Magdalena Zimny-Louis. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
12	Kobieta bez twarzy / Anna Fryczkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść polska 21 w.
13	Marlena Dietrich / Charlotte Chandler; przeł. Kinga Kwaterska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Biografie
14	Na skraju ciszy / Kristina Ohlsson; przeł. Wojciech Łygaś. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść szwedzka 21 w.
15	Pokój straceń / Jeffery Deaver; przeł. Łukasz Praski. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
16	Pola Negri własnymi słowami / w oprac. Mariusza Kotowskiego; [tł. z ang. Anna Palka-Boyet]. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Pamiętniki amerykańskie 20 w.
17	Puls / John Lutz; przeł. Bartosz Kurowski. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
18	Tajemnica Filomeny / Martin Sixsmith; przeł. Magdalena Rychlik. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść angielska 21 w.
19	To ja, Malala / Malala Yousafzai, Christina Lamb; przeł. Magdalena Moltzan-Małkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Pamiętniki pakistańskie 21 w.
20	Trujący ogród / Val McDermid; przeł. Katarzyna Kasterka. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść szkocka 21 w.
21	Tsunami / Sonali Deraniyagala; przeł. Bożena Kucharuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Pamiętniki angielskie 21 w.
22	W miłości i na wojnie / Paula Hanasz; przeł. Magdalena Rychlik. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść australijska 21 w.
23	Zabić, zniknąć, zapomnieć... / Jacek Skowroński. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść polska 21 w.
24	Zalotnice i wiedźmy / Joanna Miszczuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
25	Zasypianie / Piotr Cielecki. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Tabela 8 zawiera tytuły książek wypożyczanych czterokrotnie i niewątpliwie grupa ta jest najliczniejsza wśród dotychczas przeanalizowanych. Świadczy to niewątpliwie o tym, że pozycje te odpowiadają gustom czytelniczym badanej grupy użytkowników WBP – KK. Z danych tych wynika również, że w grupie książek czytanych czterokrotnie jest większa różnorodność tematyczna, pomimo przeważającej formy, jaką jest powieść. Wśród tytułów najwięcej jest powieści społeczno-obyczajowych – 5, jak chociażby *Kilka przypadków szczęśliwych* M. Zimny-Louis, czy *W miłości i na wojnie* P. Hanasz, ale jest również 1 powieść erotyczna. Ponadto w grupie tej znalazła się również 1 saga rodzinna autorstwa polskiej pisarki J. Misz-

czuk pt. *Zalotnice i wiedźmy*, a także pozycja książkowa będąca opowiadaniem i esejami pt. *Pola Negri własnymi słowami*, którą opracował M. Kotowski.

Dużą część w tej grupie stanowią kryminały – 7 tytułów, m.in. *Gorączka kości* V. McDermid, czy *Zabić, zniknąć, zapomnieć...* autorstwa polskiego pisarza kryminałów J. Skowrońskiego, a także 4 thrillery (w tym 2 psychologiczne), np. *Pokój straceń* J. Deavera. Ponadto w grupie tej znalazł się również jeden tytuł literatury fantazy *Czarnoksiężnik z Archipelagu* U. K. Le Guin i jeden tytuł z literatury faktu pt. *Auschwitz* L. Reesa. Czterokrotną liczbę wypożyczeń zanotowano także przy czterech tytułach wspomnień będących biografią bądź pamiętnikami, np. *To ja, Malala* M. Yousafzai, Ch. Lamb, czy *Tsunami* S. Deraniyagala.

Tematyczna i formalna różnorodność książek znajdujących się w tej grupie dowodzi urozmaiconych gustów czytelnicych. Przedstawiając tematykę, trzeba także podać, że w analizowanej grupie znalazło się 18 tytułów książek zagranicznych autorów i 7 polskich, czyli i tu są podobne proporcje jak w przypadku pięciokrotnej liczby wypożyczeń.

Nieco mniejszą grupę stanowią tytuły, przy których odnotowano trzykrotne wypożyczenie w czasie pomiaru – obejmuje ona 17 tytułów, które prezentuje tabela 9.

Tab. 9. Tytuły książek wypożyczanych trzykrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	500 graczy / Matthew Quirk; przeł. Jarosław Skowroński. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść amerykańska 21 w.
2	Delta Wenus / Anaïs Nin; przeł. Mieczysław Dutkiewicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Opowiadanie amerykańskie 20 w.
3	Dlaczego $E = mc^2$: (i dlaczego powinno nas to obchodzić) / Brian Cox, Jeff Forshaw; przeł. Joanna i Adam Skalscy. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Wydawnictwa popularne
4	Długa Ziemia / Terry Pratchett, Stephen Baxter; przeł. Piotr W. Cholewa. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść angielska 21 w.
5	Doktor Sen. T. 1–2 / Stephen King; przeł. Tomasz Wilusz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
6	Dom przy Sal Mal Lane / Ru Freeman; przeł. Agnieszka Barbara Ciepłowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
7	Gra Endera / Orson Scott Card, Aaron Johnston; przeł. Piotr W. Cholewa. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 20 w.
8	Ingrid Bergman / Charlotte Chandler; przeł. Monika Szczęsny. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Biografie
9	Katharine Hepburn / Charlotte Chandler; przeł. Agnieszka Sylwanowicz. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Biografie

10	Kobieto! boski diable / Adam Hanuszkiewicz w rozmowie z Renatą Dymną i Januszem B. Roszkowskim. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Wywiady
11	Marionetki / Paweł Jaszczuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
12	Mgnienie ekranu: zbiór opowiadań / Terry Pratchett; przeł. Piotr W. Cholewa. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Opowiadanie angielskie 20–21 w.
13	Miłości mojego życia / Stanisław Jędryka. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Pamiętniki polskie 20–21 w.
14	Palownik / Gregory Funaro; przeł. Janusz Ochab. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 21 w.
15	Rodzina Casteel / Virginia C. Andrews; przeł. Małgorzata Fabianowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2013.	Powieść amerykańska 20 w.
16	Ta ostatnia noc / Francisco Gallardo; przeł. Małgorzata Klimek. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść hiszpańska 21 w.
17	Złodziej wrót / Orson Scott Card; przeł. Tomasz Wilusz. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść amerykańska 21 w.

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Analizując dane z tabeli 9, można ustalić, że 11 z 17 tytułów stanowią powieści. Jednakże ta formalna charakterystyka nie odzwierciedla ich tematycznej różnorodności, którą należy wyodrębnić. Otóż wśród wymienionych tytułów znajduje się 1 powieść społeczno-obyczajowa: *Dom przy Sal Mal Lane* R. Freeman, 1 historyczna: *Ta ostatnia noc* F. Gallardo oraz 1 saga rodzinna: *Rodzina Casteel* V. C. Andrews, a także 1 z opowiadaniem erotycznymi *Delta Wenus* A. Nin. Ponadto są w tej grupie książki o odmiennej tematyce, do których można zaliczyć 2 kryminały *Marionetki* P. Jaszczuka oraz S. Kinga *Doktor Sen* – utwór typowy dla tego autora – z pogranicza kryminału i horroru. Pozostając przy podobnej tematyce, należy wymienić również 1 thriller *500 graczy* M. Quirka. W obrębie tej grupy znajdują się 4 książki z literatury fantazy, których przykładem może być *Złodziej wrót* O. S. Carda oraz jedno wydawnictwo popularne z zakresu fizyki *Dlaczego $E = mc^2$* B. Cox i J. Forshaw.

Trzeba zauważyć, że w tej grupie są również książki będące wspomnieniami – łącznie 4 tytuły, z czego po jednym w formie pamiętnika *Miłości mojego życia* S. Jędryka i wywiadu *Kobieto! boski diable* A. Hanuszkiewicz w rozmowie z R. Dymną i J. B. Roszkowskim oraz dwie biografie autorstwa Ch. Chandler.

Grupa ta, z już nieco mniejszą liczbą wypożyczeń, jest chyba najbardziej zróżnicowana tematycznie w porównaniu do dotychczas analizowanych, a zarazem liczba tytułów z różnej tematyki jest porównywalna, po jednym tytule z każdej tematyki. Więcej jest tylko książek z literaturą fantazy oraz o charakterze wspomnień – po 4 tytuły. Wśród tej różnorodności tematycznej przeważa literatura zagraniczna – 14 tytułów, natomiast polska – 3.

Dokonując analizy kolejnych danych, należy przejść do tytułów uznanych za najmniej popularne wśród użytkowników badanych filii oraz OCCiN, czego dowodzą pomiary. Z najniższymi wartościami wypożyczeń można wyodrębnić dwie grupy, są to mianowicie tytuły książek wypożyczanych dwukrotnie. Szczegółowy wykaz tych pozycji książkowych zawiera tabela 10.

Tab. 10. Tytuły książek wypożyczanych dwukrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	Bojowa pieśń tygrysy: [dlaczego chińskie matki są lepsze?] / Amy Chua; przeł. Magdalena Moltzan-Małkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść amerykańska 21 w.
2	Dallas '63. T. 1–2 / Stephen King; przeł. Tomasz Wilusz. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Powieść amerykańska 21 w.
3	Elizabeth Taylor: dama, kochanka, legenda / David Bret; przeł. Tadeusz Markowski. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Biografie
4	Fizyka rzeczy niemożliwych: naukowa wyprawa do świata fazyzerów, pól siłowych, teleportacji i podróży w czasie / Michio Kaku; przeł. Bogumił Bieniok i Ewa L. Łokas. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Wydawnictwa popularne
5	Kobiety z Kabulu / Gayle Tzemach Lemmon; przeł. Magdalena Rychlik. – Warszawa: Prószyński Media, 2011.	Reportaż amerykański 21 w.
6	Matki, żony, czarownice / Joanna Miszczuk. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść polska 21 w.
7	Monogram / Joanna Marat. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść polska 21 w.
8	Niuch / Terry Pratchett; przeł. Piotr W. Cholewa. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Powieść angielska 20 w.
9	Wszechświat z niczego: dlaczego istnieje raczej coś niż nic / Lawrence M. Krauss; z post. Richarda Dawkinsa; przeł. Tomasz Krzysztoń. – Warszawa: Prószyński Media, 2014,	Wydawnictwa popularne

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Dane zawarte w tabeli 10 wskazują, że mniejsze zainteresowanie czytelników zyskało 9 tytułów książek wydanych „dużą czcionką”. Podobnie jak w rozpatrywanych dotychczas przypadkach warto podać, że 5 tytułów znajdujących się w tej grupie to powieści. Jednakże ich tematyka jest zróżnicowana, gdyż jedna to powieść społeczno-obyczajowa *Bojowa pieśń tygrysy* A. Chua, która przedstawia dość kontrowersyjne, jak na warunki europejskie, metody wychowawcze stosowane przez chińskich rodziców. Drugą powieścią jest saga rodzinna o charakterze romansu *Matki, żony, czarownice* polskiej pisarki J. Miszczuk. W grupie tej znalazły się również 2 kryminały *Dallas '63* S. Kinga i *Monogram* J. Marat, a także 1 powieść fantasy *Niuch* T. Pratchett.

Ponadto dwukrotne wypożyczenia odnotowano w przypadku 2 wydawnictw popularnych z zakresu fizyki pt. *Fizyka rzeczy niemożliwych* M. Kaku oraz fizyki i kosmologii *Wszechświat z niczego* L. M. Krauss. W grupie tej występuje także 1 tytuł należący do literatury faktu w formie reportażu *Kobiety z Kabulu* G. Tzemach Lemmon oraz 1 jako wspomnienie o znanej, hollywoodzkiej aktorce w formie biografii: *Elizabeth Taylor* D. Breta.

Analizując tytuły, można stwierdzić, że 7 stanowią dzieła autorstwa pisarzy zagranicznych, natomiast 2 – polskich. Na podstawie tych danych trudno jednak przypisać mniejsze zainteresowanie konkretnej formie literackiej, ponieważ proporcje te kształtują się podobnie jak w grupach tytułów o większej liczbie wypożyczeń. Przymuszczalnie mniejsze zainteresowanie czytelników może wynikać z tematyki poruszanej w tych pozycjach książkowych.

Ostatnią grupę wyłonioną w toku prowadzonych badań tworzą tytuły książek, które najwyraźniej najmniej wpisują się w gusta czytelnicze badanej grupy użytkowników WBP – KK. Dotyczy to pozycji książkowych, w przypadku których odnotowano tylko jedno wypożyczenie podczas pomiaru. Tytuły tych książek zostały zamieszczone jako zestawienie w tabeli 11.

Tab. 11. Tytuły książek wypożyczanych jednokrotnie

Lp.	Tytuł	Charakterystyka gatunku
1	<i>Długa wojna</i> / Terry Pratchett, Stephen Baxter; przeł. Piotr W. Cholewa. – Warszawa: Prószyński Media, 2014.	Powieść angielska 21 w.
2	<i>Operacja Argo</i> : jedna z najbardziej brawurowych akcji ratunkowych w historii CIA i Hollywood / Antonio Mendez [oraz] Matt Baglio; przeł. Julia Szajkowska. – Warszawa: Prószyński Media, 2012.	Pamiętniki amerykańskie

Źródło: opracowanie własne wg bazy Prolib i katalogu Biblioteki Narodowej.

Z danych zamieszczonych w tabeli 11 wynika, że tylko przy 2 tytułach książek z „dużą czcionką” odnotowano tylko jedno wypożyczenie. Pierwszy z tytułów jest powieścią fantasy pt. *Długa wojna* T. Pratchetta, S. Baxtera, natomiast drugi to literatura faktu w formie pamiętnika autorstwa A. Mendez i M. Baglio pt. *Operacja Argo* na temat ciężkich doświadczeń amerykańskich dyplomatów podczas ucieczki z zaatakowanej ambasady w Teheranie. Jak widać, obie książki należą do literatury zagranicznej.

Na podstawie tych danych trudno jednoznacznie stwierdzać przyczynę tak małej popularności wśród czytelników. Dotychczasowe analizy pokazywały, że badani czytelnicy niezwykle chętnie czytali powieści, natomiast w omawianym przypadku najwyraźniej nie było to jedynym wyznacznikiem. Można przypuszczać, że tytuły te najwyraźniej, podobnie jak w przypadku tytułów wypożyczanych dwukrotnie, z uwagi na tematykę nie zainteresowały dostatecznie czytelników. Jednakże ustalenie tego wymagałoby przeprowadzenia bardziej wnikliwej analizy, która mogłaby posłużyć za temat kolejnej pracy.

Wnioski z badań

Po przeanalizowaniu całości materiału zebranego w toku badań podjęto próbę sformułowania wniosków. Całości niniejszych rozważań przyświecały badania nad obiegiem czytelnictwa książek tłoczonych „dużą czcionką” z serii *Duże Litery* w wyznaczonych filiach WBP – KK. Na początku podjętych badań zostały przedstawione problemy badawcze, które należy zweryfikować z postawionymi hipotezami. W związku z tym trzeba raz jeszcze przypomnieć te problemy i postawione hipotezy. Pierwszy odnosił się do potrzeb posiadania w zbiorach bibliotecznych książek tłoczonych „dużą czcionką”, przy hipotetycznym założeniu, że wobec wzrastającej liczby czynników wpływających niekorzystnie na wzrok ludzki wzrasta zainteresowanie czytelników książkami wydanymi większą czcionką.

W toku prowadzonych badań zakładana hipoteza badawcza, dotycząca tego problemu, została potwierdzona. Podlegający badaniu księgozbiór z „dużą czcionką” obejmował 115 tytułów książek, z których każdy był wypożyczony przez czytelników, a zatem czytany. Potwierdza to zainteresowanie publikacjami wydanymi w takiej formie, a więc i potrzebę ich posiadania w zbiorach bibliotecznych w WBP – KK.

Drugim z określonych problemów badawczych, odnosił się do stopnia wykorzystywania przez użytkowników oferowanego im księgozbioru wydanego „dużą czcionką”. Wstępnie założono, że jest on w pełni wykorzystywany przez użytkowników biblioteki.

Również w tym przypadku prowadzone badania potwierdziły wstępne założenie hipotetyczne, że księgozbiór WBP – KK wydany „dużą czcionką” jest w pełni wykorzystywany przez użytkowników. Dowodzą tego badania, dzięki którym ustalono, że 13% tytułów księgozbioru było wypożyczanych zaskakująco często, od 8 lub 7 razy. 42% tytułów – czyli około połowy – wypożyczano 6 lub 5 razy, 36% tytułów czytelnicy wypożyczali 4- lub 3-krotnie, natomiast tylko 9% z oferowanych tytułów było wypożyczanych 2 razy lub 1 raz. Zatem tak częste wypożyczenia większości tytułów potwierdzają zainteresowanie czytelników tą formą publikacji i potrzebę ich znalezienia się w ofercie bibliotek.

Natomiast ostatni z podjętych problemów badawczych, dotyczył najczęściej czytanej formy literatury spośród oferowanego użytkownikom WBP – KK księgozbioru w postaci „dużej czcionki”. Temu problemowi towarzyszyło wstępne założenie, że spośród oferowanego przez WBP – KK księgozbioru z „dużą czcionką” większą popularnością cieszy się literatura piękna.

Przeprowadzone badania potwierdziły również i tę hipotezę. Dodać jednak trzeba, że pozwoliły wyodrębnić najpopularniejsze odmiany gatunkowe literatury polskiej. Otóż w przeciągu 6 miesięcy największą popularnością wśród czytelników cieszyły się romanse, ponieważ po 50% z tej grupy tytułów wypożyczano średnio 8–7 i 6–5 razy. Zaraz po romansach, znalazły się powieści społeczno-obyczajowe, które wypożyczano w następujących proporcjach: 17% 8–7 razy, 63% 6–5 razy, zaś 17% 2–1 razy. Sporą popularnością wśród czytelników cieszyły się także kryminały 13% tytułów wypożyczano 8–7 razy, 39% 6–5 razy, 39% 4–3 razy i 9% 2–1 razy; a także thrillery 12% wypożyczano 8–7 razy, 25% 6–5 razy i 63% 4–3 razy.

Ponadto duże zainteresowanie wzbudziły książki będące wspomnieniami: 6% tytułów tej odmiany gatunkowej wypożyczano 8–7 razy, 38% 6–5 razy, 50% 4–3 razy i tylko 6% 2–1 razy. Nieco rzadziej wypożyczano powieści historyczne, po 50% tytułów 6–5 razy i 4–3-krotnie, oraz literaturę faktu 63% tytułów 6–5-krotnie, 12% 4–3 razy, a 25% 2–1 razy.

Mniejsze zainteresowanie czytelników zyskały powieść erotyczna, opowiadania erotyczne, horror oraz opowiadania i eseje, które wypożyczano 4–3 razy w badanym czasie. Rzadziej wypożyczana była także fantastyka, mianowicie 71% 4–3-krotnie, a 29% 2–1 razy. Podobne proporcje wskazują wypożyczenia książek będących sagami rodzinnymi, 67% 4–3 razy, a 29% 2–1. Najrzadziej wypożyczano tytuły książkowe z zakresu fizyki i kosmologii 33% 4–3-krotnie i 67% 2–1 razy.

Podsumowując dotychczasowe rozważania można stwierdzić, że wyniki prowadzonych badań potwierdzają, że książki w formie drukowanej są wciąż popularne wśród czytelników. Pomimo konkurencyjnych form elektronicznych tradycyjna forma może być równie atrakcyjna, zwłaszcza gdy oferuje alternatywne rozwiązania, jakimi są książki tłoczone „dużą czcionką”. Prowadzone badania pozwoliły rozwikłać przedstawione na początku niniejszego tekstu problemy i potwierdzić założenia hipotetyczne. Umożliwiły również określenie faktycznego wykorzystania, czyli obiegu czytelniczego alternatywnych form książki czarno-drukowej, jaki stanowią książki tłoczone „dużą czcionką” – wydane w ramach serii *Duże Lite-ry*. Ponadto badania dowiodły potrzebę posiadania takich książek w bibliotekach w celu realizacji zróżnicowanych potrzeb czytelnich różnych grup społecznych, również tych, które mają problemy ze wzrokiem. Pozostaje mieć nadzieję, że księgozbiór WBP – KK będzie nadal powiększany o publikacje wydane w podobnej formie i zachęci to również inne biblioteki do zakupu takich publikacji.

Nadesłany: 30 V 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 21 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Iwona Olińska

Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
University Library in Toruń, Nicolaus Copernicus University in Toruń
Universitätsbibliothek Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: iwona@umk.pl

„Z

„Zaproponuj zakup” – model zakupu czy crowdsourcing?

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Jednym z nowych i bez wątpienia coraz ważniejszych zjawisk w czytelnictwie jest pojawienie się, obok książki drukowanej, książki elektronicznej. Powstały nowe pojęcia, takie jak e-booki, e-książki, e-zasoby.

Biblioteki akademickie znalazły się w takim punkcie rozwoju poziomu zasobów elektronicznych, w którym stało się powszechnym bibliotecznym standardem posiadanie dostępu do baz i platform e-booków. W związku z istnieniem różnorodnych form nabywania e-zasobów biblioteki zostały postawione przed dylematem wyboru tej najbardziej relewantnej dla profilu swojej biblioteki i potrzeb swoich czytelników oraz dostępnych środków.

Ciekawym rozwiązaniem wydają się nowoczesne modele sprzedaży oferowane przez firmy posiadające platformy agregujące, „w których proces decyzyjny należy do czytelników (patronów)”¹:

- zakup sterowany popytem – Patron Driven Acquisition (PDA)²,
- wypożyczanie krótkoterminowe – Pay-Per-View (PPV)³,
- Evidence based E-books Selection (EBS) – jako wersja modelu PDA⁴.

W ramach wymienionych wyżej modeli to czytelnik (w sposób nieświadomy) bierze udział w wyborze e-książek. W przypadku PDA automatycznego zakupu na własność dokonuje się po określonym czasie czytania lub po ustalonej liczbie otwarć w ramach zadeklarowanej kwoty. Krótkoterminowe wypożyczenia wymagają rocznej opłaty oraz dodatkowej opłaty za wykorzystane treści. Natomiast w modelu EBS po uiszczeniu niewielkiej opłaty początkowej za włączenie dostępu

¹ E. Kopyś, *Zakup sterowany popytem (Patron Driven Acquisition) jako model nabywania przez bibliotekę książek elektronicznych na miarę XXI wieku*, [online], [dostęp 23 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: http://delibra.bg.polsl.pl/Content/18108/Kopys_Elzbiet_a_tekst.pdf.

² Ibidem.

³ T. Górnjak, *Integracja książek elektronicznych z systemem biblioteczno-informacyjnym szkoły wyższej jako wyzwanie dla nowoczesnej biblioteki uczelnianej*, [w:] *Biblioteka, książka, informacja, internet*, red. Z. Osiński, R. Malesa, S. Kotuła, Lublin 2014, s. 256.

⁴ J. Proctor, *Avoiding ebook „big deals”: alternatives to ebook backlists*, *New Library World*, t. 114: 2013, z. 7–8, s. 301–308.

do pełnej oferty następuje dopłata za zakup na własność najczęściej wykorzystywanych e-książek po całym roku trwania umowy.

Jednak w Polsce nadal najpowszechniejszą formą zakupu jest subskrypcja, która z jednej strony jest gwarancją dostępu za wcześniej ustaloną kwotą, z drugiej oferuje duży pakiet e-książek czytelnikom.

IBUK Libra firmy PWN to jedna z platform e-książek, do której Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (dalej: BUT) posiada dostęp na podstawie wykupionej rocznej subskrypcji. Skala rozwoju tej formy czytelnictwa w ostatnich latach jest znacząca. Pierwsza umowa została podpisana w 2008 r. i obejmowała 101 pozycji, ze średnią liczbą otwartych stron przypadających na jedną książkę wynoszącą 164. Siódma z kolei umowa na rok akademicki 2015/2016 obejmowała już 1085 pozycji, ze średnią liczbą otwartych stron przypadających na jedną książkę wynoszącą 842 i to już na dzień 31 sierpnia 2016 r.⁵

Tabela. Zestawienie liczby zakupionych dostępuów do e-booków oraz średniej liczby otwartych stron przez użytkowników na podstawie statystyki z Raportu IBUK Libra*

Lata	Liczba pozycji	Średnia liczba otwartych stron
2008/2009	101	164
2010/2011	149	188
2011/2012	465	61
2012/2013	792	68
2013/2014	790	625
2014/2015	908	865
2015/2016	1085	842 (31.08.2016)

*Lata 2008–2011 obejmują zakup tylko przez BUT, lata 2011–2016 obejmują wspólny zakup platformy przez BUT oraz Bibliotekę Medyczną Collegium Medicum w Bydgoszczy.

W bieżącym roku akademickim (2015/2016) została wykorzystana dodatkowa funkcjonalność nosząca nazwę „Zaproponuj zakup”. Uprawnionym użytkownikom, korzystającym z platformy IBUK Libra⁶, pojawia się okno „Zaproponuj zakup” przy książkach, do których Biblioteka nie wykupiła dostępu, a które znajdują się w ofercie platformy. Informację od czytelnika o takiej propozycji zakupu otrzymuje wskazany w umowie bibliotekarz w postaci mailowego zgłoszenia. Zakup jednak nie odbywa się automatycznie, lecz po weryfikacji, stosownie do profilu biblioteki i wcześniej ustalonych kryteriów w formie comiesięcznego zamówienia.

Formularz „Zaproponuj zakup” został tak zaprojektowany, aby w minimalnym stopniu angażować czas i wysiłek użytkownika.

Jeżeli czytelnik zdecyduje się wybrać opcję „Powiadom mnie, jak książka będzie dostępna” oraz poda swój adres e-mail, otrzyma automatyczne powiadomienie, po włączeniu dostępu proponowanej przez siebie pozycji.

⁵ Rok subskrypcyjny kończy się 31 X 2016 r.

⁶ Dostęp ze wszystkich stanowisk komputerowych pracujących w sieci UMK, a także zdalnie przez Centralny Punkt Logowania UMK.

Zaproponuj zakup

Zgłoszenie zostanie przekazane Twojej instytucji.
Jeśli dużo osób zgłosi potrzebę zakupu tej publikacji,
instytucja rozważy jej dodanie do swoich zbiorów.

Powiadom mnie jak książka będzie dostępna

Powyższy adres e-mail będzie wykorzystany zgodnie z polityką prywatności
serwisu przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika.

ANULUJ

W czasie od 1 listopada 2015 r. do 31 sierpnia 2016 r. wpłynęło 127 zgłoszeń, z czego dostępny włączono do 44 e-książek. Średnia liczba otwartych stron przypadających na jedną książkę wyniosła 2502⁷.

Nasuwa się pytanie, czy IBUK Libra z funkcjonalnością „Zaproponuj zakup” jest wyłącznie subskrypcyjnym modelem sprzedaży, czy też odwołując się do mądrości i doświadczenia czytelników, w celu powiększenia e-zasobów, wpisuje się w dynamicznie rozwijający się nowy nurt zwany *crowdsourcingiem*?

Termin ten stworzył dziennikarz Jeff Howe w 2006 r. i zdefiniował jako „*outsourcing* zadań wykonywanych tradycyjnie przez wyspecjalizowany podmiot (zazwyczaj pracownika) do niezdefiniowanej, zwykle szerokiej grupy ludzi w formie otwartego zaproszenia”⁸.

Małgorzata Kowalska w swojej książce przytacza sześćdziesiąt polskich definicji tego zjawiska⁹, po czym proponuje własne:

1. Crowdsourcing w szerokim znaczeniu:

„Dowolna aktywność (online lub offline) angażująca jakikolwiek rodzaj wiedzy, umiejętności lub zasoby finansowe szeroko pojętego tłumu (online lub offline) do wykonywania zadań (odpłatnie bądź bezpłatnie) określonych w otwartym zaproszeniu (online lub offline) przez osobę prywatną, organizację, instytucję non profit lub przedsiębiorstwo”;

⁷ Jak wynika z przytoczonych danych statystycznych średnia liczba otwartych stron przypadających na jedną e-książkę jest zdecydowanie wyższa od średniej wyliczonej dla całej subskrypcji na rok akademicki 2014/2015, co świadczy o przemyślanym i odpowiedzialnym działaniu czytelników przy wyborze i proponowaniu zakupu oraz podkreśla wagę ich partycypacji w kształtowaniu księgozbioru.

⁸ J. Kasprzycki-Rosikoń, J. Piątkowski (red.), *Crowdsourcing: jak angażować konsumentów w świat marek*, Gliwice 2013, s. 15.

⁹ M. Kowalska, *Crowdsourcing internetowy: pozytywny wymiar partycypacji społecznej*, Warszawa 2015, s. 133–140.

2. Crowdsourcing w wąskim znaczeniu, czyli crowdsourcing internetowy (ta definicja crowdsourcingu wykorzystywana jest w dalszych rozważaniach):

„Działalność heterogenicznych społeczności wirtualnych, angażująca ich wiedzę, umiejętności lub aktywa do wykonywania w Internecie (odpłatnie bądź bezpłatnie) zadań cechujących się pewną złożonością, zleconych w formie otwartego zaproszenia przez osobę prywatną, organizację, instytucję non profit bądź przedsiębiorstwo i przez nie nadzorowaną”¹⁰.

M. Kowalska wyjaśnia dalej: „O zakwalifikowaniu danego zjawiska do tego rodzaju aktywności decyduje występowanie trzech podstawowych elementów:

- inicjatora – podmiotu zlecającego wykonanie zadania/zadań (nazywanego także crowdsourcerem),
- tłumu – społeczności internetowej podejmującej się realizacji zdefiniowanego przez inicjatora zadania oraz
- elektronicznej platformy – dedykowanego serwisu lub strony WWW, umożliwiającej nawiązywanie komunikacji między stronami projektu crowdsourcingowego”¹¹.

Czy „Zaproponuj zakup”, pomimo wystąpienia tych trzech wyżej wymienionych elementów:

- inicjator – BUT,
- tłum – czytelnicy biblioteki,
- elektroniczna platforma – IBUK Libra,

w pełni wyczerpuje założenia definicji crowdsourcingu internetowego?

Zgodnie ze znaczną częścią owych 60 polskich definicji można odpowiedzieć na to pytanie twierdząco. Jednak opierając się na definicji zaproponowanej przez Małgorzatę Kowalską lub samego twórcy pojęcia Jeffa Howa, już takiej pewności mieć nie można.

Zaangażowanie czytelników poprzez opcję: „Zaproponuj zakup” nie ma znamion otwartego zaproszenia do współpracy. W związku z tym nie jest crowdsourcingiem *sensu stricto*, aczkolwiek posiada cechy partycypacyjnego modelu współpracy¹².

Niezależnie od podejmowanych prób zdefiniowania, czy zaklasyfikowania omawianej funkcjonalności BUT podjęta wysiłki mające na celu zmianę podejścia do sposobu gromadzenia księgozbioru, a także do czytelników – próbując wykorzystać ich wiedzę, potrzeby i potencjał¹³, wpisując się jednocześnie w najnowocześniejsze rozwiązania stosowane w bibliotekach na świecie¹⁴.

Nadesłany: 29 IV 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

¹⁰ Ibidem, s. 144–145.

¹¹ Ibidem, s. 147.

¹² Ibidem, s. 16.

¹³ Równoległe do odwołania się do wiedzy czytelników przy zgłaszaniu potrzeby zakupu książek tradycyjnych, realizowanego poprzez kliknięcie „Podłącz się” (pod dezwyderatem książki, której wydawca nie dostał w ramach egzemplarza obowiązkowego) w katalogu OPAC BUT.

¹⁴ Ibidem, s. 262. M. Kowalska podaje adres *Crowdsourcing Consortium for Libraries and Archives* [online], [dostęp 23 III 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.crowdconsortium.org/>.

Grzegorz Barecki

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu

Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń

Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń

e-mail: g.barecki@ksiaznica.torun.pl

Z

miany w opracowaniu „Bibliografii artykułów z gazet i tygodników polskich” wprowadzone w 2016 roku

Text is published on the basis of the Creative Commons license of non-exclusive, Attribution-NonCommercial 3.0 Poland (CC BY-ND 3.0 PL).
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

W dniu 18 maja 2016 r. w Bibliotece Narodowej w Warszawie (dalej: BN), odbyło się spotkanie bibliografów tworzących Wspólną Bazę Prasy. Zebranych powitała Grażyna Federowicz – kierownik Zakładu Katalogowania Dziedziny BN. Obrady prowadziła Beata Wieczorkowska, która koordynuje prace nad Bibliografią Zawartości Czasopism, w tym nad „Bibliografią artykułów z gazet i tygodników polskich”. Szkolenia dla bibliografów Wspólnej Bazy Prasy odbywają się co dwa lata. W szkoleniach biorą udział bibliotekarze z Warszawy, Krakowa, Gdańska, Łodzi, Poznania, Lublina, Torunia, Zielonej Góry i Kielc. Najważniejsze polskie biblioteki na prośbę BN podjęły w 2006 r. współpracę przy tworzeniu olbrzymiej bazy prasy.

Baza obejmuje największe polskie tytuły dzienników i tygodników: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Dziennik Gazeta Prawna”, „Polityka”, „Newsweek”, „Do Rzeczy”, „wSieci”, „Wprost”, „Tygodnik Solidarność”, „Tygodnik Powszechny”, „Przegląd”, „Forum”, „Niedziela”, „Gazeta Polska”, „Gość Niedzielny”, „Nasz Dziennik”, „Najwyższy Czas”. Od dwóch lat opisy do bibliografii prasy wprowadzane są w systemie bibliotecznym SIERRA.

Uczestnicy szkolenia wysłuchali sześciu referatów.

1. Ewa Zalewska-Mańk – „Wprowadzenie do opisów bibliograficznych pól: 336, 337, 338”

Wystąpienie poświęcone było polom 336, 337 i 338. Pola te zostały wprowadzone do rekordów bibliograficznych przez BN w październiku 2015 r. Prelegentka wyjaśniła zebranych, jaką funkcję pełnią i czemu służą. Pole 336 określa typ zawartości dokumentu, pole 337 tryb odtwarzania dokumentu, a pole 338 rodzaj nośnika dokumentu.

2. Marta Wojciechowska – „Indeksowanie zakresu chronologicznego w polach 648”
Referentka wyjaśniła zasady opracowane w Pracowni Deskryptorów BN odnośnie do stosowania pola 648 w opisie bibliograficznym artykułów. W polu 648 jest podawana chronologia przeważającej lub zasadniczej części dokumentu. Obowiązuje jeden przedział dla prehistorii, 28 przedziałów dla poszczególnych stuleci oraz sześć szczegółowych przedziałów chronologicznych dla XX w.

3. Agnieszka Dmowska – „Deskryptor osobowy”

Deskryptorom poświęcona była również kolejna prezentacja. Tym razem wyjaśniono słuchaczom zasady tworzenia i stosowania deskryptorów osobowych. Mają one być stosowane powszechnie już od przyszłego roku. Istotnym novum jest to, że tworząc formę wzorcową deskryptora, należy wziąć pod uwagę jej rozpowszechnienie wśród użytkowników języka polskiego (bez względu na narodowość osoby). Oznacza to, że formą obowiązującą stanie się William Szekspir, a odrzuconą William Shakespeare. Dużo bardziej za to skomplikuje się proces tworzenia rekordu wzorcowego, gdyż trzeba będzie wypełnić kilka naście nowych pól w formacie MARC21.

4. Joanna Rowińska – „Zmiany w opracowaniu artykułów. Pola 008, 245 oraz 5XX”

Joanna Rowińska omówiła bardzo ważne zmiany w opracowaniu dokumentu, które bibliografowie będą musieli zacząć stosować po szkoleniu. Trzeba przede wszystkim pamiętać, żeby w polu 008 dodać kod recenzji. Ten typ artykułu bardzo często jest opracowywany. Najważniejsza zmiana w polu 245 polega na podawaniu informacji o osobach odpowiedzialnych za stworzenie artykułu według zapisu zamieszczonego na początku lub końcu tekstu.

5. Marzena Przybysz – „Opracowanie artykułów. Pola 246, 490”

Kolejna prelegentka swoje wystąpienie poświęciła najpierw polu 246. Nowością jest możliwość podawania w polu 246 samoistnie znaczącego podtytułu lub części tytułu. Ważne jest również, że nie trzeba już w polu 246 rozwijać powszechnie znanych skrótów PIT, VAT, NATO, ZUS. Druga część referatu poświęcona była polu 490 (strefa serii) i polom 800/830. Hasło tytułowe w polu 830 jest kontrolowane kartoteką haseł wzorcowych. Pole 800 stosujemy przy opracowywaniu cyklu autorskiego.

6. Adrianna Wilska – „Pole 773 oraz pole 856 we wspólnej Bazie Artykułów z Gazet i Tygodników”

Ostatnia referentka omówiła bardzo dokładnie zasady stosowania pól 773 (dane identyfikujące dokument macierzysty) oraz 856 (powiązanie opisu bibliograficznego artykułu z opisem czasopisma w katalogu BN).

Wszyscy prelegenci w swoich prezentacjach przedstawili szczegółowo zasady tworzenia rekordów oraz wypełniania pól i podpól. Podawali wzorce oraz liczne przykłady. Uczestnicy szkolenia otrzymali po jego zakończeniu wszystkie obiecane materiały i prezentacje pocztą elektroniczną. To wielka pomoc zwłaszcza, że liczba zmian wprowadzonych do opisu bibliograficznego artykułu w 2016 r. jest wyjątkowo duża.

Na zakończenie szkolenia bibliografowie spotkali się z Zofią Żurawińską – bibliotekarzem systemowym BN, która odpowiadała na zadawane pytania, zgłaszane problemy i propozycje. Spotkanie podsumowała Beata Wieczorkowska. Najważniejszym praktycznym ustaleniem była decyzja, żeby współpracujące biblioteki oprócz opracowywania rekordów bibliograficznych artykułów prasowych zaczęły również same tworzyć osobowe hasła wzorcowe.

Nadesłany: 30 V 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Monika Kozłowska

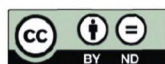
Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu
Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń
Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń
e-mail: m.kozłowska@ksiaznica.torun.pl

Katarzyna Kulig

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu
Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń
Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń
e-mail: k.kulig@ksiaznica.torun.pl

N

Nowe narzędzie indeksowania w bibliografii regionalnej – sprawozdanie z 35. Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

W dniach 6–7 czerwca 2016 r. w Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu (dalej: DBP) odbyło się 35. Ogólnopolskie Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dalej: ZG SBP). Tematem przewodnim tegorocznej konferencji było *Nowe narzędzie indeksowania w bibliografii regionalnej*. Spotkanie gromadziło ponad 80 pracowników z bibliotek publicznych, pedagogicznych i Biblioteki Narodowej (dalej: BN).

Uczestników powitał dyrektor DBP Andrzej Tyws, który w ciągu kwadransa wprowadził gości w specyfikę regionu dolnośląskiego, przedstawił jego największe atrakcje, a także zaprezentował pokrótce historię biblioteki. Po nim głos zabarała Marzena Przybysz – przewodnicząca Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP.

Pierwszy dzień obrad został zdominowany przez deskryptory – nowe narzędzie indeksowania, nad którym od kilku lat trwają prace w Bibliotece Narodowej. Kacper Trzaska z Pracowni Deskryptorów BN przez ponad trzy godziny próbował przekonać bibliografów regionalnych do nowych rozwiązań w opracowaniu rzeczowym dokumentów. Podkreślał, że nowy język wyszukiwawczy tworzony jest na podstawie aktualnych potrzeb i zainteresowań informacyjnych użytkowników i jest jedyną słuszną odpowiedzią na ich oczekiwania, gdyż oferuje intuicyjny, fasetowy dostęp do informacji, wzorowany na wyszukiwarce Google – najpowszechniejszym obecnie, światowym źródle informacji, które zmieniło nawyki wyszukiwawcze użytkowników Internetu i tym samym użytkowników bibliotek. Wystąpienie miało

rozwiązać mnożące się wątpliwości bibliografów i polegało głównie na omawianiu konkretnych przykładów z baz bibliografii regionalnych. Na koniec prelegent przedstawił aktualny stan prac nad przekształcaniem Języka Haseł Przedmiotowych w Deskryptory BN i zachęcił do aktywnego uczestnictwa w pracach zespołu, poprzez zgłaszanie uwag i komentowanie na bieżąco wprowadzanych zmian.

Kolejnym prelegentem był Wojciech Kowalewski z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, który w bardzo interesującym referacie *Co mogę dla Ciebie znaleźć? Nowy interfejs systemu Sowa* przedstawił zwięźle historię powstania Internetu, wyszukiwarek, omówił zmieniającą się rolę informacji we współczesnym świecie. Zwrócił uwagę na nowe wyzwania stawiane przed bibliotekami, które, jako „kuratorzy cybelkultury”, powinny przyjąć na siebie rolę instytucji filtrujących nadmiar publikowanych informacji. W tym kontekście, na przykładzie systemu SOWA, przedstawił nowe ułatwienia w wyszukiwaniu informacji i korzystaniu z interfejsu (m.in. wyszukiwanie według słów i fraz, domyślne sortowanie wyników, ignorowanie znaków przestankowych).

Krystyna Kasprzyk z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie wystąpiła z referatem, w którym omówiła kolejny etap wdrażania Wojewódzkiego Systemu Bibliografii Regionalnej. Krótco przypomniała genezę współpracy małopolskich bibliotek w zakresie tworzenia bibliografii regionalnej Małopolski, omówiła wspólne rozwiązania metodyczne i sposoby nadzoru merytorycznego biblioteki kierującej projektem. Pochwaliła się również pierwszymi sukcesami i refleksjami, podsumowującymi ponad rok ścisłego współdziałania bibliotek regionu.

Drugi dzień obrad rozpoczął się od wystąpienia Magdaleny Mączyńskiej i Krystyny Pawłowskiej. Prelegentki z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu przedstawiły referat o regionalnych zasobach cyfrowych województwa opolskiego, w którym zaprezentowały genezę powstania Opolskiej Biblioteki Cyfrowej, zaczynając od gromadzenia samego sprzętu, charakterystyki zasobu wybranego do zdigitalizowania, a kończąc na opisie współpracy z lokalnymi instytucjami kulturalnymi w celu utworzenia konsorcjum.

W swoim obszernym wystąpieniu Joanna Kantyka z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Łodzi zanalizowała sytuację regionalnych zbiorów cyfrowych na terenie województwa łódzkiego. Tak jak wcześniej prelegentki z Opola, opisała początki digitalizacji w swoim regionie, a także wybrane cyfrowe zasoby województwa wraz z krótką genezą i charakterystyką każdego z nich, wyszczególniając: Bibliotekę Cyfrową Regionalną Ziemi Łódzkiej, Cyfrową Ziemię Sieradzką, Cyfrowe Archiwum Tradycji Lokalnych, Inicjatywę Miastograf.pl oraz repozytoria szkół wyższych.

Jeleniogórską Bibliotekę Cyfrową omówiła Kamila Wilka z Książnicy Karonoskiej. Wypowiedź zawierała historię bibliografii regionalnej, biorącej swój początek z kartoteki regionalnej. Prelegentka scharakteryzowała zdigitalizowane zbiory biblioteki cyfrowej współtworzącej Cyfrowy Dolny Śląsk, koncentrując się na poszczególnych kolekcjach (m.in. Słowniku biograficznym ziemi jeleniogórskiej, Teatrze im. C. K. Norwida i Spektaklach – teatraliach).

Ostatnie długie wystąpienie tego dnia należało do Joanny Jaworskiej-Wandas z Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu. Zostały w nim zanalizowane wyniki ankiety skierowanej do użytkowników Bibliografii Regionalnej Dolnego Śląska. Wśród 13 pytań (10 zamkniętych, 3 otwartych) znalazły się takie o częstotliwość korzystania z bibliografii, efektywność poszukiwań, o braki w uzyskanych odpowiedziach, czy też samą potrzebę istnienia tego specyficznego źródła danych. Jako wniosek końcowy została sformułowana myśl, że bibliografia regionalna musi się zmieniać cały czas, by dostosowywać się do potrzeb jej użytkowników.

Na samym końcu konferencji znalazł się czas na krótkie komunikaty. Agnieszka Heidinger z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wałbrzychu omówiła przygotowania i realizację imprez związanych z Jubileuszem Mariana Jachimowicza (poety, eseisty, tłumacza). Małgorzata Fitas z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zgorzelcu przedstawiła współpracę Zgorzelca z sąsiednim miastem Görlitz (kiedyś stanowiące jedno miasto). Grażyna Błażejewska z Legnickiej Biblioteki Publicznej zaprezentowała organizowane przez bibliotekę spotkania z książką regionalną dla studentów Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

W dyskusji towarzyszącej obradom najwięcej czasu i emocji poświęcono deskryptorom, nie zabrakło również głosów podkreślających potrzebę dostosowywania bibliografii regionalnych do rosnących wymagań użytkowników, poszukiwania nowych sposobów digitalizacji danych i ich prezentacji. Na zakończenie obrad głos zabrała przewodnicząca zespołu, zapraszając uczestników na przyszłoroczną konferencję do Gdańska, oraz organizatorka tegorocznego spotkania, Joanna Gaworska-Wandas, która podziękowała bibliotekarzom za tak liczne przybycie oraz aktywny udział w obradach.

W czasie wolnym uczestnicy zwiedzili najciekawsze miejsca Starego Miasta we Wrocławiu oraz odbyli rejs po Odrze z przewodnikiem miejskim, autorką i wydawcą książek o regionie – Martą Miniewicz. Po części oficjalnej, ci najbardziej wytrwali wyruszyli na poszukiwania latarnika, który po zmroku rozpoczął swoją zwyczajową pracę na uliczkach Ostrowa Tumskiego. Natomiast na początek drugiego dnia konferencji przewidziano czas na zwiedzanie siedziby biblioteki. Niepozorny budynek położony na Rynku pod numerem 58 służy DBP od wielu lat i kryje w swoim wnętrzu bogactwo, które może zaoferować czytelnikom tylko świat bibliotekarski. Liczne pomieszczenia, po których oprowadzono zwiedzających, mieściły m.in. kolorową czytelnię dla dzieci, Fonotekę, nowoczesnie wyposażone Amerykańskie Centrum Informacji i Kultury „American Corner”, Bibliotekę Niemiecką, Koreańską i Romańską. Specjalistyczne czytelnie, zasób biblioteczny z wielu dziedzin, bogata działalność edukacyjna i kulturalna zrobiły na gościach duże wrażenie. Chwalono atrakcyjną ofertę skierowaną do czytelników (również obcojęzycznych) oraz liczne działania zmierzające do integracji międzypokoleniowej i wielokulturowej.

Kolejne spotkanie Zespołu zaplanowano na rok 2017. Zaproszenie do uczestnictwa skierowane jest nie tylko do bibliografów opracowujących bibliografię regionalną, lecz także do wszystkich osób zaangażowanych w opracowanie

i zachowanie zasobu regionalnego oraz udostępnianie dorobku kulturowego np. poprzez biblioteki cyfrowe i repozytoria.

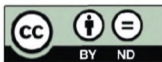
Nadesłany: 1 VII 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

K

atalog zbioru dokumentów pergaminowych
Biblioteki Jagiellońskiej, t. I: Katalog
dokumentów, ss. 690; t. II: Ilustracje i indeks, ss.
159+124 ilustr., oprac. Karol Nabiałek, Wojciech
Świeboda, Maciej Zdanek przy współpracy
Ryszarda Tatarzyńskiego, red. Karol Nabiałek,
Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana”,
Kraków 2014, ISBN 9788361033820

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Od dłuższego już czasu najważniejsze polskie biblioteki i archiwa starają się informować potencjalnych badaczy o posiadanych w swoim zasobie rękopisach bibliotecznych, dokumentach czy listach za pomocą różnych publikacji, m.in. drukowanych katalogów. Podobne przedsięwzięcia były podejmowane również w odniesieniu do części zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej (dalej: BJ)¹, jednak dopiero ostatnio ukazało się drukiem opracowanie, dokładnie informujące o przechowywanych w zbiorach tej szacownej księżnicy dokumentach pergaminowych. Z uwagi na fakt, że w przyszłości zapewne analogiczne katalogi dokumentów i listów będą opracowywane również w bibliotekach z naszego regionu, głównie toruńskich, warto już teraz bliżej zapoznać się z konstrukcją tej krakowskiej pracy.

Wydany katalog dokumentów pergaminowych BJ obejmuje cały zbiór dokumentów pergaminowych przechowywany w Oddziale Rękopisów tej księżnicy, liczący 715 dokumentów posiadających sygnaturę. Początki tej kolekcji sięgają przynajmniej XIX w. i początkowo tworzyły ją głównie dyplomy niezwiązane z uniwersytetem, otrzymane w formie darów lub spuścizn, z których w 1872 r. utwo-

¹ Por. *Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, vol. 1–10, comp. M. Kowalczyk, A. Kozłowska, M. Markowski, L. Nowak, A. Sobańska, R. Tatarzyński, Z. Włodek, J. Zathay, W. Zega, M. Zwiercan, Wratislaviae 1980–Cracoviae 2012.

rzo osobną grupę w ramach Zbiorów Specjalnych BJ (liczyła ona wówczas 127 dokumentów pergaminowych). Z czasem ich liczba – przede wszystkim dzięki darom, zakupom i innym nabytkom – uległa zwiększeniu (w 1924 r. zbiór ten liczył już 432 pergaminy, a w 1976 r. – 469). Do czasu opracowania recenzowanego katalogu informacje o przechowywanych tu dokumentach (nie zawsze precyzyjne, niekiedy wręcz błędne) znaleźć można było jedynie w katalogu kartkowym obejmującym 589 pozycji, którego opracowanie zapoczątkował Józef Korzeniowski (1905–1919), a kontynuował Władysław Pocięcha (1921–1958). W trakcie przygotowywania niniejszego katalogu do druku w 2009 r. dodatkowo odnaleziono i wyodrębniono 96 dyplomów z tzw. starego zasobu oraz odzyskanych z makułatury, a także 30 dokumentów włączonych do kolekcji później. Zbiór ten nie jest zamknięty i nadal ulega powiększaniu. Najstarszy dokument wystawiony został w 1233 r., a najmłodszy pochodzi z 1938 r. Najwięcej z nich – 439 – wywodzi się ze średniowiecza i XVI w. Analizując je według poszczególnych stuleci, rozkład dyplomów wygląda następująco: 5 jest z XIII w., 63 z XIV w., 1 z XIV/XV w., 205 z XV w., 165 z XVI w., 97 z XVII w., 61 z XVIII w., 104 z XIX w. i 14 z XX w. Zbiór ten jest też mocno zróżnicowany pod względem języka. Większość przekazów została spisana w języku łacińskim – łącznie 582 sztuki, a poza tym 33 w języku polskim, 37 w języku niemieckim (w tym 13 średniowiecznych), 14 w języku rosyjskim, 11 w języku czeskim, 9 w języku francuskim, 2 w języku angielskim, 2 w języku włoskim. Zachowały się też dokumenty dwujęzyczne – 12 w językach łacińskim i polskim, 2 w językach łacińskim i włoskim, oraz 1 w językach polskim i ruskim.

Schemat opracowania recenzowanego katalogu powstał przy wykorzystaniu doświadczeń i rozwiązań zastosowanych przez autorów kilku innych, opublikowanych wcześniej, katalogów podobnych dyplomów, jednak w największym stopniu wzorowano się przy jego przygotowywaniu do druku na doświadczeniach autorów katalogu dokumentów pergaminowych ze zbiorów Tomasza Niewodniczańskiego².

Katalog opublikowany został w dwóch tomach. Tom I zatytułowany jako „Katalog dokumentów” otwiera polski (s. IX–XXXIII) i przetłumaczony na język angielski (s. XXXV–LIX) „Wstęp”, w którym kolejno przedstawiono historię zbioru dokumentów ujętych w publikacji, dokonano ich charakterystyki, omówiono metodę przygotowania katalogu do druku oraz jego budowę. Po wstępach zamieszczono najpierw dotyczący wybranej literatury, źródeł i instytucji „Wykaz skrótów” (s. LXI–LXVII), a po nim kolejno „Konkordancję sygnatur dyplomów ze zbioru dokumentów Biblioteki Jagiellońskiej z ich numerami w katalogu” (s. LXIX–LXXIV) oraz „Wykaz pustych sygnatur” (s. LXXV–LXXVI). Największą część tomu pierwszego (w sumie 675 stron) poświęcono jednak na rzecz najistotniejszą, czyli przedstawienie 715 mniej lub bardziej obszernych not katalogowych, po których dodatkowo zamieszczono „Wykaz dokumentów transumowanych, widymowanych, inserowanych i dopisanych w późniejszym czasie” (s. 679–681), „Wykaz pieczęci przy dokumentach” (s. 683–687) oraz „Wykaz znaków notarialnych” (s. 689–690). Tom II recenzowanej publikacji, zatytułowany „Ilustracje i indeks”, rozpoczyna się obszernym – opraco-

² *Katalog dokumentów pergaminowych ze zbiorów Tomasza Niewodniczańskiego w Bitburgu*, oprac. J. Tomaszewicz, M. Zdanek, red. W. Bukowski, Kraków 2004.

wanym przez Karola Nabiałka i Wojciecha Świebodę – skorowidzem obejmującym hasła osobowe i geograficzne, występujące jednak wyłącznie w opisach katalogowych (s. 5–152). Liczby przy poszczególnych hasłach odsyłają korzystających do numerów poszczególnych not katalogu. Po indeksie zamieszczono „Wykaz ilustracji” (s. 155–159), a następnie 124 kolorowe i czarno-białe ilustracje ukazujące kolejno wybrane przykłady stanu zachowania dokumentów według kryteriów przyjętych w opisach, wybrane egzemplifikacje specyficznej formy zewnętrznej tych pergaminów, różne ich rodzaje, najcenniejsze dokumenty ze względu na wiek lub treść, wybrane przykłady zdobień, pieczęci oraz znaki notarialne.

Prace nad tą publikacją rozpoczęto od sprawdzenia i uaktualnienia opisów dokumentów zewidencjonowanych we wspomnianym już katalogu kartkowym (589 pozycji) oraz włączeniu do kolekcji dokumentów jednostek dotąd nieopracowanych, a także nadania im sygnatur. Przy ich opracowywaniu, porządkowaniu i ewidencjonowaniu korzystano niekiedy również dodatkowo z doświadczenia i pomocy wielu doskonałych specjalistów z zakresu nauk pomocniczych historii zatrudnionych w innych instytucjach naukowych Krakowa. Wszelkie informacje dodane przez autorów opisów ujmowano w nawiasy kwadratowe, a cytaty kursywą (z wyjątkiem tekstów przytaczanych w opisie zewnętrznym dokumentów, gdzie zapisywano je antykwą w cudzysłowie).

Układ dokumentów w katalogu jest chronologiczny. Poszczególne opisy katalogowe rozpoczynają się tradycyjnie od rozwiązanej daty (w sekwencji: rok, dzień, miesiąc) oraz miejsca wystawienia, pod którymi – dla umożliwienia sprawdzenia poprawności zaproponowanego rozwiązania – przytaczano oddaną kursywą datację w oryginalnym brzmieniu. Następnym bardzo ważnym elementem noty katalogowej, stanowiącym jej istotną część, jest obszerny regest dokumentu. Opracowywano je w taki sposób, aby w miarę możliwości najpełniej oddać zawartość treściową poszczególnych przekazów (identyfikowano wystawców, odbiorców i inne osoby występujące w dyplomach, podawano ich tytułaturę oraz uwzględniano ich predykaty stanowe i honorowe, a także starano się rozwiązywać wszelkie nazwy miejscowe). Pod regestami zamieszczone zostały listy świadków z konkretnych dokumentów, a pod nimi występujące w przekazach formuły kancelaryjne (np. *relatio*, *ad relationem*, *datum per manus*, *scripsit*, *correx*it i in.) oraz podpisy wraz z podaniem nazwiska, urzędów i godności podpisujących osób. Jeżeli w opracowanym dyplomie znajdowały się również inne dokumenty transumowane, inserowane lub widymowane, to autorzy katalogu również sporządzali ich rejestry (wraz z datacją i listą świadków) i umieszczali je poniżej regestu głównego.

Dalej, poniżej regestów usytuowano wyodrębnioną graficznie (mniejszy stopień czcionki) kolejną część noty katalogowej, zawierającą opis zewnętrzny zinwentaryzowanych pergaminów, gdzie podawano informacje na temat ich języka i wymiarów. Następnym punktem tej części noty są skrócone charakterystyki zachowanych pieczęci, informujące o ich właścicielach (z podaniem herbu), wymiarach (w centymetrach), kolorze wosku, sposobie przytwierdzenia do dyplomów oraz stanie zachowania. Dodatkowo – po notach katalogowych – zamieszczono opracowany przez W. Świebodę odrębny „Wykaz pieczęci przy dokumentach”

(s. 683–687). Po opisach pieczęci umieszczono informacje o notach zapisanych na pergaminach (zarówno na stronie głównej, na i pod zakładką, na marginesach, jak też not dorsalnych wraz z ich przybliżonym datowaniem). Część z nich, głównie noty krótkie, znaki oraz dawne sygnatury niezwiązane z BJ – w druku oddano je chronologicznie antykwą i ujęto w cudzysłów – zostały w katalogu przytoczone w całości; pozostałe zostały streszczone. Potem następuje syntetyczna informacja o stanie zachowania każdego dyplomu (w skali od bardzo zły do bardzo dobry), konkretnych uszkodzeniach mechanicznych i biologicznych, a także ewentualnych zabiegach konserwatorskich. W kolejnej części takiej noty katalogowej opisywano zdobienia i charakteryzowano jego cechy zewnętrzne (rysunki, kompozycje dekoracyjne, przy poszytach liczbę kart i sposób ich łączenia, rodzaj oprawy). Po tych informacjach zamieszczono także dane o wcześniejszej edycji (pełnej lub formie ekscerptów lub regestów) danego dokumentu. W następnym punkcie noty katalogowej zatytułowanym „Uwagi” autorzy „Katalogu” dzielili się m.in. wątpliwościami dotyczącymi datacji czy identyfikacji osób oraz zamieszczali inne swoje komentarze dotyczące zawartości treściowej bądź wyglądu dokumentu (np. przywieszonych doń pieczęci). Tu też odnoszono się do ewentualnych dyskusji w literaturze toczonych wcześniej na temat konkretnego dyplomu. W notach tych znajdujemy również element niezbyt często stosowany w podobnych katalogach, czyli informacje na temat proveniencji poszczególnych przekazów (gdy nie udało się jej zbadać, podkreślano że jest ona nieznana). Dwie ostatnie części not poświęcono na rozważania na temat sygnatur poszczególnych pergaminów – dawnych oraz aktualnej w Zbiorze dokumentów (oddano ją drukiem tłustym).

Przekazy ujęte w recenzowanym katalogu mają bardzo interesującą zawartość treściową. W zbiorze tym wyróżnia się m.in. duża grupa dokumentów z wielu miast polskich i cechów (w tym np. 18 z lat 1396–1774 odnoszących się do Radziejowa, czy 4 z okresu 1569–1633 dotyczących Bydgoszczy), przywileje królewskie oraz dyplomy o nadaniu różnych dóbr, wójtostw i starostw, różnorodne przywileje, dokumenty sądowe, nobilitacji i indygenatu, świadectwa dobrego urodzenia, patenty, prowizje na beneficja kościelne, dyplomy odpustowe, kapłańskie itp. Z terenu Prus Krzyżackich i Królewskich oraz Kujaw w zbiorze tym można spotkać także wzmianki dotyczące wielu innych ośrodków wiejskich i miejskich (Bratian, Brodnica, Brześć Kujawski, Chełmno, Chełmża, Gdańsk, Toruń itp.) czy osób z nimi związanych, stąd każdy badacz zajmujący się przeszłością tego regionu winien przynajmniej zajrzeć do przedstawionej tu publikacji.

Na zakończenie należy podkreślić, że przygotowanie „Katalogu” wymagało od jego Autorów wyjątkowych umiejętności paleograficznych i neograficznych, a także bardzo dobrej znajomości języków, w których wystawiono ujęte w nim dokumenty. Również zastosowana metoda przygotowania go do druku nie budzi wątpliwości; wręcz przeciwnie, opracowanie to w przyszłości winno stanowić pewien wzór dla przyszłych wydawców podobnych publikacji. Należy też podkreślić wysoki poziom naukowy i edytorski opublikowanej książki. Teksty not katalogowych zostały przygotowane do druku starannie i kompetentnie. Uwaga ta dotyczy zarówno redakcji naukowej oraz opracowania wydawniczego, jak i szaty graficznej

obydwu tomów (twarda, dobrze zaprojektowana okładka, przejrzysty układ druku, ilustracje). Publikacja ta w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę o przechowywanych w BJ przekazach historycznych od średniowiecza po wiek XX. Wydanie tego katalogu było bardzo potrzebne i celowe, a sama edycja istotnie rozszerza naszą wiedzę o nie zawsze znane źródła do dziejów Krakowa, Małopolski oraz innych ziem (w tym Prus, Pomorza i Kujaw). Wydaje się, że będzie on w przyszłości bez wątpienia szeroko wykorzystywany przez wielu – nie tylko polskich – historyków, historyków sztuki i bibliologów zajmujących się bardzo różnorodnymi problemami badawczymi.

Janusz Tandecki

Instytut Historii i Archiwistyki,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Institute of History and Archival Science,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
Institut für Geschichte und Archivwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: tandecki@umk.pl

Nadesłany: 29 IV 2016

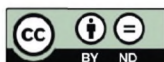
Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 31 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

B

ibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771–1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. rocznicę śmierci. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 19–20 listopada 2012 r., red. nauk. Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, współ. Halina Mieczkowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, ss. 322. ISBN 978-83-235-1969-0

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

W 2015 r. Uniwersytet Warszawski w serii „Prace Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie” opublikował książkę *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771–1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. rocznicę śmierci*. Złożyły się na nią referaty, które zostały wygłoszone podczas ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w Bibliotece Uniwersyteckiej w 2012 r. Okazją do spotkań badaczy z różnych dziedzin była 165. rocznica śmierci Samuela Bogumiła Lindego, pierwszego dyrektora tej szacownej placówki.

Życie i bogata, wieloaspektowa działalność nietuzinkowej postaci, jaką był Linde, już wielokrotnie były tematem konferencji. Liczna jest również bibliografia opracowań poświęconych Lindemu, choć nie wszystkie sfery jego aktywności traktowane były dotąd równo przez badaczy. I właśnie na te mniej znane organizatorzy konferencji chcieli zwrócić uwagę. Przede wszystkim chodziło o uświadomienie obecnemu pokoleniu roli Lindego przy tworzeniu Biblioteki Uniwersytetu

Warszawskiego jako jej pierwszego dyrektora, tym bardziej że w tym roku (2016) przypada 200-lecie powstania warszawskiej uczelni. Przy okazji zwrócono uwagę na zasługi tego uczonego dla polskiego bibliotekarstwa. Kolejnym celem organizatorów konferencji było przypomnienie dokonań pedagogicznych Lindego, jego prac podejmowanych na polu oświaty i działalności w środowisku ewangelików polskich (*Od Redakcji*, s. 9–10).

Na omawiany tom pokonferencyjny składa się 17 referatów uzupełnionych trzema Aneksami, indeksem autorów i tablicami z ilustracjami. Zebrane artykuły nie zostały umieszczone w wyodrębnionych grupach tematycznych, ale ich analiza samoczynnie taki podział sugeruje.

Pierwszy blok stanowią trzy teksty, które mają charakter wprowadzający w epokę, w której przyszło żyć Lindemu i działać jako dyrektorowi i organizatorowi Biblioteki Publicznej. Zapoznają czytelnika ze zmienną sytuacją polityczną Warszawy w latach 1803–1847, czyli od chwili, gdy Linde przybył do miasta, by objąć posadę rektora Liceum Warszawskiego do jego śmierci. To zagadnienie przedstawił Andrzej Sołtan, skupiając się nie tylko na burzliwych losach politycznych miasta, ale przy okazji sygnalizując, jak w zmieniających się warunkach politycznych przedstawiała się: stan zaludnienia, sytuacja gospodarcza, budownictwo, funkcjonowanie administracji, oświata i nauka, ośrodki życia kulturalnego i ruch wydawniczy. Z kolei Jolanta Czerzniewska przybliżyła poglądy i działania Stanisława Kostki Potockiego, osoby bardzo bliskiej Lindemu z kilku powodów. Jako minister Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: WRiOP) był jednym z twórców uczelni warszawskiej i w momencie tworzenia Biblioteki Publicznej zwierzchnikiem Lindego. W zamieszczonym w tomie tekście autorka skoncentrowała się przede wszystkim na przedstawieniu koncepcji odrodzenia narodowego, realizowanej z wykorzystaniem systemu edukacji, którego częścią był Uniwersytet Warszawski jako „instytucja oświaty przechowująca wzory, zabytki i muzea” (s. 56). Linde podzielał stosunek ministra do starożytności i antykwaryzmu, dlatego w miarę możliwości, będąc dyrektorem Biblioteki dążył do gromadzenia starożytności narodowych, stanowiących dorobek umysłowy poprzednich pokoleń. Położenie bibliotek klasztornych na ziemiach polskich i w Europie po kasatach wielu zakonów omówił Krzysztof Migoń, wskazując na minusy i plusy zaistniałej sytuacji. Te pierwsze były dotkliwe dla samych bibliotek klasztornych i dość często wiązały się z dużymi stratami w zbiorach. Z drugiej strony sekularyzacja klasztorów na przełomie XVIII i XIX w. dała impuls do zmian w europejskim systemie książki, przyczyniając się, jak ujął to autor, do „kształtowania się nowego ładu bibliotecznego w wielu krajach europejskich” (s. 64).

Na ziemiach polskich aktywnym uczestnikiem tych zmian był między innymi pochodzący z Torunia Linde. Brał w nich udział chociażby jako dyrektor Biblioteki Publicznej. Jego działania na tym polu, poczynawszy od powierzenia Lindemu stanowiska dyrektora, poprzez zakres obowiązków i prowadzoną politykę kadrową, po kwestie związane z organizacją biblioteki i podejście Lindego do gromadzenia zbiorów (położenie nacisku na skompletowanie jak największego zbioru piśmiennictwa polskiego i Polski dotyczącego, nazwanego Biblioteką Polską, nawet kosz-

tem kupowania nowości) stały się tematem artykułu Mariana Ptaszyka, wybitnego znawcy życia i dokonań Lindego. Tekst ten otwiera drugi blok tematyczny, najobszerniejszy, poruszający kwestie, które, ogólnie określając, dotyczą działalności Lindego na polu bibliotekarskim, jego pracy z książką.

Kontynuację zasygnalizowanego w artykule M. Ptaszyka wątku tworzenia Biblioteki Polskiej przez Lindego znajdziemy w kolejnym artykule pióra Haliny Mieczkowskiej, która wykorzystując zachowane źródła (w tym: roczne sprawozdania przychodów i rozchodów zbiorów składane Komisji Rządowej WRiOP oraz protokoły z tzw. konferencji), przedstawiła jeden ze sposobów powiększania zasobów Biblioteki, jakim były zakupy, przy czym skoncentrowała uwagę na kupnie druków dawnych, opublikowanych głównie do końca XVII stulecia. Była to ta część zbiorów, na której Lindemu zależało szczególnie, chociażby ze wspomnianego wyżej powodu wydzielenia Biblioteki Polskiej, będącej namiastką ksiąźnicy narodowej. Poruszony w artykule temat pokazuje, że wbrew powszechnej opinii powiększanie księgozbioru o książki dawne nie odbywało się wyłącznie poprzez penetrowanie bibliotek skasowanych klasztorów. Przemyślane zakupy, czynione w wypadku tego fragmentu księgozbioru przede wszystkim na licznych aukcjach antykwarycznych, stanowiły jego istotne uzupełnienie. O tym, że nie były to pozycje przypadkowe, pokazała H. Mieczkowska na kilku wybranych przykładach starych druków znajdujących się obecnie w posiadaniu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Ich znaki proveniencyjne dowodzą, że stanowiły niegdyś część Biblioteki Publicznej i trafiły do niej w ramach zakupów zleconych przez Lindego.

Zagadnienie stosunku Lindego do książek, zwłaszcza do wydawnictw dawnych, jest tematem następnego tekstu zamieszczonego w omawianej publikacji. Jego autorka, Maria Cubrzyńska-Leonarczyk na tle ówczesnej sytuacji bibliotek klasztornych pisze o wykorzystaniu przez Lindego kolekcji klasztornych w tworzonej Bibliotece Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Zastanawia się przy tym, czy można go nazwać bibliofilem, ale w rozumieniu tego słowa przez jemu współczesnych i z uwzględnieniem ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej.

W pewnym sensie podsumowaniem bibliotecznej działalności Lindego jest artykuł Anny Żbikowskiej-Migoń *Samuel Bogumił Linde jako bibliotekarz i bibliograf na tle swojej epoki*. Podjęto w nim próbę przybliżenia i niełatwego ocenienia aktywności Lindego jako bibliotekarza oraz podejmowanych przez tego uczonego prac na polu bibliografii, przede wszystkim nad polską bibliografią retrospektywną.

Dalsze zamieszczone w omawianej książce teksty dotyczą już innych sfer bogatej działalności Lindego. Nie zabrakło też jednego wystąpienia o najbardziej znanym jego osiągnięciu, jakim był *Słownik języka polskiego*. Wspomina o nim Stanisław Dubisz, wskazując w zwięzłym tekście na nowatorstwo tego wydawnictwa, na jego plusy i mankamenty. Pokazuje też, jaki wpływ miał *Słownik* na rozwój kariery naukowej uczonego. Z kolei w artykułach Wojciecha Kriegseisena i Włodzimierza Nasta zostało zarysowane mniej znane zagadnienie z życia Lindego, mianowicie jego działalność i zaangażowanie w Kościele Ewangelicko-Augsburskim. Linde od 1813 do 1819 r. był prezesem Kolegium Warszawskiego

Zboru Ewangelicko-Augsburskiego. Wraz z Karolem Bogumiłem Diehlem, pastorem zboru ewangelicko-reformowanego, doprowadził do powołania Generalnego Konsystorza Wyzwań Ewangelickich, dającego pole do wspólnych działań ewangelików w Królestwie Polskim. Szczególnie ciekawie o Lindem jako działaczu ewangelickim pisze W. Kriegseisen, gdyż podkreśla, że owa działalność może być kluczem do zrozumienia motywacji niektórych jego lojalistycznych wyborów, podejmowanych w latach 20 i 30. XIX w. Autor polemizuje jeszcze z informacją występującą w wielu biografiiach poświęconych Lindemu o jego udziale w zamieszkach, do których doszło w Warszawie 28 czerwca 1794 r.

Również dwa artykuły poświęcone zostały aktywności Lindego w życiu publicznym, w tym politycznym. W pierwszym Zbigniew Olczak nawiązuje częściowo do kwestii lojalizmu w postawie Lindego, poruszonej poprzednio w wystąpieniu W. Kriegseisena. Pokazuje niejednoznacznie oceniane i budzące czasami kontrowersje kontakty Lindego z Rosjanami i szukanie w tym środowisku środków potrzebnych do realizacji jego przedsięwzięć naukowych. Widzimy tu, jak polityka wkraczała w jego pracę naukową. O czynnym udziale Lindego w życiu politycznym możemy przeczytać w opracowaniu Pawła Dubera. Działalność Lindego jako deputowanego w Sejmie Królestwa Polskiego w 1818 i 1820 r., która była tematem jego wystąpienia, jest jedną z mniej znanych aktywności urodzonego w Toruniu uczonego. Jak wynika z dokonanej analizy prac Sejmu w tych dwóch latach, Linde nie należał do najbardziej aktywnych deputowanych, a swoimi działaniami wspierał politykę prowadzoną przez ówczesne władze Królestwa Polskiego.

Inne, ważne pole aktywności zawodowej Lindego i dość dobrze znane, to praca na polu edukacji. To zagadnienie przypomniała Irena Szybiak, pokazując Lindego nie tylko jako organizatora i rektora Liceum Warszawskiego, szkoły o bardzo ambitnym programie nauczania, lecz także jako osobę, która była zaangażowana w prace różnych instytucji oświatowych i pozostawiła po sobie także dorobek pisarski z zakresu pedagogiki.

Kolejne referaty wygłoszone na konferencji i zamieszczone w omawianym tomie dotyczą spuścizny pozostawionej przez uczonego. Jest ona obecnie przechowywana w kilku bibliotekach i w większości jest dość dobrze znana i wykorzystywana przez badaczy. W książce zostały przybliżone dwa takie zbiory: z Biblioteki Jagiellońskiej, przekazany przez córkę Lindego, Ludwikę z Lindów Górecką w 1872 r. (krótko scharakteryzowany tu przez Ewę Malicką) i z Ossolineum. Ten drugi przedstawiła Hanna Kulesza, zwracając uwagę zarówno na dokumenty, które obecnie znajdują się we Wrocławiu, jak i na inwentarze, zestawienia bibliograficzne, korespondencję i fragmenty różnych jego prac, które przechowywane są w Oddziale Rękopisów Lwowskiej Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. W. Stefanyka. W ostatnich latach dostęp do części lwowskiej spuścizny Lindego jest znacznie ułatwiony, można z niego korzystać także we Wrocławiu dzięki podjętej akcji digitalizacji pozostałych we Lwowie rękopisów.

W końcowej części tomu pokonferencyjnego znajdujemy dwa teksty, których autorki zebrały informacje o różnych sposobach upamiętnienia Lindego i jego bogatej działalności. Najpierw Małgorzata Łazicka skoncentrowała się na omówieniu

i spisaniu w Aneksie wszelkich przedstawień ikonograficznych uczonego: rzeźb, medali, rycin, rysunków, obrazów i miniatur, a następnie Emilia Słomianowska-Kamińska opisała najważniejsze sposoby honorowania zasług Lindego: za życia uczonego i kultywowania pamięci o nim po jego śmierci.

Konferencji towarzyszyło kilka wydarzeń okolicznościowych (m.in. wystawy, koncert muzyki sakralnej). Informują o nich trzy dokumentujące je Aneksy.

Książka została bardzo starannie przygotowana pod względem merytorycznym i nienagannie wydana, gdyż zadbano również o odpowiednią szatę graficzną. Dopełnieniem publikacji są bowiem 54 kolorowe ilustracje doskonale korespondujące z kilkoma tekstami zamieszczonymi w końcowej jej części (opisującymi spuściznę po Lindem w Bibliotece Jagiellońskiej i Ossolineum oraz przedstawiającymi ikonografię Lindego i sposoby upamiętniania jego życia i dokonań) i z Aneksami. Szkoda jedynie, że nie zasygnalizowano tego przy konkretnych tekstach, odsyłając czytelnika do warstwy ilustracyjnej.

Publikacja jest godna polecenia z kilku powodów. Referaty w niej zaprezentowane dotyczą różnych pól działalności uczonego urodzonego w Toruniu. Ze względu na organizatora konferencji i powody jej przeprowadzenia, nie dziwi, że najwięcej tekstów tematycznie nawiązywało do pracy Lindego na polu bibliotekarskim. Pozostałe ważne sfery jego aktywności: naukowa, oświatowa i pedagogiczna, społeczna, a także polityczna i kościelna zostały tu również zaakcentowane, większy nacisk, i słusznie, położono na te mniej znane (Linde jako działacz polityczny i religijny), inne mamy tutaj chociaż symbolicznie przypomniane. Dlatego najbardziej znanemu dziełu Lindego, *Słownikowi języka polskiego*, został poświęcony tylko jeden tekst o charakterze podsumowującym. Ważnym posunięciem było przedstawienie Lindego na tle epoki, w której żył i działał. Stąd artykulom zawierającym analizę jego dokonań lub podsumowującym owe osiągnięcia towarzyszy kilka tekstów charakteryzujących pierwszą połowę XIX stulecia: opisujących skomplikowane uwarunkowania polityczne, ludzi, z którymi współpracował, czy położenie bibliotek klasztornych. Znajomość tych spraw, a także sytuacji osobistej Lindego lepiej pozwala zrozumieć wybory dokonywane przez tego uczonego, co pomaga zrewidować opinie niektórych badaczy na ten temat.

Iwona Imańska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Institute of Information Science and Book Studies,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
Institut für Informations- und Buchwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: Iwona.Imanska@umk.pl

Nadesłany: 28 IV 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 16 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Z

efiryn Jędrzyński, *Było jak było. O młodości, redagowaniu „Nowości”, „Gazety Pomorskiej”, polityce i przyjaźni*, Wydawnictwo Towarzystwo Miłośników Torunia, Toruń 2015, ss. 392, ISBN 978-83-927097-4-9

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Wspomnienia, autobiografie, pamiętniki, dzienniki i tym podobne formy obrachunków z własnym życiem, które od drugiej połowy lat 50. XX w. niektórzy historycy określają jako ego-dokumenty, stanowią ważne źródło do badań nad tzw. historią osobistą. Dzięki nim jesteśmy rzeczywiście „bliżej ludzi w historii”. To, co wydaje się w tej formie wypowiedzi najważniejsze, wynika z faktu, że w każdej z owych historii znajdujemy nie tylko autoportret samego autora, ale także osobistą prezentację wydarzeń, w których uczestniczył, portrety czy wizerunki ludzi, z którymi się spotykał oraz subiektywne oceny na ich temat. Umożliwia to czytelnikowi przede wszystkim rozpoznanie systemu wartości autora i zmian w nich zachodzących. Jest zatem tego rodzaju pisarstwo zawsze pewną formą wyjaśnienia własnych postaw i motywów zachowań, bywa też często po prostu ich usprawiedliwieniem lub nawet sposobem ekspiacji za popełnione „grzechy”. Oczywiście wszystko to pod warunkiem, że autor szczerze potrafił otworzyć się przed czytelnikiem...

Ten wstęp wydaje się mi niezbędny, bo krytyczna lektura ego-dokumentów, a do takich zaliczam tę książkę, wymaga zawsze przede wszystkim rozpoznania intencji autora. Tak jest w przypadku trochę kokieteryjnie zatytułowanej przez Zefiryne Jędrzyńskiego książki: *Było jak było. O młodości, redagowaniu „Nowości”, „Gazety Pomorskiej”, polityce i przyjaźni*, którą miałem okazję poznać pod innym, bardziej frywolnym tytułem: „Boso pod górkę i z górki na łeb do emeryturki. Urywki z własnego życia i rodziny”. Ten drugi nie oddawał jednak, jak się wydaje, sensu i istoty całego przedsięwzięcia. W książce znalazły się bowiem zarówno osobiste wspomnienia, jak i obrazki z dawnego Torunia i Bydgoszczy, czyli miast, z którymi autor był trwale związany; jak też pieczołowicie zbierana przez całe życie dokumentacja zarówno działań własnych, jak też tych, których był obserwatorem lub wprost w nich uczestniczył. Autor jest bowiem z zawodu i powołania dziennikarzem i publicystą, znanym bibliofilem, miłośnikiem muzyki klasycznej, ale także kompetentnym bada-

czem literatury polskiej i rozmaitych aspektów kultury przede wszystkim regionalnej. Kompetentnym nie tyle w sensie posiadanych tytułów akademickich, ile znakomitego warsztatu historyka literatury (patrz rozdział o przyjaźni i współpracy z prof. Konradem Górskim!) i poznawczej pasji. Dokumentują to jego publikacje, których spis znajdujemy na końcu książki. Lektura ich tytułów jest sama w sobie kapitalnym doświadczeniem poznawczym, a więc spis może skłaniać do osobnej refleksji.

Jego własne losy tak się jednak potoczyły, że szybko porzuciwszy pracę naukową na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu został dziennikarzem, cenionym publicystą, a wreszcie redaktorem naczelnym niezwykle popularnych w regionie gazet: „Gazety Pomorskiej” (organu Komitetu Wojewódzkiego PZPR) z redakcją w Bydgoszczy i toruńskich „Nowości”. Ta zmiana poważnie zaważyła na dalszym jego życiu. Chcąc nie chcąc, wchodził przecież do nomenklatury partyjnej szczebla wojewódzkiego, a to wymagało również spełniania, jak sam napisał, określonych „powinności politycznych”, z których najważniejszą była bez wątpienia akceptacja generalnej linii partii i pewien poziom dyspozycyjności. Poziom coraz wyższy w miarę kolejnych awansów. W latach 60. i 70. XX w., różniących się radykalnie od okresu wcześniejszego, który dość enigmatycznie określano jako „okres błędów i wypaczeń”, zakres swobody twórczej był naturalnie większy, ale partyjne kierownictwo starannie „przyglądało się” i systematycznie oceniało prasę i dziennikarzy. Działała oczywiście także cenzura. A dziennikarze, coraz częściej – szczególnie w tzw. dekadzie gierkowskiej charakteryzującej się coraz śmielszym „otwarcie na świat”, przede wszystkim zachodnioeuropejski, stawali często przed trudnym zadaniem, jak pogodzić rzetelność zawodową ze wspomnianą „powinnością polityczną”, którą rozumieć wypadało raczej jako „zadanie polityczne”. Otóż te fragmenty książki Zefiryra Jędrzyńskiego (III. Zawód dziennikarz, IV. Redaguję „Nowości” i V. Naczelną „Gazety Pomorskiej”), bogato zresztą udokumentowane przez autora, starannie gromadzącego wszelkie materiały (są one obecnie w zasobach archiwów państwowych w Bydgoszczy i w Toruniu) wydają się najciekawsze dla historyka badającego dzieje PRL. Autor bowiem, który doskonale poznał z autopsji mechanizm zarządzania przez PZPR prasą i innymi formami komunikacji społecznej (w latach 70. swoją potęgę budowała przede wszystkim telewizja „Szczepańskiego!”), ukazuje konkretne działania i przedsięwzięcia polityczne oraz próbuje je ocenić z perspektywy elit ówczesnej polskiej prowincji. Przedstawia tyleż proste, co skuteczne ingerencje polityczne ówczesnej władzy w teksty dziennikarskie. To były sugestie tematów, które „należało” podejmować, wskazówki dotyczące rozkładania akcentów, a wreszcie polityka kadrowa, w której „z klucza” rządząca partia mogła zawsze tworzyć zaufany układ personalny itd.

Na kartach wspomnień Jędrzyńskiego pojawiają się zatem prominentne postaci partyjnych sekretarzy, zwykle wraz z krótką charakterystyką, bo autor uwielbia przecież biografistykę; ale także dziennikarzy, artystów, ludzi nauki – w części jego znajomych i przyjaciół itd. Wówczas znaczących i ważnych – dziś, w najlepszym przypadku zapomnianych. Jędrzyński stara się przede wszystkim dostarczyć czytelnikowi faktów i dokumentować je w różnorodny sposób – stąd też zapewne także wielka liczba staromodnych fotografii w tekście, precyzyjnie jednak i zrozumiale opisanych; cytatów z wypowiedzi różnych prominentów; wspomnień

wielkich społecznych akcji dziś naturalnie zapomnianych, ale wówczas cieszących się olbrzymim zainteresowaniem itd. Pamiętajmy przy tym, że cała ogromna praca warsztatowa dziennikarza powstała w epoce „przedkomputerowej”, kiedy nie można było żadnej informacji po prostu „wygooglować”. Przypomina mi się w tym miejscu Melchior Wańkowicz i jego *Karańka La Fontaine’a*.

W jednym z najtrudniejszych, ale też najbardziej interesujących okresów w powojennych dziejach Polski, w latach 1981–1990, Jędrzyński pracował na „strategicznym” stanowisku redaktora naczelnego „Gazety Pomorskiej”. Znalazł się zatem rzeczywiście „na górze” swojej kariery zawodowej, ale w momencie niezwykle – kończył się „stary świat”, nieuchronna była konfrontacja partii władzy i „Solidarności”. Mówiono o konieczności odnowy, o „gruntownych i koniecznych” reformach PZPR i państwa, o wolnościach obywatelskich, a strajki uznawano za najlepszą, bodaj jedyną formę skutecznych nacisków na władze. Nikt nie był przygotowany ani na stan wojenny wprowadzony 13 grudnia 1981 r., ani tym bardziej na stopniowy demontaż i rozpad PRL. Jędrzyński, który był jako redaktor naczelny „Gazety” na „pierwszej linii ideologicznego frontu” próbował wszelkimi sposobami chronić pismo i dziennikarzy z nim związanych, ale też bronić jako wartości wolnej prasy i swobody wypowiedzi, bo wydawało się, że to w tym kierunku pójdzie naprawa systemu. Opisuje te swoje pozytywistyczne działania jednak bez większego entuzjazmu – cóż, jest człowiekiem, który poznał ich koniec...

Różne części tej książki powstawały na przestrzeni wielu lat: od 2002 do 2015 r., co może budzić zdziwienie u autora płodnego, piszącego piękną polszczyzną i świadomego wartości słowa. *Było jak było* nie jest jednak pamiętnikiem czy dziaruszem życia. To istotnie ego-dokument, w którym wątki i przeżycia osobiste splatają się w niezwykle sposób z wydarzeniami zewnętrznymi, tworząc rzeczywiście osobistą narrację o świecie, który przeminął – i który, jak rzadko kiedy inne, został oceniony włącznie w kategoriach negatywnych. A więc i autor tej relacji powinien poczuć się, podobnie jak inni, jako immanentna część owego zła i w konsekwencji ponieść za udział w nim zasłużoną karę. W 1990 r., kiedy skończył się ostatecznie etap redagowania „Gazety”, Jędrzyńskiemu – już u progu „emeryturki” – zwycięski obóz dał rzeczywiście namiastkę owej „kary”: drobne na ogół, ale dotkliwe szykany urzędowe oraz to, co najbardziej przykre – ograniczenie możliwości publikowania w „swojej” gazecie.

Ostatnia, siódma część książki: „Przyjaźń z profesorem Konradem Górskim” stanowi swoiste podsumowanie wspomnień Zefiryndy Jędrzyńskiej. Jest to też pewien fenomen społeczny i psychologiczny: opis nie do końca zrozumiałego zbliżenia wybitnego uczonego, który przez całe swoje życie kontestował „realny socjalizm” PRL, gorliwego katolika, a jednocześnie niezależnego, wybitnego badacza i z drugiej strony znacznie od niego młodszego człowieka, ateisty, który wbrew jego opinii zrezygnował z kariery naukowej i awansował do elity niezbyt lubianej przez władzę. Jeszcze ciekawsze, że przyjaźń ta na dobre zrodziła się w pamiętnym 1980 r., przetrwała festiwal „Solidarności”, okres stanu wojennego i stopniową budowę struktur nowej Polski; a zakończyła się, wraz z śmiercią profesora w 1990 r. Dla obu, jak się okazało, z różnych powodów, był to okres trudny w życiu. Okres podejmowania decyzji, które jak w przypadku Górskiego, spychały go wręcz na

marginies ówczesnego życia społecznego i towarzyskiego (nie bojkotował władzy w dobie stanu wojennego, nie był też bezkrytycznym zwolennikiem „Solidarności”, jak przystało na państwowca z krwi i kości); a Jędrzyńskiego z kolei umacniały w naiwnym przekonaniu, że wspomniana już praca organiczna (zawsze interesował się wielką literaturą pozytywistyczną!) – działanie na rzecz realnie istniejącego państwa da w końcu pozytywne efekty. Nie dała wprawdzie, bo to państwo (PRL) rozpadło się, czego prof. Górski nie doczekał; ale aktywność Jędrzyńskiego – owe zabiegi u władz o uznanie jego dorobku, ułatwienia kontaktów ze światem, pomoc w zapewnieniu opieki medycznej itd. pomogła w zachowaniu pamięci o wybitnym uczonym.

I wreszcie to, wydaje się, koniec końców najważniejsze. Wspomnienia Jędrzyńskiego, przeplatane osobistymi refleksjami, dokumentacją o charakterze archiwalnym, króciutkimi najczęściej biogramami znanych mu osobiście ludzi z kręgów polityki, kultury i nauki lat 60., 70. i 80. XX wieku, kiedy sam był aktywny zawodowo, stanowią niewątpliwie jeden z najbardziej interesujących tekstów autobiograficznych, jakie powstały w ostatnim ćwierćwieczu. Chodzi nie tylko o warstwę faktograficzną, choć nie należy jej lekceważyć. Chodzi przede wszystkim o perspektywę, z jakiej fakty te zostały przedstawione czytelnikowi. Mianowicie o tę szeroką, wypełnioną wielkimi wydarzeniami, na których przebieg nie mamy jako ludzie żadnego wpływu, ale to one determinują nasze wybory i działania; i tę naszą – skróconą i wąską, która zamknie się prędzej czy później.

Konkludując tę recenzję, książka Zefiryna Jędrzyńskiego pt. *Było jak było. O młodości, redagowaniu „Nowości”, „Gazety Pomorskiej”, polityce i przyjaźni* jest dziełem zasługującym na pozytywną ocenę pod każdym względem. Bezsporne są jej walory poznawcze: bogata faktografia dotycząca dziejów prasy lokalnej w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku; wydarzeń politycznych z lat 60., 70. i 80. XX w. i wybitnych osobistości życia naukowego i kulturalnego województwa, dziennikarzy i artystów. Z dużym zainteresowaniem będą też zapewne czytane obrazki z danego Torunia, w którym autor spędzał swoje dzieciństwo.

Książka powinna trafić przede wszystkim do regionalistów, ale również, zważywszy na prowadzone w wielu szkołach tzw. ścieżki regionalne do zajmujących się tą problematyką nauczycieli. Ale też przeczytają ją chętnie ci, których po prostu pasjonuje historia Bydgoszczy i Torunia.

Jarosław Poraziński

Instytut Historii i Archiwistyki,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Institute of History and Archival Science,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
Institut für Geschichte und Archivwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: jaroslaw@umk.pl

Nadesłany: 16 III 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 9 VIII 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

M

arcin Grulkowski, **Najstarsze księgi miejskie Głównego Miasta Gdańska z XIV i początku XV wieku. Studium kodykologiczne, Studia i Materiały do Dziejów Kancelarii w Gdańsku, t.1, Polskie Towarzystwo Historyczne, Instytut Historii PAN, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2015, ss. 546, ISBN 978-83-7543-392-0**

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

W 1346 r., a więc w cztery lata po tym, jak Główne Miasto Gdańsk otrzymało prawa miejskie oparte na prawie chełmińskim, wielki mistrz krzyżacki Heinrich IV Dusemer von Arberg, dokumentem wydanym 31 lipca, zniósł resztki działania prawa miejskiego według wzoru lubeckiego. Gdańsk był już wtedy prężnie rozwijającym się ośrodkiem pod względem gospodarczym i kulturalnym. Wspomniany ośrodek miejski, należący do tzw. wielkich miast pruskich, był od 1308 r. w panowaniu zakonu krzyżackiego, a od XIII w. znajdował się w obrębie wpływów hanzeatyckiej strefy gospodarczej, obejmującej swym oddziaływaniem basen Morza Bałtyckiego i Morza Północnego. Przystąpienie miasta do Związku Miast Hanzeatyckich w 1361 r. jeszcze bardziej usprawniło proces urbanizacji, rozwój gospodarczy i umocniło pozycję Gdańska jako znaczącego ośrodka miejskiego w średniowiecznej Europie. Nieodzownym następstwem rozwoju miasta na wielu płaszczyznach było wytwarzanie różnego rodzaju pism, dokumentów, aktów prawnych i administracyjnych oraz kodeksów przez miejscowe kancelarie. Natomiast charakterystycznym tworem dla miast lokowanych na prawie niemieckim było pojawianie się instytucji ksiąg miejskich¹. Dla kancelarii Głównego Miasta Gdańska zachował się do współczesnych nam czasów jeden z najbogatszych zbiorów archiwalnych tego typu w tej części basenu Morza Bałtyckiego.

¹ H. Samsonowicz, *Późne średniowiecze miast nadbałtyckich. Studia nad dziejami Hanzy nad Bałtykiem w XIV-XV w.*, Warszawa 1968; idem, *Die Hanse im Ostseeraum*, [w:] *Die preußischen Hansestädte und ihre Stellung im Nord- und Ostseeraum des Mittelalters*, hrsg. von Z. H. Nowak, J. Tandecki, Toruń 1998, s. 7-24.

W 2015 r. ukazała się książka na temat najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska autorstwa Marcina Grulkowskiego. Niniejsza publikacja jest rozszerzoną wersją rozprawy doktorskiej napisanej w Zakładzie Historii Średniowiecza Polski i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Wcześniej problematykę ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska poruszał w swych publikacjach m.in. Janusz Tandecki², jednak opracowania te, ze zrozumiałych względów, miały charakter ogólny i wymagały docelowo jeszcze głębszej analizy. Również publikacje bardziej szczegółowe, takie jak źródłoznawcze artykuły Anieli Przywuskiej³ czy Piotra Olińskiego⁴, niewątpliwie fachowe i pełne, nie wyczerpywały całej problematyki przedmiotu. Marcin Grulkowski jest autorem wielu publikacji z zakresu źródłoznawstwa Gdańska i konsekwentnie od kilku lat bada temat średniowiecznych wytworów kancelaryjnych, zarówno Gdańska, jak i innych wielkich miast pruskich⁵. W recenzowanej książce badacz podjął się próby pełnej analizy najstarszych ksiąg wytworzonych i prowadzonych przez kancelarię Głównego Miasta Gdańska, przyjmując cezury czasowe od wieku XIV do początku wieku XV. Autor w sposób całościowy i kompletny przedstawił proces powstawania ksiąg miejskich oraz zasady ich użytkowania, a także szczegółowo opisał ich strukturę wewnętrzną i szatę zewnętrzną.

Pod względem technicznym (formalnym) książka została podzielona na dwie części, w skład których wchodzi łącznie sześć rozdziałów. Poszczególne rozdziały, z wyłączeniem rozdziału pierwszego i szóstego, podzielone zostały rzeczowo na podrozdziały, co sprawia, że konstrukcja pracy jest przejrzysta. Publikacja opatrzona jest wstępem, w którym autor uzasadnia przedmiot badań i wyjaśnia problematykę tematu, oraz zakończeniem, w którym zawarte jest podsumowanie i ogólny zarys wyników badań przedstawionych w części głównej książki. Książka posiada także obszerną i rozbudowaną bibliografię. Źródła oraz literatura wykorzystana w pracy zostały podzielone na pięć kategorii: źródła archiwalne z dokładnym wyszczególnieniem miejsca przechowywania poszczególnych archiwaliów i sygnaturą, źródła drukowane, źródła zdigitalizowane, opracowania i opracowania internetowe. Publikacja uzupełniona jest o abstrakt w języku angielskim, spisy: tabel, wykresów, rycin, rycin na wykłejce oraz indeks osobowy.

Na szczególną uwagę zasługuje szeroka baza źródłowa. Duża liczba materiałów wykorzystanych w pracy pozwoliła Marcinowi Grulkowskiemu na kompleksowe i rzetelne omówienie badanych zagadnień. Autor swe badania przeprowadzał głównie w Archiwum Państwowym w Gdańsku. W poszukiwaniu interesujących go materiałów odwiedził także Bibliotekę Gdańską Polskiej Akademii Nauk. Jeśli chodzi

² J. Tandecki, *Średniowieczne księgi wielkich miast pruskich jako źródła historyczne i zabytki kultury mieszczańskiej (organizacja władz, zachowane archiwalia, działalność kancelarii)*, Warszawa–Toruń 1990; idem, *Edycje średniowiecznych ksiąg wpisów z terenu Prus Królewskich. Stan obecny i postulaty badawcze*, [w:] *Kancelarie okresu staropolskiego*, [w:] *Kancelarie okresu księgi wpisów w Prusach Królewskich. Materiały z sesji odbytej 20–21 listopada 1992 roku w Archiwum Państwowym w Toruniu*, red. A. Tomczak, Warszawa 1994, s. 137–147.

³ A. Przywuska, *Przydatność zasobu Archiwum w Gdańsku do badań nad kancelarią w Prusach Królewskich okresu staropolskiego*, [w:] *Kancelarie okresu księgi wpisów w Prusach Królewskich*, s. 97–121.

⁴ P. Oliński, *Die Danziger Stadtbücher im 14. und der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, [w:] *Verwaltung und Schriftlichkeit in den Hansestädten*, hrsg. von J. Sarnowsky, Trier 2006 (Hansische Studien, Bd. 16), s. 323–334.

⁵ M. Grulkowski, *Najstarsza księga kamlarska Głównego Miasta Gdańska jako źródło historyczne*, [w:] *Komturzy, rajcy, żupani*, red. B. Słowiński, Malbork 2005 (Studia z Dziejów Średniowiecza, nr 11), s. 123–164; idem, *Najstarsze księgi gruntowe Głównego Miasta Gdańska w XIV i XV wieku. Uwagi źródłoznawcze*, [w:] *Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. P. Goldyn, Kraków 2008 (Biblioteka Porozumienia Doktorantów Uczelni Krakowskich, t. 1), s. 181–200.

o źródła zagraniczne, to kwerendą archiwalną objęty został Herder-Institut w Marburgu. W swojej książce M. Grulkowski w dużym stopniu wykorzystał opracowania znakomitych znawców tematu, takich jak Janusza Tandeckiego, Edwarda Potkowskiego czy Piotra Olińskiego. Całą pracę uzupełnia także duża liczba wykresów, tabel i rycin przygotowanych przez autora. Podstawę kwerendy stanowiło jedenaście najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska, które zostały objęte szczegółową analizą układu wewnętrznego i wyglądu zewnętrznego. Księgi te, ze względu na swoją treść, podzielone są na trzy serie. Pierwszą z nich stanowią księgi gruntowe, drugą ogólne księgi rady, a do trzeciej należą księgi finansowe. Do ksiąg gruntowych, poddanych dogłębnej analizie w omawianej książce, należą: funkcjonująca od 1357 r. najstarsza księga gruntowa Głównego Miasta Gdańska, księga gruntowa Głównego Miasta Gdańska z lat 1382–1415/1416; najstarsza księga gruntowa przedmieść Głównego Miasta Gdańska oraz *Liber hereditarium bonorum divisionum* z lat 1359–1439. Ogólne księgi rady stanowią: najstarsza ogólna księga rady Głównego Miasta Gdańska z lat 1374–1428 (*Stadtbuch № 1*), ogólna księga rady Głównego Miasta Gdańska z lat 1380–1412 (*Stadtbuch № 2*), księga recesów hanzeatyckich z lat 1395–1405 (*Stadtbuch № 3*) oraz ogólna księga rady Głównego Miasta Gdańska z lat 1402–1415 (*Stadtbuch № 4*). Księgi zawierające informacje o polityce finansowej miasta poddane badaniu to: rejestr podatkowy Głównego Miasta Gdańska z roku 1377/1378, rejestry podatkowe z drugiej połowy XIV w., a także najstarsza księga kamlarska Głównego Miasta Gdańska z lat 1379–1382.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Najstarsze księgi Głównego Miasta Gdańska, jako przedmiot badań historycznych* autor trafnie uzasadnia, dlaczego jego książkę należy zaliczyć do nurtu badań z zakresu kodykologii. Przedstawia także porównanie stanu edycji średniowiecznych wytworów kancelaryjnych Głównego Miasta Gdańska względem pozostałych wielkich miast pruskich, gdzie słusznie zauważa duże braki na tym polu badawczym, podzielając tym samym opinię J. Tandeckiego. W rozdziale tym omówiony jest również dotychczasowy stan badań poruszanej w książce problematyki oraz określona jest baza źródłowa pracy. Bardzo ciekawe informacje dostarcza nam podrozdział mówiący o utraconych na przestrzeni wieków księgach, w którym autor informuje o istnieniu zaginionej najstarszej księgi ławniczej funkcjonującej w początkach XV w. w kancelarii Głównego Miasta Gdańska. Zgodzić się trzeba z argumentami M. Grulkowskiego o istnieniu takiej księgi. Występowanie ksiąg ławniczych jest nieodzownym elementem kancelarii miast lokowanych na prawie chełmińskim. Wobec tego, pojawienie się księgi ławniczej w kancelarii Głównego Miasta Gdańska dopiero w 1426 r. (od tego roku była prowadzona najstarsza zachowana księga) byłoby czymś nienaturalnym i odbiegającym od stosowanych wówczas praktyk kancelaryjnych. Można pokusić się o przypuszczenie, że najstarsza księga ławnicza Głównego Miasta Gdańska mogła mieć nie tylko jedną poprzedniczkę, gdyż pamiętać należy, że w innych miastach na prawie chełmińskim księgi tego typu funkcjonowały już dużo wcześniej⁶.

⁶ Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta miasta Torunia, księgi i akta, kat. II, sygn. IX-4, *Liber scabinorum Veteris Civitatis Thoruniensis 1363–1428*, wydane drukiem: *Liber scabinorum Veteris Civitatis Thoruniensis 1363–1428*, wyd. L. Kaczmarczyk, Toruń 1936 (Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Fontes, t. 29); Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin-Dahlem, sygn. XIV. Hauptabteilung Rep. 322 A, sygn. 7, *Liber memoriarum Colmensis civitatis (1330–1430)*, wydane drukiem: *Das Kulmer Gerichtsbuch 1330–1430*, bearb. v. C. A. Lückerrath, F. Benninghoven, Köln–Weimar–Wien 1999.

Pojęcie i podział ksiąg miejskich jest tematem rozdziału drugiego prezentowanej publikacji. Zagadnienie to autor analizuje zarówno w aspekcie historycznym, jak i w świetle nowszych propozycji klasyfikacji ksiąg miejskich. M. Grulkowski nie ogranicza się do interpretacji istniejących już kryteriów podziału i definicji, ale sam przedstawia własny pomysł klasyfikacji tego rodzaju wytworów piśmiennictwa średniowiecznego. Przy próbie zdefiniowania pojęcia księgi miejskiej badacz ten w sposób rzeczowy wyjaśnia, jaki rodzaj rękopisu może być nazywany tego rodzaju księgą i jakie musi przy tym spełniać wymagania formalne. Ponadto omawia on także miejsce ksiąg miejskich pośród innych średniowiecznych dzieł pisanych, takich jak kroniki miejskie, księgi kupieckie, manualy, rejestry archiwalne, księgi korporacji miejskich, księgi formuł czy kopiariusze.

Kończący pierwszą część książki rozdział trzeci w szerokim aspekcie traktuje o metodologii badań ksiąg miejskich. M. Grulkowski dokonał przeglądu metod badawczych, jakie dotychczas funkcjonowały dla tego rodzaju źródeł oraz słusznie zwrócił uwagę, iż „brak jak do tej pory szerszej refleksji metodologicznej w dziedzinie badań ksiąg miejskich utrudniał wyodrębnienie tego nurtu kodykologii” (s. 97). Autor sprecyzował również procedurę badawczą dla ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska, przedstawiając jej uproszczony model. Ukazane zostały metody badań wykorzystane w analizie budowy wewnętrznej i wyglądu zewnętrznego ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska. Na szczególną uwagę zasługuje natomiast druga część niniejszego rozdziału, w której podjęto próbę stworzenia teorii użytkowania ksiąg miejskich. Przeanalizowane i wyodrębnione zostały części konstrukcyjne księgi miejskiej, a więc przestrzeń pisarska, wpis i grupa wpisów. Zawarto tutaj również informacje dotyczące wewnętrznej struktury funkcjonowania kancelarii miejskiej, uwzględniając proces przebiegu użytkowania ksiąg miejskich oraz rolę pracownika kancelarii, a także generalne reguły i przepisy dotyczące prowadzenia ksiąg miejskich. Typologia ksiąg miejskich została przedstawiona na podstawie opracowania własnego autora⁷. Rozdział ten wzbogaca dodatkowo duża liczba rycin (w tym kolorowych rycin na wyklejce), które w czytelny sposób obrazują poruszaną problematykę.

Realizując postawione wcześniej postulaty, autor, w rozdziałach czwartym i piątym, przechodzi do części głównej swojej pracy. Odpowiednio, w rozdziale czwartym charakteryzuje wygląd zewnętrzny najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska, a w rozdziale piątym analizuje układ wewnętrzny omawianych archiwaliów. Czynniki podlegające szczegółowej analizie cech zewnętrznych to materiał, z którego zrobiono księgi i okładki, rozmiar ksiąg, a także liczba występujących w nich kart. Ponadto scharakteryzowana jest budowa poszczególnych kodeksów z układem składek w księgach oraz szczegółowo zostały opisane sposoby liniowania i wykreślenia marginesów przez średniowiecznych skrybów. Na szczególne słowa uznania zasługują schematy układu kart w pojedynczych składkach opracowane przez autora dla każdej opisywanej księgi. Po omówieniu wyglądu zewnętrznego autor przechodzi do analizy układu wewnętrznego naj-

⁷ M. Grulkowski, *Definicja i klasyfikacje ksiąg miejskich. Księgi w kancelariach miast obszaru Hanzy*, [w:] *Nauki pomocnicze historii. Teoria, metody badań, dydaktyka*, red. A. Jaworska, R. Jop, Warszawa 2013, s. 142.

starszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska. Dużą znajomością tematu i poruszanej problematyki wykazał się M. Grulkowski, omawiając treść poszczególnych ksiąg. Ze szczegółowego opisu zawartości ksiąg, przedstawionego w tabelach w sposób syntetyczny, dowiadujemy się, jakiego rodzaju wpisy zawierają księgi i czego one dotyczą. Ważnym aspektem, poruszonym przy okazji omawiania układu wewnętrznego kodeksów, jest charakterystyka funkcji ksiąg. Rozróżnione zostały bowiem ich funkcje początkowe od tych nabytych w okresie użytkowania. Zarówno w rozdziale czwartym, jak i piątym autor poddał indywidualnemu badaniu każdą z jedenastu najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska.

Rozdział szósty i zarazem ostatni omawianej publikacji nosi tytuł „Księgi miejskie Głównego Miasta Gdańska, jako system kancelaryjny”. Autor dokonał tutaj porównania systemu kancelaryjnego Głównego Miasta Gdańska z innymi ośrodkami miejskimi związanymi z Hanzą (Kolonia, Hamburg, Rewel, Hanower i Ryga). Rozdział ten kończy opis ewolucji systemu kancelaryjnego Głównego Miasta Gdańska.

Niewątpliwie tak szczegółowe przedstawienie omawianych w książce zagadnień nie byłoby możliwe bez sumiennie przeprowadzonej kwerendy archiwalnej. Z całą pewnością można stwierdzić, że autorowi udało się w sposób pełny i rzeczowy omówić najstarsze księgi miejskie Głównego Miasta Gdańska. Badania M. Grulkowskiego ukazują nowe, ciekawe aspekty dotyczące funkcjonowania ksiąg miejskich w kancelarii średniowiecznej, jak i w kwestii uściślenia terminologii związanej z tą tematyką. Na słowa uznania zasługuje również udana, szczegółowa analiza kodykologiczna najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska oparta na rzetelnej charakterystyce wyglądu zewnętrznego oraz treści omawianych kodeksów. Publikacja ta jest doskonałym źródłem informacji z wieloaspektowego zakresu egzystencji najstarszych ksiąg miejskich i stanowi wartościowe kompendium wiedzy o funkcjonowaniu średniowiecznych kancelarii miejskich w miastach należących do hanzeatyckiej strefy gospodarczej. Dokonane przez autora badania i ustalenia dotyczące charakterystyki najstarszych ksiąg miejskich Głównego Miasta Gdańska zaowocowały interesującą i fachową lekturą, która z pewnością będzie przydatna dla kolejnych pokoleń historyków.

Mikołaj Modrzyński

Instytut Historii i Archiwistyki,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Institute of History and Archival Science,
Nicolaus Copernicus University in Toruń
Institut für Geschichte und Archivwissenschaft,
Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń
e-mail: mikivikalfa156@wp.pl

Nadesłany: 17 V 2016

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 4 IX 2016

Zaakceptowany: 9 IX 2016

Lista autorów tomu 16

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
 Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Grzegorz Barecki, mgr, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń, e-mail: g.barecki@ksiaznica.torun.pl

Barbara Centek, dr, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Institute of Information Science and Book Studies, Nicolaus Copernicus University in Toruń; Institut für Informations- und Buchwissenschaft, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; e-mail: bcentek@umk.pl

Tomasz Dreikopel, dr, Instytut Filozofii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; Institute of Philosophy, University of Warmia and Mazury in Olsztyn; Institut für Philosophie, Universität Ermland-Masuren in Olsztyn; e-mail: todrkpl@interia.pl

Iwona Imańska, prof. dr hab., Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Institute of Information Science and Book Studies, Nicolaus Copernicus University in Toruń; Institut für Informations- und Buchwissenschaft, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; e-mail: Iwona.Imanska@umk.pl

Krystyna Konieczna, mgr, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń, e-mail: k.konieczna@ksiaznica.torun.pl

Monika Kozłowska, mgr, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń, e-mail: m.borowicz@ksiaznica.torun.pl

Katarzyna Kulig, mgr, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, Öffentliche Woiwodschaftsbibliothek – Kopernikus Bücherei in Toruń, e-mail: k.kulig@ksiaznica.torun.pl

Paweł Marzec, dr, Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; Department of Library and Information Science, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz; Lehrstuhl für Bibliotheks- und Informationswissenschaft, Kazimierz-Wielki-Universität in Bydgoszcz; pmarzec@ukw.edu.pl

Mikołaj Modrzyński, mgr, Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Institute of History and Archival Science, Nicolaus Copernicus University in Toruń; *Institut für Geschichte und Archivwissenschaft*, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; e-mail: mikivikalfa156@wp.pl

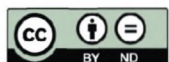
Iwona Olińska, mgr, Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; University Library in Toruń, Nicolaus Copernicus University in Toruń; *Universitätsbibliothek Toruń*, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; iwona@umk.pl

Dominik Mirosław Piotrowski, dr, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; University Library in Toruń, Nicolaus Copernicus University in Toruń; *Universitätsbibliothek Toruń*, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; dpi@umk.pl

Jarosław Poraziński, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Institute of History and Archival Science, Nicolaus Copernicus University in Toruń; *Institut für Geschichte und Archivwissenschaft*, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; e-mail: jaroslaw@umk.pl

Janusz Tandecki, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Institute of History and Archival Science, Nicolaus Copernicus University in Toruń; *Institut für Geschichte und Archivwissenschaft*, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń; e-mail: tandecki@umk.pl

Lista współpracujących recenzentów:

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
 Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

- prof. dr hab. Bogusław Dybaś (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń / Polska Akademia Nauk – Stacja Naukowa w Wiedniu, Polish Academy of Sciences – Scientific Centre in Vienna, Polnische Akademie der Wissenschaften – Wissenschaftliches Zentrum in Wien)
- prof. dr hab. Jerzy Dygdała (Polska Akademia Nauk, Polish Academy of Science, Polnische Akademie der Wissenschaften)
- dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- dr Małgorzata Gorczyńska (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, University of Life Science in Lublin, Naturwissenschaftliche Universität Lublin)
- prof. dr hab. Grażyna Gzella (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- prof. dr hab. Jacek Gzella (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- dr hab. Iwona Imańska, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- dr hab. Wiesława Kwiatkowska, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- prof. dr hab. Beata Możejko (Uniwersytet Gdański, University of Gdańsk, Universität Danzig)
- dr Renata Skowrońska (Polska Misja Historyczna przy Uniwersytecie Juliusza Maksymiliana w Würzburgu, *Polish Historical Mission on the Julius Maximilians University of Würzburg*, Polnische Historische Mission an der Julius-Maximilians-Universität Würzburg)
- dr hab. Anna Supruniuk (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Nikolaus-Kopernikus-Universität Toruń)
- dr Anna Ziemiańska (Polska Akademia Nauk – Stacja Naukowa w Wiedniu, Polish Academy of Sciences – Scientific Centre in Vienna, Polnische Akademie der Wissenschaften – Wissenschaftliches Zentrum in Wien)
- dr hab. Sławomir Zonenberg, prof. UKW (Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Kazimierz-Wielki-Universität in Bydgoszcz)

Procedura recenzowania artykułów w czasopiśmie „Folia Toruniensia”

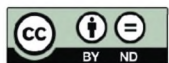
Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Procedura recenzowania tekstów stosowana w czasopiśmie „Folia Toruniensia” jest zgodna z zaleceniami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zawartymi w dokumencie *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce* z 2011 r.

1. Redakcja, przygotowując wydanie każdego numeru, ocenia wszystkie nadesłane teksty. Pozwala to na dokonanie wstępnej selekcji zebranego materiału, który następnie zostaje zwrócony autorowi do naniesienia poprawek i uwag redakcji.
2. Następnie, redakcja wybiera spośród specjalistów w zakresie bibliologii i informatologii lub historii dwóch niezależnych recenzentów spoza jednostki (Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu).
3. W przypadku tekstów powstałych w języku obcym, co najmniej jeden z recenzentów jest afiliowany w instytucji zagranicznej innej niż narodowość autora pracy.
4. Autorzy i recenzenci nie znają swoich tożsamości – tzw. „double-blind review process”, tak aby nie dopuścić do sytuacji mogących w jakikolwiek sposób wypaczyć wynik recenzji.
5. Wydawnictwo podpisuje z recenzentami umowy określające wynagrodzenie za sporządzenie pisemnej recenzji, zapewniając ich wysoki standard.
6. Recenzje mają formę pisemną i zawierają jednoznaczny wniosek co do dopuszczenia artykułu do publikacji lub jego odrzucenia.
7. Podstawą zakwalifikowania artykułów do druku są dwie pozytywne recenzje. W przypadku sprzecznych ocen decyzję o dopuszczeniu bądź niedopuszczeniu tekstu do druku podejmuje redakcja.
8. Autorzy informowani są o wynikach procedury recenzowania.
9. Nazwiska recenzentów poszczególnych numerów nie są ujawniane. Raz w roku czasopismo podaje do publicznej wiadomości listę recenzentów współpracujących.

The procedure for reviewing texts published in the journal *Folia Toruniensia*

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

The procedure for reviewing texts applied in the journal *Folia Toruniensia* complies with the guidelines put forward by the Ministry of Science and Higher Education, included in the “Good practice in academic review procedures” document of 2011.

1. The Editorial Committee in charge of preparing the publication of each issue of the journal evaluates all the submitted texts. It allows a preliminary selection of the collected material, which is then returned to the author in order to include the corrections and remarks made by the Editorial Committee.
2. Next, the Editorial Committee chooses two reviewers – specialists in Bibliology and Information Studies or History – who are independent of the centre - the Voivodeship Public Library – Copernicus Library in Torun.
3. If the text is written in a foreign language, at least one of the reviewers is affiliated to a foreign institution from a country other than the nationality of the author.
4. The authors and reviewers do not know each other's identities – the so called “double-blind review process” – in order to avoid compromising the objectiveness of the review.
5. The publisher concludes agreements with reviewers which define the remuneration for writing reviews to ensure a high standard.
6. Reviews are made in written form and end in an unequivocal statement whether a given text can be accepted for print or should be rejected.
7. For the text to be qualified for print two positive reviews are necessary. If the reviewers differ in opinion, the Editorial Committee decides whether the text is to be printed or rejected.
8. The authors are notified of the results of the review procedure.
9. The surnames of reviewers of individual issues of the journal are not disclosed. Once a year the journal makes the list of co-operating reviewers available to the public.

Begutachtungsverfahren bei der Zeitschrift „Folia Toruniensia”

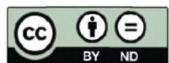

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Das Verfahren der Begutachtung von Beiträgen für die Zeitschrift „Folia Toruniensia” erfolgt gemäß den des Ministeriums für Bildung und Hochschulwesen, die in dem Dokument „Gute Praktika bei Begutachtungsverfahren in der Forschung” aus dem Jahre 2011 formuliert wurden.

1. Bei der Vorbereitung jeder Nummer der Zeitschrift begutachten die Herausgeber alle eingesandten Texte. Dies ermöglicht eine erste Selektion des gelieferten Materials. Die Texte werden dann den Autoren zur Korrektur unter der Berücksichtigung der Anmerkungen der Herausgeber zurückgeschickt.
2. Ferner wählen die Herausgeber unter den Spezialisten im Bereich der Buchkunde und Informationswissenschaft bzw. der Geschichte zwei unabhängige externe Gutachter (außerhalb der Öffentlichen Wojewodschaftsbibliothek – Kopernikus-Bücherei in Thorn).
3. Bei Beiträgen, die in einer Fremdsprache verfasst sind, muss mindestens einer der Gutachter einer ausländischen Einrichtung affiliert sein und eine andere Nationalität haben als der Beitragsautor.
4. Autoren und Gutachter bleiben füreinander anonym („double-blind review process“), damit das Ergebnis der Begutachtung durch nichts beeinflusst wird.
5. Der Verlag unterschreibt mit den Gutachtern Verträge, in denen Entgeltshöhe für die Erstellung von schriftlichen Gutachten bestimmt wird. Damit wird die hohe Qualität der Gutachten sichergestellt.
6. Die Gutachten haben schriftliche Form und werden mit einer eindeutigen Schlussfolgerung über die Zulassung bzw. Ablehnung des Beitrags abgeschlossen.
7. Die Beiträge werden zum Druck auf der Grundlage von zwei positiven Gutachten qualifiziert. Im Falle von zwei widersprüchlichen Bewertungen entscheiden die Herausgeber über die Zulassung bzw. Ablehnung des Textes.
8. Die Autoren werden über die Ergebnisse des Begutachtungsverfahrens informiert.
9. Die Namen der Gutachter der einzelnen Nummer der Zeitschrift werden nicht angegeben. Einmal jährlich wird die Liste der zusammenarbeitenden Gutachter veröffentlicht.

Instrukcja dotycząca przygotowania tekstów do czasopisma „Folia Toruniensia”

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

1. Redakcja informuje, że *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej i wszystkie ich wykryte przypadki będą demaskowane przez powiadomienie odpowiednich podmiotów: instytucji zatrudniających autorów, towarzystw naukowych, stowarzyszeń zraszających edytorów itp.
2. Teksty powinny zostać przesłane do redakcji w formacie: .doc, .docx., .odt, .rtf lub .sxw.
3. Redakcja przyjmuje propozycje tekstów o objętości nieprzekraczającej 2 arkuszy autorskich (80 tys. znaków ze spacjami i przypisami).
4. Do artykułu powinny zostać dołączone: informacja o autorze o objętości 500–800 znaków ze spacjami, streszczenie wraz ze słowami kluczowymi o objętości około 1–2 tys. znaków oraz bibliografia załącznikowa.
5. Formatowanie:
  - Imię i nazwisko autora czcionką Times New Roman; wielkość czcionki: 12; pogrubienie; odstępy: 1,5; wyrównanie: akapit z lewej.
  - Informacje o afiliacji (pełnej nazwie instytucji) i adresie e-mail autora: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 12; odstępy: 1,5; wyrównanie: akapit z lewej.
  - W przypadku recenzji, sprawozdania i wspomnienia imię i nazwisko autora oraz jego afiliacje i e-mail umieszcza się na końcu tekstu z prawej strony, według takich zasad jak powyżej, ale z wyrównaniem: akapit z prawej.
  - Tytuł: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 12; pogrubienie; odstępy: 1,5; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: z lewej.
  - Informacja o autorze artykułu: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 10; odstępy: 1; wcięcie akapitowe: 1,5 cm; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne.
  - Słowa kluczowe i streszczenie: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 10; odstępy: 1; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne (same „Słowa kluczowe” i „Streszczenie”: czcionka: Times New Roman; wielkość czcionki: 10; pogrubienie).
  - Tekst: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 12; odstępy: 1,5; wcięcie akapitowe: 1,5 cm; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne.
  - Przypisy: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 10; odstępy: 1; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne.
  - Bibliografia załącznikowa – tytuł i śródtytuły: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 12; pogrubienie; brak wcięcia akapitowego; odstępy: 1,5; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne.

- Bibliografia załącznikowa – tekst: czcionka Times New Roman; wielkość czcionki: 12; odstępy: 1,5; wcięcie akapitowe: 1,5 cm; marginesy: 2,5 cm; wyrównanie: obustronne.
6. Materiał ilustracyjny powinien zostać przesłany do redakcji w formacie: .jpg/.jpeg, .tif/.tiff lub .png.
  7. W przypadku recenzji w nagłówku podajemy po kolei: imię i nazwisko autora publikacji, jej pełny tytuł (w przypadku pracy wielotomowej również liczbę tomów), nazwę wydawnictwa (w przypadku kolejnego wydania jego numer), miejsce i rok wydania, liczbę stron oraz numer ISBN.
  8. Tytuły opublikowanych prac piszemy w tekście i w przypisach czcionką pochylą.
  9. Tytuły czasopism w tekście zaznaczamy za pomocą cudzysłowu.
  10. Często cytowane nazwy instytucji, czasopism lub edycji źródłowych powinno się, po ich pierwszym zastosowaniu, skracać.
  11. Wszelkiego rodzaju cytaty, zarówno w tekście, jak i w przypisach, zaznaczamy za pomocą cudzysłowu.
  12. Dаты w tekście i w przypisach zapisujemy według zasady: datę dzienną cyfrowo, miesiąc słownie i rok cyfrowo (cyframi arabskimi). Natomiast w przypadku dat w przypisach wszystko zapisujemy cyfrowo (dzień i rok cyframi arabskimi, a miesiąc rzymskimi).
  13. Cytując w przypisie monografię postępujemy według zasady: pierwsza litera imienia zakończona kropką i pełne nazwisko, następnie pełny tytuł, a na końcu miejsce i rok wydania.
T. Suleja, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995, s. 13.
Cytując ponownie tę samą monografię, używamy zamiast tytułu skrótu op. cit. Przy cytowaniu pozycji z poprzedniego przypisu stosujemy skrót ibidem. Jeśli po tym zapisie występuje następna praca tego samego autora, to piszemy idem lub eadem.
  14. Cytując w przypisach prace zbiorowe lub wydawnictwa źródłowe, pomiędzy tytułem artykułu/rozdziału/źródła a tomu piszemy po przecinku [w:]. Nazwisko redaktora podajemy nieodmienne poprzedzone skrótem red. (hrsg. von) i pierwszą literą imienia lub imion.
B. Rok, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [w:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, red. K. Matwijowski, Wrocław 2001, s. 133–134.
T. Wilhelmi, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [w:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, Basel 2002, s. 7–35.
  15. Cytując w przypisie artykuł z czasopisma naukowego, piszemy tytuł czasopisma prostą czcionką, bez cudzysłowu, po przecinku podajemy jego tom/rocznik, a po dwukropku odpowiedni rok (gdy istnieje jeszcze podział na zeszyty i numery, podajemy ich numer).

S. Józwiak, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, t. 67: 2002, z. 3–4, s. 65 i n.

16. W przypadku cytowania artykułów z czasopism niebędących naukowymi, po tytule podajemy rok, a po przecinku odpowiedni numer.
 K. Pisarczyk, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, *Gazeta Toruńska* (dalej: GT), 1952, nr 74, s. 3.
Z chwili, GT, 1898, nr 59, s. 1.
17. Cytowane w przypisie publikowane źródło zapisujemy według wymienionych wyżej zasad, dodając skrócone imię i nazwisko osoby, która źródło/źródła zebrała, przetłumaczyła, opracowała, napisała wstęp i wydała lub redagowała wykonanie tych czynności.
 S. Poniatowski, *Pamiętniki*, tłum. i oprac. W. Konopczyński i S. Ptaszycki, t. 1, cz. 1, Warszawa 1915, s. 40–41.
 J. Ossoliński, *Pamiętnik (1595–1621)*, oprac. J. Kolasa i J. Maciszewski, Wrocław 2004, s. 30.
Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), wyd. W. Kętrzyński, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 13: 1906, s. 3.
Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, hrsg. von W. Ziesmer, Danzig 1916.
Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, bearb. von C. E. Napiersky, [w:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, hrsg. von J. F. Recke, Leipzig 1839, s. 1–238.
18. Cytując w przypisie niepublikowane źródło, podajemy najpierw jego lokalizację, czyli miejsce, gdzie jest przechowywane i dostępne, a po przecinku numer katalogowy/sygnaturę.
 Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (dalej: BCz), rkps 968, J. M. Ossoliński do T. Czackiego 23 IV 1798 r. z Wiednia.
19. Cytując w przypisie tekst pochodzący z Internetu, postępujemy analogicznie do tradycyjnych publikacji, z tą tylko różnicą, że zaznaczamy to jako [online] oraz podajemy dodatkowo datę dostępu i jego adres w sieci.
 J. Turowska, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, *Biuletyn EBIB* [online], 2006, nr 11 (81) [dostęp 10 III 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.
Użyteczność (ang. *usability*, *web-usability*), [w:] *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [dostęp 10 III 2008]. Dostępny w World Wide Web: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).
 [G. Barecki], *Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników*, [w:] *Informatorium. Blog Działu Informacyjno-Bibliograficznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu* [online], [dostęp 2 VI 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://informatorium.książnica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

20. Cytując w przypisie korespondencję, podajemy imię i nazwisko nadawcy, informację o typie korespondencji (e-mail lub list) oraz datę jego nadania.
T. Zbierski, e-mail do autora, kwiecień 26, 2012.
J. Szczot, list do autora, czerwiec 28, 2012.
21. Sporządzając bibliografię załącznikową na końcu artykułu, postępujemy według zasad analogicznych do cytowania w przypisach, przy czym rozwijamy imię autora i na początku podajemy jego nazwisko, a przy artykułach i innych tekstach niesamoistnych wydawniczo podajemy zakres stron.
Poniżej zamieszczamy przykład bibliografii załącznikowej, ułożonej na podstawie materiału wykorzystanego we wcześniejszych przykładach:

Bibliografia

Źródła niepublikowane

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, rkps 968.

Źródła opublikowane

Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, bearb. von C. E. Napiersky, [w:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, hrsg. von J. F. Recke, Leipzig 1839, s. 1–238.

Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, hrsg. von W. Ziesmer, Danzig 1916.

Ossoliński Jerzy, *Pamiętnik (1595–1621)*, oprac. J. Kolasa i J. Maciszewski, Wrocław 2004.

Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), wyd. W. Kętrzyński, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 13: 1906, s. 3–41.

Pisarczyk Kazimierz, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, Gazeta Toruńska, 1952, nr 74, s. 3.

Poniatowski Stanisław, *Pamiętniki*, tłum. i oprac. W. Konopczyński i S. Ptaszycki, t. 1, cz. 1, Warszawa 1915.

Z chwili, Gazeta Toruńska, 1898, nr 59, s. 1.

Opracowania

[Barecki Grzegorz], *Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników*, [w:] *Informatorium. Blog Działu Informacyjno-Bibliograficznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu* [online], [dostęp 2 VI 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

Józwiak Sławomir, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, t. 67: 2002, z. 3–4, s. 61–70.

Rok Bogdan, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [w:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, red. K. Matwijowski, Wrocław 2001, s. 133–134.

Suleja Teresa, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995.

Turowska Jolanta, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, Biuletyn EBIB [online], 2006, nr 11 (81) [dostęp 10 III 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

Użyteczność (ang. *usability, web-usability*), [w:] *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [dostęp 10 III 2008]. Dostępny w World Wide Web: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi Thomas, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [w:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, Basel 2002, s. 7–35.

Korespondencja

Szczot Jacek, list do autora, czerwiec 28, 2012.

Zbierski Tomasz, e-mail do autora, kwiecień 26, 2012.

22. Oprócz bibliografii załącznikowej w tradycyjnej formie powinno się przygotować zestawienie w stylu Chicago.

Poniżej zamieszczamy przykład bibliografii w stylu Chicago¹:

Bibliografia

Źródła niepublikowane

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. 968.

Źródła opublikowane

Napiersky, Carl Eduard, bearb. von. 1839. „Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts“. W *Monumenta Livoniae Antiquae*. 2, hrsg. von J. F. Recke, 1–238. Leipzig: Verlag von Eduard Frantzen's Buchhandlung.

NN. 1898. „Z chwili“. *Gazeta Toruńska*, Marzec 13.

Orłowski, Maciej. 1906. „Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606)”, wyd. W. Kętrzyński. *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 13: 3–41.

Ossoliński, Jerzy. 2004. *Pamiętnik (1595–1621)*, oprac. J. Kolasa i J. Maciszewski. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

¹ „Chicago-Style Citation Quick Guide”. W *The Chicago Manual of Style*. Dostęp 25.04.2016. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html; „Bibliografia”. W *POL-index*. Dostęp 25.04.2016. http://polindex-pomoc.opi.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=112; „Styl bibliograficzny Chicago”. W *Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Dostęp 30.05.2015. <http://www.biblioteka.uksw.edu.pl/node/466>.

Pisarczyk, Kazimierz. 1952. „O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji”. *Gazeta Toruńska*, Marzec 26.

Poniatowski, Stanisław. 1915. *Pamiętniki*, tłum. i oprac. W. Konopczyński i S. Ptaszycki. 1(1). Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego.

Ziesmer, Walther, hrsg. von. 1916. *Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens*. Danzig: A. W. Kafemann.

Opracowania

[Barecki, Grzegorz]. 2016. „Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników” Informatorium. Blog Działu Informacyjno-Bibliograficznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, Maj 24. <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artikulow-gazet-tygodnikow/>.

Józwiak, Sławomir. 2002. „Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422”. *Zapiski Historyczne* 67(3–4): 61–70.

Rok, Bogdan. 2001. „Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769”. W *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, red. K. Matwijowski, 133–134. Wrocław: Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

Suleja, Teresa. 1995. *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Turowska, Jolanta. 2006. „Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta”. *Biuletyn EBIB* 11(81). dostęp 10.03.2008. <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

„Użyteczność (ang. usability, web-usability)”. W *Wikipedia. Wolna encyklopedia*. dostęp 10.03.2008. [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi, Thomas. 2002. „Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants”. W *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, 7–35. Basel: Schwabe.

Korespondencja

Jacek Szczot, list do autora, Czerwiec 28, 2012.

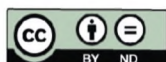
Tomasz Zbiński, e-mail do autora, Kwiecień 26, 2012.

23. Zarówno w tekście, jak i w przypisach powinno używać się ogólnie znanych i przyjętych skrótów:

bearbeiten von – bearb. von, Band – Bd., Heft – H., herausgegeben von – hrsg. von, Jahrgang – Jg., maszynopis – mps, numer – nr, opracowanie – oprac., porównaj – por., redakcja – red., rękopis – rkps, Rocznik – R., rok, roku – r., tłumaczenie – tłum., tom – t., volumin – vol., wiek, wieku – w., wydanie – wyd., zebranie – zebr., zeszyt – z., zobacz – zob. itd.

Instructions concerning the preparation of texts to be published in the journal *Folia Toruniensia*

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

1. The editors declare that “ghostwriting” and “guest authorship” constitute a lack of academic reliability; all cases of the aforementioned practices shall be disclosed and reported to appropriate bodies (institutions where the author is employed, academic societies, associations of editors, etc.).
2. The texts should be sent to the editors in one of these formats: doc., docx., odt., rtf., sxw.
3. The editorial office accepts proposals of texts of no more than two editor’s sheets (80,000 characters with spaces and footnotes).
4. Articles should be accompanied with information about the author comprising 500–800 characters with spaces and a summary with key words of 1,000–2,000 characters.
5. Formatting:
  - The first and last name of the author: Times New Roman; the font size: 12; boldface; the spaces: 1.5; the alignment: from the left-hand side.
  - Information about the author’s affiliation (the full name of the institution) and e-mail address: the font – Times New Roman; the font size: 12; the spaces: 1.5; the alignment: from the left-hand side.
  - In the case of reviews, reports and memoirs, the first and last name of the author along with their affiliation and e-mail address should be placed at the end of the text from the right-hand side, following the rules above, but with the alignment from the left-hand side.
  - Information about the article’s author: the font: Times New Roman; the font size: 10; the spaces: 1; the indentation: 1.5 cm; margins: 2.5 cm; the justification of the text (“key words” and “summary”: font: Times New Roman; the font size: 10; bold type).
  - The main text; the font: Times New Roman; the font size: 12; the spaces: 1.5; the indentation: 1.5 cm; margins: 2.5 cm; a justified text.
  - Footnotes: the font: Times New Roman; the font size: 10; the spaces: 1; margins: 2.5 cm; a justified text.
6. Illustrations should be sent to the editorial office in one of the following formats: .jpg/.jpeg, .tif/.tiff, .png.
7. In the case of reviews, the headline should include the following in the order provided: the first and last name of the publication’s author, its full title (in the case of a multivolume work – the number of volumes should be indicated), the

- name of the publishing house (along with the issue number), the place and year of publishing, the number of pages and the ISBN number).
8. Titles of published works should be written in italics in the text and in the footnotes.
  9. Titles of journals in the text should be indicated with quotation marks.
  10. Frequently cited names of institutions, journals or source editions should be shortened once they have been provided for the first time.
  11. Quotations of any kind, both included in the text and in the footnotes, should be written in quotation marks.
  12. Dates in the text and footnotes should follow this rule: the day should be given in digits, the month should be written in words and the year in Arabic numerals. In the footnotes all the dates should be given in digits (the day and the year with Arabic numerals, while the month should be given in Roman numerals).
  13. When quoting a monograph in the footnote the following rule should be observed: the first letter of the first name finished with a full-stop and a full surname, next a complete title followed by the place and the year of the publication.

T. Suleja, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995, p. 13.

Citing again the same monograph the abbreviation *op. cit.* is used instead of the title. The abbreviation *ibidem.* is used if the source from the previous footnote is cited. If another work of the same author is cited later on, the abbreviation *idem.* or *eadem* is used.
  14. When citing the collected work or source publications between the title of the article/ chapter / source or volume after a comma there should appear [in]. The surname of the editor in the nominative case preceded by the abbreviation [ed. by] and the first letter of the first name or names.

B. Rok, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [in:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, ed. by K. Matwijowski, Wrocław 2001, p. 133–134.

T. Wilhelmi, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [in:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum "Narrenschiff" und zum übrigen Werk*, ed. by T. Wilhelmi, Basel 2002, p. 7–35.
  15. Citing an article from a scientific journal in the footnote we write the title of the journal in the simple font, without inverted commas; after a comma we provide the volume number and after a colon – the appropriate year (if there is a division into sub-volumes [Polish: zeszyt] we provide its number.

S. Józwiak, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, vol. 67: 2002, subvol. 3–4, p. 65.
  16. If we cite articles from non-scientific journals, after the title we provide the year, and after a comma – the correct number.

K. Pisarczyk, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, *Gazeta Torunska* (further: GT), 1952, no 74, p. 3.

Z *chwili*, GT, 1898, no 58, p. 1.

17. When citing a published source in the footnote we follow the aforementioned rules, adding a shortened first name and surname of the person who collected, translated, prepared the source, wrote the introduction, published the source and executed the edition of the source.

S. Poniatowski, *Pamiętniki*, transl. and comp. by W. Konopczyński and S. Ptaszycki, vol. 1, part 1, Warszawa 1915, pp. 40–41.

J. Ossoliński, *Pamiętnik (1595–1621)*, prep. by J. Kolasa i J. Maciszewski, Wrocław 2004, p. 30.

Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), prep. by W. Kętrzyński, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 13: 1906, p. 3.

Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, ed. by W. Ziesmer, Danzig 1916.

Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, prep. by C. E. Napiersky, [in:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, ed. by J. F. Recke, Leipzig 1839, pp. 1–238.

18. When citing an unpublished source we first provide details of where it is available, and after a comma we give its catalogue number/ entry number.

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (further: BCz), ms 968, J. M. Ossoliński to T. Czacki 23 IV 1798 from Vienna.

19. When citing a text from the Internet in the footnote we follow the same rules as in the case of traditional publications; the only difference is the fact that we are obliged to mark it as [online] and provide the date when it was accessible along with the address of the website.

J. Turowska, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, Biuletyn EBIB [online], 2006, no 11 (81) [available 10 III 2008]. Available on the World Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

Użyteczność (ang. *usability, web-usability*), in *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [available 10 III 2008]. Available on the World Wide Web: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usanity\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usanity)).

[G. Barecki], *Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników*, [in:] A newsletter. A blog of the Department of Information and Bibliography of the Voivodeship Public Library – Copernicus Library in Toruń [online], [available 2 VI 2016]. Available on the World Wide Web: <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

20. Quoting the correspondence in the footnote we provide the name and surname of the sender, information about the type of correspondence (e-mail or letter) and the date of sending.

J. Szczot, a letter to the author, June 28, 2012.

T. Zbiński, e-mail to the author, April 26, 2012.

21. Preparing the bibliography at the end of the article, you should follow the same rules as the ones applied in citations in footnotes; you should provide the full

first name of the author, with their surname coming first; in case of articles and other texts the scope of pages should be provided.

Below you will find an example of the bibliography prepared on the basis of the material used in the previous examples:

Bibliography

Unpublished source

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, ms 968.

Published source

Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, prep. by C. E. Napiersky, [in:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, ed. by J. F. Recke, Leipzig 1839, pp. 1–238.

Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, ed. by W. Ziesmer, Danzig 1916.

Ossoliński Jerzy, *Pamiętnik (1595–1621)*, prep. by J. Kolasa i J. Maciszewski, Wrocław 2004.

Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), prep. by W. Kętrzyński, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 13: 1906, pp. 3–41.

Piarczyk Kazimierz, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, *Gazeta Torunska*, 1952, no 74, p. 3.

Poniatowski Stanisław, *Pamiętniki*, transl. and comp. by W. Konopczyński and S. Ptaszycki, vol. 1, part 1, Warszawa 1915.

Z chwili, *GT*, 1898, no 58, p. 1.

Descriptions

[Barecki Grzegorz], *Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników*, [in:] A newsletter. A blog of the Department of Information and Bibliography of the Voivodeship Public Library – Copernicus Library in Toruń [online], [available 2 VI 2016]. Available on the World Wide Web: <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artikulow-gazet-tygodnikow/>.

Jóźwiak Sławomir, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, vol. 67: 2002, subvol. 3–4, pp. 61–70.

Rok Bogdan, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [in:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, ed. by K. Matwijowski, Wrocław 2001, pp. 133–134.

Suleja Teresa, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995.

Turowska Jolanta, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, Biuletyn EBIB [online], 2006, no 11 (81) [available 10 III 2008]. Available on the World Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

Użyteczność (ang. *usability*, *web-usability*), in *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [available 10 III 2008]. Available on the World Wide Web: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi Thomas, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [in:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum "Narrenschiff" und zum übrigen Werk*, ed. by T. Wilhelmi, Basel 2002, pp. 7–35.

Correspondence

Szczot Jacek, a letter to the author, June 28, 2012.

Zbierski Tomasz, e-mail to the author, April 26, 2012.

22. Apart from the bibliography attached in a traditional form, the author should prepare a list in the Chicago style.

Below you will find an example of the Chicago style bibliography:

Bibliography

Unpublished source

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. 968.

Published source

Napiersky, Carl Eduard, prep. by. 1839. „Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehten Jahrhunderts“. In *Monumenta Livoniae Antiquae*. 2, ed. by J. F. Recke, 1–238. Leipzig Verlag von Eduard Frantzen's Buchhandlung.

NN. 1898. „Z chwili“. *Gazeta Toruńska*, March 13.

Orłowski, Maciej. 1906. „Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606)”, prep. by W. Kętrzyński. *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 13: 3–41.

Ossoliński, Jerzy. 2004. *Pamiętnik (1595–1621)*, prep. by J. Kolasa i J. Maciszewski. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Piarczyk, Kazimierz. 1952. „O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji”. *Gazeta Torunska*, March 26.

Poniatowski, Stanisław. 1915. *Pamiętniki*, transl. and comp. by W. Kopoczyński and S. Ptaszycki. 1(1). Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego.

Ziesmer, Walther, ed. By 1916. *Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens*. Danzig: A. W. Kafemann.

Descriptions

[Barecki, Grzegorz]. 2016. „Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników” A newsletter. A blog of the Department of Information and Bibliography of the Voivodeship Public Library – Copernicus

Library in Toruń, May 24. <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

Jóźwiak, Sławomir. 2002. „Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422”. *Zapiski Historyczne* 67(3–4): 61–70.

Rok, Bogdan. 2001. „Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769”. In *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, ed. by K. Matwijowski, 133–134. Wrocław Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

Suleja, Teresa. 1995. *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Turowska, Jolanta. 2006. „Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta”. *Biuletyn EBIB* 11(81). available 10.03.2008. <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

„Użyteczność (ang. usability, web-usability)”. In *Wikipedia. Wolna encyklopedia*. available 10.03.2008. [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi, Thomas. 2002. „Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants”. In *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum "Narrenschiff" und zum übrigen Werk*, ed. by T. Wilhelmi, 7–35 Basel: Schwabe.

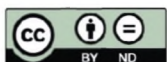
Correspondence

Szczot Jacek, a letter to the author, June 28, 2012.

Zbierski Tomasz, e-mail to the author, April 26, 2012.

23. Both in the text and in the footnotes, generally recognised and accepted abbreviations should be used such as:
 bearbeiten von – bearb. von, Band – Bd., Heft – H., herausgegeben von – hrsg. von, Jahrgang – Jg., number – no, prepared – prep., compare – comp., edition – ed., manuscript – ms., Annal – Ann., translated – transl., volume – vol., century – c., edition – ed., collected – coll., subvolume [zeszyt] – subvol., see / see also, etc.

Hinweise für Autoren zur Vorbereitung von Manuskripten für die Drucklegung in der Zeitschrift „Folia Toruniensia“

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie Autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

1. Die Herausgeber informieren hiermit, dass „ghostwriting“ und „guest authorship“ als wissenschaftliche Unredlichkeit angesehen werden. Über alle aufgedeckten Fälle wird öffentlich informiert (in Kenntnis werden Arbeitgeber der Autoren sowie entsprechende Einrichtungen wie wissenschaftliche Gesellschaften, Herausgeber-Verbände u.a. gesetzt).
2. Die Texte sollten in einem der folgenden Formate eingesandt werden: .doc, .docx., .odt, .rtf oder .sxw.
3. Die Herausgeber nehmen Textvorschläge an, die einen Umfang von maximal 2 Bogen nicht überschreiten (80.000 Zeichen inklusive Leerzeichen und Fußnoten).
4. Dem Artikel sollten Information über den Autor in einem Umfang von 500–800 Zeichen mit Leerzeichen sowie eine Zusammenfassung mit Schlüsselwörtern in einem Umfang von ca. 1–2 Tsd. Zeichen beigefügt werden.
5. Textformatierung:
  - Vor- und Nachname des Autors: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 12; Fettschrift; Zeilenabstand: 1,5; Ausrichtung: Absatz links.
  - Information über die Affilierung (vollständige Bezeichnung der Einrichtung) und E-Mail-Adresse des Autors: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 12; Zeilenabstand: 1,5; Ausrichtung: Absatz links.
  - Bei Rezensionen, Berichten und Erinnerungen werden der Vor- und Nachname des Autors und seine Affilierung mit E-Mail am Ende des Textes rechts formatiert wie oben, aber mit Absatz rechts.
  - Titel: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 12; Fettschrift; Zeilenabstand: 1,5; Seitenränder: 2,5 cm; Ausrichtung: links.
  - Information über den Autor des Beitrags: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 10; Zeilenabstand: 1; Einzug: 1,5 cm; Seitenränder: 2,5 cm; Ausrichtung: Blocksatz.
  - Schlüsselwörter und Zusammenfassung: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 10; Zeilenabstand: 1; Seitenränder: 2,5 cm; Blocksatz (Überschriften: „Schlüsselwörter“ und „Zusammenfassung“: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 10; Fettschrift).
  - Text: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 12; Zeilenabstand: 1,5; Einzug: 1,5 cm; Seitenränder: 2,5 cm; Blocksatz.
  - Fußnoten: Schriftart: Times New Roman; Schriftgröße: 10; Zeilenabstand: 1; Seitenränder: 2,5 cm; Blocksatz.

6. Das Bildmaterial sollte den Herausgebern in einem der folgenden Formate geliefert werden: .jpg/.jpeg, .tif/.tiff oder .png.
7. Bei Rezensionen wird in der Kopfzeile in folgender Reihenfolge angegeben: Vor- und Nachname des Autors der rezensierten Publikation, vollständiger Titel der Publikation (im Falle einer mehrbändigen Veröffentlichung auch die Anzahl der Bände), Verlagsname (bei erneuter Auflage deren Nummer), Ort und Jahr der Herausgabe, Seitenzahl und SBN-Nummer
8. Titel der publizierten Arbeiten werden im Text und in Fußnoten kursiv geschrieben.
9. Zeitschriftentitel werden im Text in Anführungszeichen gesetzt.
10. Häufig zitierte Namen von Einrichtungen bzw. Titel von Zeitschriften oder Quelleneditionen sollten nach der ersten Nennung abgekürzt genannt werden.
11. Sämtliche Zitate werden sowohl im Text als auch in den Fußnoten in Anführungszeichen gesetzt.
12. Daten werden im Text und in den Fußnoten im folgenden Format angegeben: der Tag wird in Ziffern geschrieben, der Monat wird ausgeschreiben, das Jahr wird mit Ziffern geschrieben (arabische Ziffern). In den Fußnoten wird das Datum in Ziffern geschrieben (Tag und Jahr in arabischen Ziffern und der Monat in römischen Ziffern).
13. Monographien werden wie folgt zitiert: Nach dem ersten Buchstaben des Vornamens wird Punkt gesetzt, vollständiger Nachname, ferner vollständiger Titel und abschließend Ort und Jahr der Herausgabe.
T. Suleja, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995, S. 13.
Wird dieselbe Monographie nochmals zitiert, wird statt des Titels die Abkürzung op. cit. verwendet. Beim Zitieren der Publikation aus der vorigen Fußnote wird ibidem geschrieben. Wird später eine andere Veröffentlichung desselben Verfassers zitiert, wird dies mit Abkürzungen idem bzw. eadem gekennzeichnet.
14. Werden in Fußnoten Sammelwerke oder Quelleneditionen zitiert, wird zwischen dem Titel des Artikel/Abschnitts/der Quelle und dem Titel des Bandes nach dem Komma [in:] gesetzt. Der Name des Herausgebers wird – nicht dekliniert – nach der Abkürzung hrsg. von und dem ersten Buchstaben des Vornamens/den ersten Buchstaben der Vornamen angegeben.
B. Rok, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [in:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, hrsg. von K. Matwijowski, Wrocław 2001, S. 133–134.
T. Wilhelmi, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [in:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, Basel 2002, S. 7–35.
15. Wird in der Fußnote ein Beitrag aus einer wissenschaftlichen Zeitschrift zitiert, wird der Titel der Zeitschrift in normaler, gerader Schrift ohne Anführungszeichen geschrieben. Nach dem Komma wird Bandnummer bzw. Jahrgang und nach dem Doppelpunkt das Jahr angegeben (wird die Zeitschrift in Heften herausgegeben, wird ihre Nummer hinzugefügt).

- S. Józwiak, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, Bd. 67: 2002, H. 3–4, S. 65 ff.
16. Werden Zeitschriften zitiert, die nicht wissenschaftlich sind, werden nach dem Titel das Jahr und nach dem Komma die Nummer angegeben.
K. Pisarczyk, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, *Gazeta Toruńska* (im Folgenden: GT), 1952, Nr. 74, S. 3.
Z chwili, GT, 1898, Nr 58, S. 1.
17. Wird in der Fußnote eine publizierte Quelle zitiert, wird wie oben verfahren. Zusätzlich werden der gekürzte Vorname und Name der Person angegeben, die die Quelle/Quellen gesammelt, übersetzt, bearbeitet, mit Einleitung versehen und herausgegeben hat.
S. Poniatowski, *Pamiętniki*, übers. und bearb. von W. Konopczyński und S. Ptaszycki, Bd. 1, T. 1, Warszawa 1915, S. 40–41.
J. Ossoliński, *Pamiętnik (1595–1621)*, bearb. von J. Kolasa und J. Maciszewski, Wrocław 2004, S. 30.
Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), hrsg. von W. Kętrzyński, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, Jg. 13: 1906, S. 3.
Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, hrsg. von W. Ziesmer, Danzig 1916.
Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, bearb. von C. E. Napiersky, [in:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, hrsg. von J. F. Recke, Leipzig 1839, S. 1–238.
18. Wird in der Fußnote eine nicht publizierte Quelle zitiert, wird zunächst deren Standort, d.h. der Ort, an dem die Quelle zu finden ist und an zweiter Stelle nach dem Komma die Katalognummer/Signatur angegeben.
Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (im Folgenden: BCz), Ms 968, J. M. Ossoliński an T. Czacki 23 IV 1798 aus Wien.
19. Wird in der Fußnote aus dem Internet zitiert, wird wie bei traditionellen Veröffentlichungen verfahren. Zusätzlich werden die Angaben mit [online] versehen. Es werden auch das Zugangsdatum und die URL-Adresse angegeben.
J. Turowska, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, *Biuletyn EBIB* [online], 2006, Nr. 11 (81) [eingesehen am 10 III 2008]. URL-Adresse: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.
Użyteczność (eng. *usability, web-usability*), [in:] *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [eingesehen am 10 III 2008]. URL-Adresse: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).
[Barecki, Grzegorz]. 2016. „Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników” [in:] *Informatorium*. Blog der Informations-Bibliographischen Abteilung der Öffentlichen Woiwodschaftsbibliothek – Książnica Kopernikańska in Toruń, Mai 24. [eingesehen am 2 VI 2016]. URL-Adresse: <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

20. Wird in der Fußnote Schriftverkehr zitiert, wird der Vor- und Nachname des Absenders, die Information von der Art des Schriftverkehrs (E-Mail oder Brief) sowie das Sendedatum angegeben.
J. Szczot, Brief an den Autor, Juni 28, 2012.
T. Zbierski, E-Mail an den Autor, April 26, 2012.
21. Bei der Anfertigung der Anhangsbibliographie am Ende des Beitrags gelten analog die gleichen Regeln wie im Falle der Zitierung in den Fußnoten, wobei der Autor mit dem vollen Vornamen zitiert wird. Zuerst wird der Name des Autors angegeben. Im Falle von Beiträgen und anderen Texten, die keine selbständige Publikation darstellen, werden die Seiten angegeben. Unten finden Sie eine beispielhafte, anhand des in früheren Beispielen verwendeten Materials erstellte Anhangsbibliographie:

Bibliographie

Unpublizierte Quellen

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, Ms 968.

Publizierte Quellen

Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts, bearb. von C. E. Napiersky, [in:] *Monumenta Livoniae Antiquae*, Bd. 2, hrsg. von J. F. Recke, Leipzig 1839, S. 1–238.

Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens, hrsg. von W. Ziesmer, Danzig 1916.

Ossoliński Jerzy, *Pamiętnik (1595–1621)*, bearb. von J. Kolasa und J. Maciszewski, Wrocław 2004.

Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606), hrsg. von W. Kętrzyński, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Jg. 13: 1906, S. 3–41.

Pisarczyk Kazimierz, *O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji*, *Gazeta Toruńska*, 1952, Nr. 74, S. 3.

Poniatowski Stanisław, *Pamiętniki*, übers. und bearb. von W. Konopczyński und S. Ptaszycki, Bd. 1, T. 1, Warszawa 1915.

Z chwili, *GT*, 1898, Nr 58, S. 1.

Literatur

[Barecki, Grzegorz]. 2016. „Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z *Gazet i Tygodników*” [in:] *Informatorium*. Blog der Informations-Bibliographischen Abteilung der Öffentlichen Woiwodschaftsbibliothek – Książnica Kopernikańska in Toruń, Mai 24. [eingesehen am 2 VI 2016]. URL-Adresse: <http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

Jóźwiak Sławomir, *Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422*, *Zapiski Historyczne*, Bd. 67: 2002, H. 3–4, S. 61–70.

Rok Bogdan, *Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769*, [in:] *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, hrsg. von K. Matwijowski, Wrocław 2001, S. 133–134.

Suleja Teresa, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995.

Turowska Jolanta, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta*, *Biuletyn EBIB* [online], 2006, Nr. 11 (81) [eingesehen am 10 III 2008]. URL-Adresse: <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

Użyteczność (eng. *usability, web-usability*), [in:] *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online], [eingesehen am 10 III 2008]. URL-Adresse: [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi Thomas, *Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants*, [in:] *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, Basel 2002, S. 7–35.

Schriftverkehr

Szczot Jacek, Brief an den Autor, Juni 28, 2012.

Zbierski Tomasz, E-Mail an den Autor, April 26, 2012.

22. Neben der Anhangbibliographie in traditioneller Form soll für die Zitierzwecke ein Verzeichnis im Chicago Citation Style angefertigt werden. Im Folgenden Beispiele bibliographischer Angaben nach dem Chicago Citation Style¹:

Bibliographie

Unpublizierte Quellen

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. 968.

Publizierte Quellen

Napiersky, Carl Eduard, bearb. von. 1839. „*Aktenstücke zur Geschichte der Noldeschen Händel in Kurland zu Anfang des siebzehnten Jahrhunderts*“. In *Monumenta Livoniae Antiquae*. 2, hrsg. von J. F. Recke, 1–238. Leipzig 1839, Verlag von Eduard Frantzen's Buchhandlung.

NN. 1898. „*Z chwili*“, *Gazeta Toruńska*, März 13.

Orłowski, Maciej. 1906. „*Pamiętnik p. Macieja Czygenberk Orłowskiego o własnej rodzinie i rodach powinowatych (1604–1606)*“, hrsg. von W. Kętrzyński. *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 13: 3–41.

¹ "Chicago-Style Citation Quick Guide". In *The Chicago Manual of Style*. Zugang am 25.04.2016. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html; "Bibliografia". In *POL-index*. 25.04.2016. http://polindex-pomoc.opi.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=112; „Styl bibliograficzny Chicago“. In *Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Zugang am 30.05.2015. <http://www.biblioteka.uksw.edu.pl/pl/node/466>.

Ossoliński, Jerzy. 2004. *Pamiętnik (1595–1621)*, bearb. von J. Kolasa und J. Maciszewski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Pisarczyk, Kazimierz. 1952. „O kagańcu oświaty wczoraj i dziś. Dyskutujemy nad projektem Konstytucji“. *Gazeta Toruńska*, März 26.

Poniatowski, Stanisław. 1915. *Pamiętniki*, übers. und bearb. von W. Kopoczyński und S. Ptaszycki. 1(1). Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego.

Ziesmer, Walther, hrsg. von. 1916. *Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens*. Danzig: A. W. Kafemann.

Literatur

[Barecki, Grzegorz]. 2016. „Szkolenie bibliografów – Wspólna Baza Artykułów z Gazet i Tygodników” Informatorium. Blog der Informations-Bibliographischen Abteilung der Öffentlichen Woiwodschaftsbibliothek – Książnica Kopernikańska in Toruń, Mai 24. <http://informatorium.kszaznica.torun.pl/szkolenie-bibliografow-wspolna-baza-artykulow-gazet-tygodnikow/>.

Józwiak, Sławomir. 2002. „Zmiany w sposobie funkcjonowania administracji terytorialnej w ziemi chełmińskiej pod panowaniem zakonu krzyżackiego w latach 1410–1422”. *Zapiski Historyczne* 67(3–4): 61–70.

Rok, Bogdan. 2001. „Opis podróży Wacława Sierakowskiego (1641–1806) po Europie w latach 1763–1769”. In *Z badań nad Rzeczpospolitą w czasach nowożytnych*, hrsg. von K. Matwijowski, 133–134. Wrocław: Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskiego Towarzystwo Miłośników Historii.

Suleja, Teresa. 1995. *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Turowska, Jolanta. 2006. „Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta”. *Biuletyn EBIB*, 11(81). eingesehen am 10.03.2008. <http://www.ebib.info/2006/81/turowska.php>.

„Użyteczność (eng. usability, web-usability)”. In *Wikipedia. Wolna encyklopedia*. eingesehen am 10.03.2008. [http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_\(web-usability\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCyteczno%C5%9B%C4%87_(web-usability)).

Wilhelmi, Thomas. 2002. „Sebastian Brant. Zum Leben und Werk Sebastian Brants“. In *Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum „Narrenschiff“ und zum übrigen Werk*, hrsg. von T. Wilhelmi, 7–35. Basel: Schwabe.

Schriftverkehr

Szczot Jacek, Brief an den Autor, Juni 28, 2012.

Zbierski Tomasz, E-Mail an den Autor, April 26, 2012.

23. Sowohl im Text als auch in den Fußnoten sollten allgemein bekannte und akzeptierte Abkürzungen verwendet werden:
bearbeiten von – bearb. von, Band – Bd., Heft – H., herausgegeben von – hrsg. von, Jahrgang – Jg., Nummer – Nr., vergleiche – vgl., übersetzt von – übers. von, Jahrhundert – Jh., usw.

torunniensis

16

torunniensis

folia

ISSN 1641-3792

folia

toruniensia